

LAPSIASIAVALTUUTETTU

Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2010
Lapsen oikeudet
Suomen esityslistalle

Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2010:2.

Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2010:2

Lapsen oikeudet Suomen esityslistalle

Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2010

**Lapsen oikeudet Suomen esityslistalle
Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2010**

Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisu 2010:2

Toimitustyö

Medita Communication Oy

Graafinen suunnittelu

Workshop Päiviä Oy

Valokuvat

Mirkka Jalonen-Alava ja lapsiasiavaltuutetun toimisto,
Jakke Nikkarinen, Petteri Kivimäki, Jukka Muukkonen,
Heikki Päiviä, Panu Päiviä, Mika Särkijärvi

Futureimagebank, iStockphoto, Pixmac

Paino

Yliopistopaino, Helsinki 2010

ISSN 1798-3991 (painettu)

ISSN 1798-4009 (verkkojulkaisu)

ISBN 978-952-00-2997-5 (nid.)

ISBN 978-952-00-2998-2 (fin) (PDF)

ISBN 978-952-00-2999-9 (swe) (PDF)

PDF julkaistu verkossa 5/2010 www.lapsiasia.fi
12.5.2010

Tiivistelmä

Lapsen oikeudet Suomen esityslistalle.

Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2010.

Helsinki 2010. 90 s.

Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2010:2.

■ Lapsiasiavaltuutetun tulee lain mukaan antaa vuosittain valtioneuvostolle kertomus toiminnastaan sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja oikeuksien tilasta Suomessa. Tämän vuosikirjan teemana on lapsiasiavaltuutetun työn ensimmäisen viisivuotiskauden arviointi. Lisäksi aiheena on talouslaman lapsiin kohdistuvien haittojen lievittäminen sekä romanilasten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten arjen haasteet. Esillä ovat myös koulun, pienten lasten palveluiden sekä eroperheiden palveluiden kehittäminen.

Lapsiasiavaltuutetun toimisto perustettiin Jyväskylään syyskuussa 2005. Viidessä vuodessa valtuutettu on yhteistyökumppaniensa kanssa tuonut lapsen oikeuksia kansallisen keskustelun esityslistalle. Pitkäjänteisiä teemoja ovat olleet lasten oikeus osallistua, päihdeperheiden lasten palveluiden parantaminen sekä kansallisiin vähemmistöihin kuuluvien romani- ja saamelaislasten oikeudet.

Yhteistyötahojen edustajat arvioivat vuosikirjassa myönteisesti ensimmäisen virkakauden vaikutuksia. Lapsiasioiden näkyvyyden koetaan lisääntyneen mediassa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa. Kokonaisnäkemys lapsen arjesta on arvioiden mukaan kehittynyt myös valtionhallinnossa.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 20-vuotisjuhlavuoden kampanja vuonna 2009 tiivistä lasten ja nuorten hyvinvointia edistävien toimijoiden yhteistyötä. Lapsen oikeudet ovat nyt entistä tutummat suomalaisille. Kampanjan kokemuksista on hyödynnetty valmisteltaessa kansallista lapsen oikeuksien viestintästrategiaa, jonka voi odottaa jatkavan juhlavuoden vauhdittamaa myönteistä kehitystä.

Juhlavuoden pääteemana oli lapsen oikeus osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluksi. Lapset ja nuoret ovat oman elämänsä kiistattomia asiantuntijoita. Lapsiasiavaltuutettu on selvittänyt lasten ja nuorten käsityksiä oikeuksiensa toteutumisesta välittääkseen niitä edelleen päättäjille. Juhlavuoden aikana julkaistiin selvitys romanilasten mielipiteistä. Hanke vaikutti valtioneuvoston romanipoliittisen ohjelman painotuksiin sekä suuntasi myös romaniyhteisön sisällä huomiota lapsiin ja nuoriin.

Vuoden 2009 aikana aloitettiin selvitys erityistä tukea tarvitsevien lasten oikeuksista. Vammaisten, sairaalassa olevien ja pitkäaikaissairaiden lasten oikeuksissa on vielä paljon parannettavaa. Heidän vanhempansa tarvitsevat

enemmän tukea jaksamiseen sekä palveluiden koordinointiin. On muistettava, että vammaisen lapsi ei ole ensisijaisesti palveluiden kohde vaan oman elämänsä aktiivinen toimija.

Lapsiasiavaltuutettu vaikuttaa lapsille tärkeiden palveluiden kehittämiseen. Esillä ovat etenkin kasvatusta ja vanhemmuutta. Valtuutettu julkaisi viime vuonna 15 teesiä pienten lasten varhaisen hoivan ja kasvatuksen palveluista, joita tulee kehittää kokonaisuutena ja laatua painottaen. Koulun kehittämisessä tulisi ottaa oppia päivähoitossa tutusta kasvatuskumppanuudesta vanhempien kanssa.

Yhdessä järjestöjen kanssa lapsiasiavaltuutettu valmistelee aloitetta eropalveluiden kehittämisohjelmaksi. Tavoitteena on saada seuraava hallitus sitoutumaan eropalveluiden uudistamiseen lapsen edun näkökulmasta.

Kuntien päättäjät ovat merkittävässä asemassa, kun ehkäistään talouslaman haittavaikutuksia lapsiin. Vaikuttamistyötä suunnataan sen vuoksi entistä enemmän kuntatasolle. Lastensuojelulaki velvoittaa kunnanvaltuustoja hyväksymään suunnitelmat lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaamiseksi. Laajassa yhteistyössä ja lapsia kuullen toteutetut hyvinvointisuunnitelmat auttavat päätöksentekijöitä tekemään aiempia vuosia viisaampia ratkaisuja kuntatalouden kiristyessä. Lasten kuulemisessa ei pääosin ole kyse rahasta vaan aikuisten asenteista ja toimintavoista.

Lapsiasiavaltuutetun toimisto antoi vuoden aikana 40 lausuntoa valtionhallintoon ja toimi useissa työryhmissä. Valtioneuvoston lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelman kanssa yhteinen tavoite on lapsilähtöistä yhteiskuntaa vahvistavien pysyvien rakenteiden luominen valtionhallinnossa. Rakenteita tarvitaan lapsi-, nuoriso- ja perhepolitiikan yhteistyöhön, lasten hyvinvoinnin tietopohjan parantamiseen, päätösten lapsivaikutusten arviointiin, lasten osallistumisen edistämiseen sekä lapsen oikeuksista tiedottamiseen.

Lapsiasianeuvottelukunta aloitti viime vuoden aikana Euroopan neuvoston lapsen oikeuksien strategian ns. *focal point* -tahona. Pohjoismaiden lapsiasiavaltuutetut tekivät yhteisen aloitteen suun terveydenhuollon vastuusta lastensuojelussa.

Lapsiasiavaltuutetun toimiston työn suunnitelmallisuutta lisättiin mm. laatimalla oma strategia. ●

Asiasanat:
hyvinvointi, lapsen asema, lapsen oikeudet, lapset, lapsipolitiikka, lapsuus, nuoret, toimintakertomukset

Sammandrag

Barns rättigheter upp på agendan i Finland.

Barnombudsmannens årsbok 2010.

Helsingfors 2010. 90 s.

Barnombudsmannens byrå. Publikationer 2010:2.

■ Barnombudsmannen bör enligt lag årligen avge en verksamhetsberättelse till statsrådet om hur barns och ungdomars rättigheter tillgodoses och välfärd har utvecklats i Finland. Temat för denna årsbok är att utvärdera barnombudsmannens arbete under den första femårsperioden. Dessutom behandlas försöken att lindra de problem som den ekonomiska depressionen kan orsaka barn samt de vardagliga utmaningar som barn i behov av särskilt stöd står inför. Behovet av att utveckla skolan, tjänsterna för små barn samt tjänsterna för skilsmässofamiljer tas även upp.

I september 2005 grundades barnombudsmannens byrå i Jyväskylä. Under de gångna fem åren har barnombudsmannen tillsammans med sina samarbetsparter satt barns rättigheter på den nationella debattens dagordning. Några av de långsiktiga frågorna har varit barns rätt att delta, förbättrade tjänster för barn i missbrukarfamiljer samt nationella minoriteters, det vill säga romska och samiska barns, rättigheter.

I årsboken ger representanter för samarbetsparterna en positiv bedömning av vilken betydelse den första mandatperioden har haft. Det anses att barnfrågorna i högre grad än tidigare uppmärksammas i medierna och samhällsdebatten. Bedömningen är att även statsförvaltningen fått en tydligare helhetsbild av barns vardag.

Samarbetet mellan olika aktörer som arbetar med att främja barns och ungdomars välfärd intensifierades under 2009, som var 20-årsjubileet för FN:s barnkonvention. Finländarna har nu ännu bättre kännedom om barnens rättigheter. Erfarenheterna från den framgångsrika informationskampanjen under jubileumsåret har utnyttjats i utarbetandet av en nationell informationsstrategi om barns rättigheter, som även framöver förväntas att utvecklas i en positiv riktning.

Huvudtemat för jubileumsåret var barns rätt att delta, påverka och komma till tals. Barn och ungdomar är utan tvekan experter på sina egna liv. Barnombudsmannen har kartlagt barns och ungdomars synpunkter på hur deras rättigheter tillgodoses och förmedlar dem till beslutsfattarna. Under jubileumsåret publicerades en utredning om romska barns åsikter. Projektet inverkade på tyngdpunkterna i statsrådets politikprogram för romska barn samt riktade uppmärksamheten på barn och unga även inom romersamfundet.

Under 2009 inleddes en utredning om de rättigheter som barn i behov av särskilt stöd har. Det finns fortfarande mycket att förbättra när det gäller rättigheter för barn och ungdomar som är handikappade, på sjukhus eller långtidssjuka. Deras föräldrar behöver mer stöd för att orka samt

när det gäller att samordna tjänsterna. Det gäller att minnas att ett handikappat barn inte i första hand är ett vårdbehövande objekt utan en aktiv aktör i sitt eget liv.

Barnombudsmannen påverkar utvecklingen av viktiga tjänster för barn. Här gäller det speciellt frågor kring fostran och föräldraskap. I fjol publicerade barnombudsmannen 15 teser för hur tjänster i fråga om omsorg och fostran i den tidiga barndomen borde utvecklas ur ett helhetsperspektiv och med fokus på kvalitet. Skolväsendet borde ta lärdom av det samarbete som dagvården redan idag har med föräldrarna när det gäller uppföstringsfrågor.

Barnombudsmannen förbereder i samarbete med organisationer ett förslag på utvecklingsprogram för skilsmässotjänster. Barnombudsmannens mål är att få nästa regering att förbinda sig till en utveckling av skilsmässotjänster och med tanke på barnens intressen.

Kommunernas beslutsfattare har en betydande position när det gäller att förebygga de negativa effekter som den ekonomiska depressionen kan ha på barn. Det opinionsbildande arbetet sker därför i allt högre grad på kommunnivå. Barnskyddslagen förpliktar kommunfullmäktige att godkänna en välfärdsplan för att säkra barns och ungdomars välfärd. Välfärdsplanen utarbetas genom ett brett samarbete, och även barnen får komma till tals. Detta hjälper beslutsfattarna att fatta klokare beslut än tidigare då kommunekonomin försämras. Då man vill ta del av barns synpunkter är det inte i första hand fråga om pengar, utan om vuxnas attityder och verksamhetsätt.

Barnombudsmannens byrå gav 40 utlåtanden till statsförvaltningen och satt med i många arbetsgrupper under året. Det gemensamma målet för barnombudsmannen och statsrådets politikprogram för barn, ungdomar och familjer är att inom statsförvaltningen skapa bestående strukturer som formar ett barnvänligare samhälle. Det krävs strukturer för att samarbeta inom politikprogrammet för barn, ungdomar och familjer, förbättra kunskapsunderlaget för barns välfärd, bedöma hur besluten påverkar barnen, främja barns delaktighet samt informera om barns rättigheter.

Barnombudsmannadelegationen utsågs i fjol till Finlands så kallade *focal point*-representant i Europarådets strategi för barns rättigheter. De nordiska barnombudsmännen tog ett gemensamt initiativ när det gäller munhälsövårdens ansvar inom barnskyddet.

Barnombudsmannens byrås arbete blev mer systematiskt i och med att en egen strategi utarbetades. ●

Nyckelord:
barn, barndom, barnens rättigheter, barnets ställning, barnpolitik, unga, verksamhetsberättelser, välfärd

Summary

Children's rights on Finland's agenda.
Annual Report of the Ombudsman for Children 2010.
Helsinki 2010. 90 pp.
Publications of the Office of the Ombudsman for Children 2010:2.

■ By law, the Ombudsman for Children must submit an annual report to the Government describing activities undertaken and the state of the well-being and rights of children and adolescents in Finland. The theme for the present annual report is an evaluation of the first five years of the tenure of the Ombudsman for Children. Another featured topic is the alleviation of adverse effects on children of the economic recession and the everyday challenges faced by Roma children and children with special needs. The development of schools, services for small children and services for divorce families are also covered.

The Office of the Ombudsman for Children was set up in Jyväskylä in September 2005. Over the past five years, the Ombudsman for Children and her partners have put children's rights on the agenda for national debate. Long-standing themes include the right of children to participate, improving services for children in families suffering from intoxicant abuse, and the rights of children in national minorities (Roma and Sámi).

In this report, representatives of partners give a positive description of the tenure of the Ombudsman for Children so far. It is noted that children's affairs have gained more of a presence in the media and in public debate. It is also estimated that there is now a better understanding in central government administration of the everyday lives of children.

The campaign celebrating the 20th anniversary of the UN Convention on the Rights of the Child in 2009 brought parties promoting the well-being of children and adolescents closer together. Finns are now more aware of children's rights. The experiences of the campaign have been drawn upon in preparing for a national communication strategy on children's rights; this is expected to continue the positive trend established by the anniversary campaign.

The principal theme of the anniversary year was the right of children to participate, to have an influence and to be heard. Children and adolescents are indisputably the best experts on their own lives. The Ombudsman for Children has surveyed the thoughts of children and adolescents on the realisation of their rights and has conveyed these views to decision-makers. A report on the views of Roma children was also published during the anniversary year. The project influenced the emphases of the Roma policy programme of the Government and also drew attention to children and adolescents within the Roma community itself.

In 2009, work was begun on a report on the rights of

children with special needs. There is much to improve in the exercising of the rights of disabled, hospitalised and chronically ill children. Their parents need more support in coping and in coordinating services. We must remember that a disabled child is not principally an object of services but the active subject of his or her own life.

The Ombudsman for Children promotes the development of services important for children. Parenting and raising children are the focus of interest here. Last year, the Ombudsman published 15 statements on services for the early care and upbringing of small children that should be developed as a comprehensive entity and with a focus on quality. In school development, the experiences of education partnerships between day care centres and parents should be leveraged.

The Ombudsman for Children is working with NGOs to prepare an initiative for a divorce services development programme. The objective is to get the next Government to commit to a reform of divorce services from the point of view of the interests of children.

Municipal decision-makers have an important role to play in preventing the economic recession from adversely affecting children. Therefore, lobbying is increasingly aimed at local authorities. The Child Welfare Act requires municipal councils to adopt a plan for safeguarding the well-being of children and adolescents. Plans prepared using broad-based cooperation and consulting children help decision-makers to make wiser decisions than earlier as municipal economies become increasingly tight. Consulting children is an issue not so much of cost as of adult attitudes and practices.

During the past year, the Office of the Ombudsman for Children issued 40 statements to the central government and contributed to several working groups. The Office shares the goal of the Government's child, youth and family programme to create permanent central government structures to strengthen the child-oriented society. Such structures are needed for cooperation in child, youth and family policy, for improving the knowledge base in the well-being of children, for evaluating the impact of decisions on children, for promoting the participation of children and for publicising children's rights.

Last year, the Child Advisory Board was designated a *Council of Europe Focal Point* for implementing its strategy on child rights. The Ombudsmen for Children in the Nordic countries released a joint statement on dental care as a part of child protection.

Planning at the Office of the Ombudsman for Children was improved for instance by drawing up a strategy for the Office. ●

Key words:
annual reports, childhood, child policy,
children, children's rights, situation of
children, welfare, young people

Hámus čeahkkáigeasus

(pohjoissaame)

Máná vuoigatvuodat Suoma áššelistui.

Mánáidáittardeaddji jahkegirji 2010.

Helsset 2010. 90 s.

Mánáidáittardeaddji doaimmahaga publikašuvnnat 2010: 2.

■ Mánáidáittardeaddji galgá lága mielde addit jahkásaččat stáhtaráđđái mitalusa doaimmastis sihke mánáid ja nuoraid buresbirgejumi ja vuoigatvuodaid dilis Suomas. Dán jahkegirjii fáddán lea mánáidáittardeaddji barggu vuosttaš viđajahkásaš áigodaga árvvoštallan. Dasa lassin fáddán lea ekonomalaš heajos áiggi dagahan mánáide čuohcán áruid litnudeapmi sihke románamánáid ja earenoamáš doarjaga dárbašeaddji mánáid árgga hástalusat. Ovdan leat maid skuvlla, unna mánáziid bálvalusaid ja earránan bearrašiid bálvalusaid gárgeheapmi.

Mánáidáittardeaddji doaimmahat vuođđuduvvui Jyväskyläi čakčamánu 2005. Viđa jagis áittardeaddji lea ovttasbargoguimmiidiguin buktán máná vuoigatvuodaid álbmotlaš ságastallama áššelistui. Guhkesáigásaš fáttát leat leamaš mánáid bálvalusaid buorideapmi, gárrenávdnasiid geavaheaddji bearrašiid mánáid bálvalusaid buorideapmi ja álbmotlaš veahdagaide gullevaš romána- ja sámi mánáid vuoigatvuodat.

Ovttasbargobeliid ovdasteaddjit árvvoštallet jahkegirjies miehtemielalaččat vuosttaš virgeáigodaga váikkuhusaid. Mánáid áššiid oinnolašvuohta muosáhuvvo lassánan medias ja servodatságastallamis. Ollislaš oaidnu máná árggas lea árvvoštallamiid mielde gárganan maid stáhtahálddahas.

ON:a máná vuoigatvuodaid soahpamuša 20-jahkásaš ávvudanjagi kampannjá jagi 2009 deahtistii doaibmiid gaskavuoda ovttasbargu, mainna ovddiduvvui mánáid ja nuoraid buresbirgejumi. Mánáid vuoigatvuodát leat dál ovdalaččage oahpáseappot suopmelaččaide. Kampannjá muosáhusat leat adnon ávkin válmmaštalladettiin álbmotlaš máná vuoigatvuodaid gulahallanstrategiija, man sáhtta vuordit joatkit ávvudanjagi lehttohan miehtemielalaš gárganeami.

Ávvudanjagi váldofáddán lei máná vuoigatvuodta oassálastit, váikkuhit ja šaddat gullojuvvot. Mánát ja nuorat leat iežaset eallima siitemeahhtun áššedovdit. Mánáidáittardeaddji lea čielggadan mánáid ja nuoraid ipmárdusaid vuoigatvuodaideaset ollašuvvamis gaskusteami dihte daid viidáseappot mearrideddjiide. Ávvudanjagi áigge almmustuhttojuvvui čielggadeapmi románamánáid oaiviliin. Fidnu váikkuhii stáhtaráđi románapolitihkalaš programma deattuhusaide sihke stivrii maid románaservoša siste fuomášumi mánáide ja nuoraide.

Jagi 2009 áigge álggahuvvui čielggadeapmi earenoamáš doarjaga dárbašeaddji mánáid vuoigatvuodain.

Lámesmánáid, mánáid, geat leat buohcceviesus ja

guhkesáiggebuohcci mánáid vuoigatvuodain lea vel olu buorideamos. Sin váhnemat dárbašait eambo doarjaga veadjimii ja bálvalusaid koordineremii. Ferte muitit, ahte lámesmáná ii leat vuosttažettiin bálvalusaid čuozáhat muhto iežas eallima aktiivvalaš doaibmi.

Mánáidáittardeaddji váikkuha mánáide dehálaš bálvalusaid gárgeheapmái. Ovdan leat earenoamážit šaddadeapmi (bajásgeassin) ja váhnnenvuohta. Áittardeaddji almmustuhtii diibmá 15 tesa unna mánáziid árradivššu ja šaddadeami bálvalusain, mat galget gárgehuvvot ollisvuohtan ja šlájá deattuhemiin. Skuvlla gárgeheamis galggalii váldit oahpa beaivedivššu oahpes šaddadanguoibmivuodas ovttas váhnnemiiguin.

Ovttasráđiid organisašuvnnaiguin mánáidáittardeaddji válmmaštallá álgaga earrobálvalusaid gárgehanprográmmán. Ulbmilin lea oažžut čuovvovaš ráđđehusa čatnasit earrobálvalusaid ođasnuhttimii máná ovddu oaidninuogis.

Gielddaid mearrideaddjit leat mávssolaš sajádagas, go eastaduvvojit ekonomalaš heajos áiggi árvováikkuhusat mánáide. Váikkuhanbargu dollejuvvot danin ain eanet gieldadássái. Mánáidsuodjalanláhka geatnegahtta gielddaid alimus stivrraid dohkkehit plánáid mánáid ja nuoraid buresbirgejumi dorvvasteami várás. Viides ovttasbargus ja mánáid gullama mielde ollašuthttojuvvo buresbirgejumi plánat veahkehit mearrádusahkkiid bargat ovddit jagiid viisát čovdosiid gielddaid ruđalaš dili čavgama mielde. Mánáid gullamis ii leat eanasin jearaldat ruđas, muhto rávesolbmuid miellaguottuin ja doaibmavugiin.

Mánáidáittardeaddji doaimmahat atii jagi áigge 40 cealkámuša stáhtahálddahušsii ja doaimmai mángga bargojoavkkus. Stáhtaráđi mánáid, nuoraid ja bearrašiid politihkaprográmmain oktasaš ulbmil lea luovvat stáhtahálddahušsii bissovasaš ráhkadusaid, mat nannejit mánáid dárbbuid servodagas. Ráhkadusat dárbašuvvojit mánáid-, nuoraid- ja bearašpolitihka ovttasbargui, mánáid buresbirgejumi diehtovuodá buorideapmái, mearrádusaid mánnáváikkuhusaid árvvoštallamii, mánáid oassálastima ovddideapmái ja mánáid vuoigatvuodain dieđiheapmái

Mánáidáššiid ráđđádallangoddi álggahii diibmá Eurohpá ráđi mánáid vuoigatvuodaid strategiija ng. *focal point* -beallin. Davviriiikkaid mánáidáittardeaddjit dahke oktasaš álgaga njálmmi dearvašvuohtafuolahusa ovddasvástádusas mánáidáittardeamis.

Mánáidáittardeaddji doaimmahaga barggu plánavulošvuođa lasihuvvui nu ahte ráhkaduvvui iežas strategiija. ●

Áššesánit:
buoresbirgejumi, máná sajádat,
máná vuoigatvuodát, mánát,
mánnápolitihkka, mánnávuodta, nuorat

Lapsen oikeudet Suomen esityslistalle

Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2010

Tiivistelmä	3
Sammandrag	4
Summary	5
Hámus čoahkkáigeasuse	6
Lapsiasiavaltuutetun strategia: Hyvä lapsuus kaikille!	10
Kuntien päätökset ratkaisevat laman haittojen torjunnassa	12
I LAPSEN ETU EDELLÄ SUHDANTEISTA RIIPPUMATTA	14
Hyvin tehty suunnitelma tukee päätöksentekoa kunnissa	16
Kuntien lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmat	18
Lapsiasianeuvosto arvioi lasten ja perheiden etua Haapajärvellä	18
Lapsiasiavaltuutettu piti yhteyttä kuntiin	20
Suun terveydenhuolto mukaan kuntien hyvinvointisuunnitteluun	20
Tuloerojen kasvu osuu kipeimmin lapsiperheisiin	21
Lapsen oikeuksia tukevat rakenteet valtionhallintoon	23
”Tilaa lapsen yksilöllisyydelle”	24
II LAPSET JA NUORET OVAT OMAN ELÄMÄNSÄ ASIANTUNTIJOITA	26
Nuoret lastensuojelun kehittäjinä	28
Romaninuoret törmäävät epäreiluihin yleistyksiin	
”Et sä ollutkaan sellainen, kuin luulin”	31
Enemmän samanlaisia kuin erilaisia	32
Selvityksestä tärkeää tukea romanipoliittiseen ohjelmaan	33
III VAIKUTTAMISTA LAPSELLE TÄRKEIDEN PALVELUIDEN KEHITTÄMISEEN	34
Koulun annettava aikaa kasvatustyölle	36
Varhaisten vuosien palveluista parempi kokonaisuus	38
Erovanhemmille tukea lapsen edun arviointiin	39
Eropalveluiden kehittäminen hallitusohjelmaan	40
Eritystä tukea tarvitseva lapsi on nähtävä ensisijaisesti lapsena	41
Vammaisten lasten oikeuksissa parantamisen varaa	43
Vaikuttamistyö on lausuntoja, verkottumista ja viestintää	44
Lapsiasianeuvottelukunta verkostuu kansainvälisesti	
Euroopan Neuvoston <i>focal point</i> -toiminta	48
Kansalaisyhteydenotot 2005–2009	49
Julkaisut	54

IV LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUKSELLE ONNISTUNUT JUHLAVUOSI	56
Lapsen oikeuksien sopimus entistä tunnetumpi	57
Lapsiasiavaltuutetun toimisto jalkautui kouluihin ja kuntiin	59
Lapsen oikeuksien juhlavuosi lapsiasiavaltuutetun toimiston työssä	
Teemana lasten ja nuorten osallistuminen	60
Vireän viestinnän vuosi	61
www.lastensivut.fi	61
Kartta lasten ja nuorten tapaamisista	63
Juhlavuosi kantoi mediassa: lapset itse saivat enemmän tilaa	64
V VIISI VUOTTA LAPSIAIAVALTUUTETUN TYÖTÄ SUOMESSA	66
Lapsen oikeudet Suomen esityslistalle	67
Lapsiasiavaltuutetun viisi vuotta pähkinäkuoressa	72
Kiitos yhteistyökumppaneille!	74
Yhteistyötahot arvioivat myönteisesti ensimmäistä viisivuotiskautta	77
Puheenjohtaja Pentti Arajärvi: <i>Lapsiasioiden keskinäiset yhteydet näkyviksi</i>	78
Erytysiasiantuntija Auli Paavola: <i>Lasten osallistuminen esillä enemmän kuin ennen</i>	78
Ohjelmajohtaja Inka Hetemäki: <i>Valtuutettu toi lapsiasiat yhteiselle agendalle</i>	79
Nuorisosiainneuvos, nuorisoyksikön päällikkö Olli Saarela:	
<i>Lapsipolitiikkaa tehtävä lapsen näkökulmasta</i>	79
Johtava asiantuntija Esa Iivonen: <i>Kokonaisnäkemystä lapsen arjesta ja oikeuksista</i>	80
Kehittämispäällikkö Riitta Viitala: <i>Lapsen äänen esiin nouseminen merkittävä</i>	80
Pääsihteeri Kalevi Virtanen: <i>Valtuutetun kanta edustaa koko yhteiskuntaa</i>	81
Toiminnanjohtaja Tuomas Kurttila: <i>Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointi keskiöön</i>	81
VI HALLINTO, TALOUS JA HENKILÖSTÖ	84
Uudet tilat antavat mahdollisuuksia	85
Toimiston henkilöstö ja tehtävänkuvaukset	86
LIITE Lapsen oikeuksien sopimus lyhyesti	162
LIITE Lapsiasianeuvottelukunta 2010	164

Kaikissa yhteiskunnan päätöksissä lapsen etu tulee asettaa etusijalle. Tavoitteena on se, että mahdollisimman monella lapsella ja nuorella Suomessa on riittävän pitkä ja huoleton lapsuus. Jokaisella alle 18-vuotiaalla on oikeus olla lapsi.

Lapsiasiavaltuutettu on yhteiskunnassa

- lapsen äänen vahvistaja
- sillanrakentaja eri toimijoiden kesken
- aloitteellinen vaikuttaja

Lapsiasiavaltuutetun toimiston tavoitteena on olla arvostettu vaikuttaja ja haluttu yhteistyökumppani.

Työtä ohjaavat arvot

- lapsuuden arvostus
- rohkeus ja itsenäisyys lapsen edun puolustamisessa
- herkkyyks ja välittäminen
- tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus
- toimiston työssä:
yhteistyökyky ja palvelualttius
luovuus ja kehitysmyönteisyys

Hyvä lapsuus kaikille!

Enemmän aikuisten läsnäoloa ja vähemmän yksinäisyyttä.

Enemmän leikkiä ja vähemmän suorittamista.

Enemmän ehkäiseviä palveluita ja varhaista tukea.

Lapsille enemmän mahdollisuuksia osallistua ja tulla kuulluksi.

Lapsiasiavaltuutetun toiminnan kuvaus

Lapsiasiavaltuutettu edistää lapsen etua ja oikeuksia:

- 1) kuuntelee lasten mielipiteitä ja välittää niitä päättäjille
- 2) vaikuttaa lapsinäkökulman vahvistamiseksi
- 3) seuraa ja raportoi lasten hyvinvoinnista ja oikeuksien toteutumisesta
- 4) jakaa tietoa lapsen oikeuksista
- 5) edistää lapsipolitiikan yhteistyötä

Lapsiasiavaltuutettu ei ratkaise tai anna kannanottoja yksittäisen lapsen tai perheen asiassa.

Lapsiasiavaltuutetun toimisto kerää tietoa lasten hyvinvoinnista ja oikeuksien toteutumisesta:

- lasten tapaamiset ja mielipiteiden selvitykset,
- kansalaisyhteydenotot,
- tutkimusjulkaisujen seuranta,
- yhteydenpito alan järjestöihin, asiantuntijoihin ja muihin viranomaisiin.

Toiminnan tuotoksia ovat

- vuosikirja,
- aloitteet, lausunnot, suositukset ja ohjeet viranomaisille ja muille alan toimijoille,
- kansalaisyhteydenottovastaukset,
- lasten mielipiteiden raportit,
- muut julkaisut
- verkkopalvelut aikuisille ja alakouluikäisille www.lapsiasia.fi ja www.lastensivut.fi
- lapsen oikeuksien tiedotusaineisto (esitteet suomeksi, ruotsiksi, englanniksi, saamen kieliksi, romanikielellä, venäjäksi ja viittomakielellä)
- puhe- ja koulutustilaisuudet sekä julkiset esiintymiset mediassa.

Asetuksessa määritelty tehtävä on laatia valtioneuvostolle vuosikirja, jossa kuvataan lapsiasiavaltuutetun toimintaa sekä arvioidaan lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja oikeuksien tilaa.

Lapsiasiavaltuutettu on hallinnollisesti sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimiva itsenäinen viranomainen. Tehtävä on määritetty laissa lapsiasiavaltuutetusta (1221/2004). Toimipaikka on Jyväskylä. Lapsiasiavaltuutetun apuna toimii valtioneuvoston asettama lapsiasianeuvottelukunta (asetus 274/2005).

Lapsiasiavaltuutetun strategia suomeksi www.lapsiasia.fi/perustieto

Kuntien päätökset ratkaisevat laman haittojen torjunnassa

Jyväskylässä 19.4.2010

Maria Kaisa Aula
lapsiasiavaltuutettu

■ Lasten asioissa on paljon hyvää tahtoa. Kukaan ei halua toistaa edellisen laman virheitä.

Siitä huolimatta on kuntia, joissa opettajia lomautetaan, opetusryhmiä suurennetaan tai nuorten vapaa-ajan toimintaa vähennetään. Joukossa on toki myös kuntia, jotka ovat lisänneet lapsiperheiden kotipalvelua tai palkanneet lisää koulupsykologeja.

Kuntien johtajat keskittyvät elinkeinojen kehittämällä hankkimaan kuntaan lisää verotuloja. Vaivalla hankitut verotulot kuluvat nopeasti lastensuojelun tai lastenpsykiatrian menoihin, jos perheiden tukemisesta hyvissä ajoin ei ole huolehdittu.

Laman vaikutukset lapsiin ratkaistaan työpajoilla ja etenkin kunnissa. Työttömyys voi kärjistää kodin ilmapiiriä sekä lisätä lapsiköyhyyttä. Köyhyys tarkoittaa lasten kannalta esimerkiksi sitä, että ei ole varaa mennä harrastuksiin ja tai kavereiden mukaan. Yksinäisyys on nuorten mielestä syrjäytymisen tärkein syy. Edulliset ja ilmaiset harrastukset ovat tehokasta eriarvoisuuden ja laman torjuntaa lasten ja nuorten kannalta.

Kunnan palveluissa laman virheiden välttäminen vaatii uudenlaista johtamista, organisoitumista ja suunnittelua. Hallinnonaloihin ja ammattikuntiin jakautunut palveluorganisaatio voi ajautua optimoimaan kunkin omaa kulukehitystä kun pitäisi tavoitella lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia.

Kunnan luottamushenkilöillä on tärkeä rooli lasten hyvinvoinnin kokonaisuuden hahmottamis-

Kunnan luottamushenkilöillä on tärkeä rooli lasten hyvinvoinnin kokonaisuuden hahmottamisessa. Yksittäinenkin kunnanvaltuutettu voi perheen ja kodin järjellä kysyä tehdä aloitteita ja ihmetellä.

sa. Yksittäinenkin kunnanvaltuutettu voi perheen ja kodin järjellä kysyä, tehdä aloitteita ja ihmetellä.

Valtuuston hyväksymä lastensuojelulain mukainen hyvinvointisuunnitelma pitää ottaa lapsi-, nuoriso- ja perhepolitiikan välineeksi. Lasten ja nuorten mielipiteitä pitää selvittää heidän tärkeysjärjestyksensä selvittämiseksi. Kouluun tarvitaan oppilaskunnat sekä niitä kokoamaan koko kunnan lasten ja nuorten parlamentit tai valtuustot.

Kuntalaisille tulee tiedottaa suunnitelmasta. Kunnan tarkastuslautakunta voi seurata sen toteutumista. Arviointia voi tukea myös hallinnon ulkopuolisia tahoja, järjestöjä, seurakuntaa, lapsia ja nuoria mukaan ottava lapsiasianeuvosto. Paikallinen media tekee omaa vahtikoiran työtään.

Toki myös valtiovallalla on vastuunsa. Lasten-, nuorten ja perheiden elämänkaarijattelu ei toteudu vielä eri ministeriöiden yhteistyönä. Reviirit ovat korkeat. Kunnat saavat yhteen sovittaa erilaiset hankkeet, raportit ja määräykset. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen palvelut ja oppilashuollon kehittäminen ovat hyviä esimerkkejä asioista, joissa yhteistyötä tarvittaisiin lisää. Päivähoidon hallinnonalasta on kiistelty useampi vuosi.

Koulun yhteistyö sosiaali-, nuoriso- ja terveystieteiden kanssa on vielä alkutekijöissään. Kou-

lun kautta voitaisiin entistä enemmän tarjota matalan kynnyksen tukea perheille samaan tapaan kuin neuvolassa toimitaan. Nuoriso- ja perhetyöntekijät voisivat olla koulun yhteydessä terveydenhuollon palveluiden tapaan. Koulun ja kodin yhteistyö kaipaa uusia toimintatapoja etenkin yläkouluissa. Ei pidä odotella, että perhe on lastensuojeluasiakas, ennen kuin tukea voidaan antaa.

Valtioneuvoston politiikkaohjelma on aloittanut yhteistyön kulttuurin. Seuraavan hallituksen tulee vakinaistaa valtioneuvostotason koordinaatio lasten, nuorten ja perheiden politiikassa. Yhdellä ministerillä voisi olla ”salkussaan” vetovastuu tämän kokonaisuuden seurannasta.

Voivatko hallinnolliset ratkaisut auttaa lasten hyvinvointia käytännössä? Eikö tämä ole liian paperinmakuista? Lisätään työntekijöitä lastensuojeluun ja oppilashuoltoon! Kouluun ja päivähoitoon pienemmät ryhmäkoot!

Ei hallinto tietenkään yksin auta. Palvelut ja rahat ovat lasten näkökulmasta ihmissuhteita eli parhaassa tapauksessa pysyviä, luotettavia aikuisia. Niitä tarvitaan lisää. Mutta eivät myöskään ammattilaiset asiakastyössä pysty ratkaisemaan palveluiden johtamisen koordinaation ja yhteistyön puutteita. Se on johdon, päättäjien ja poliitikkojen asia. ●

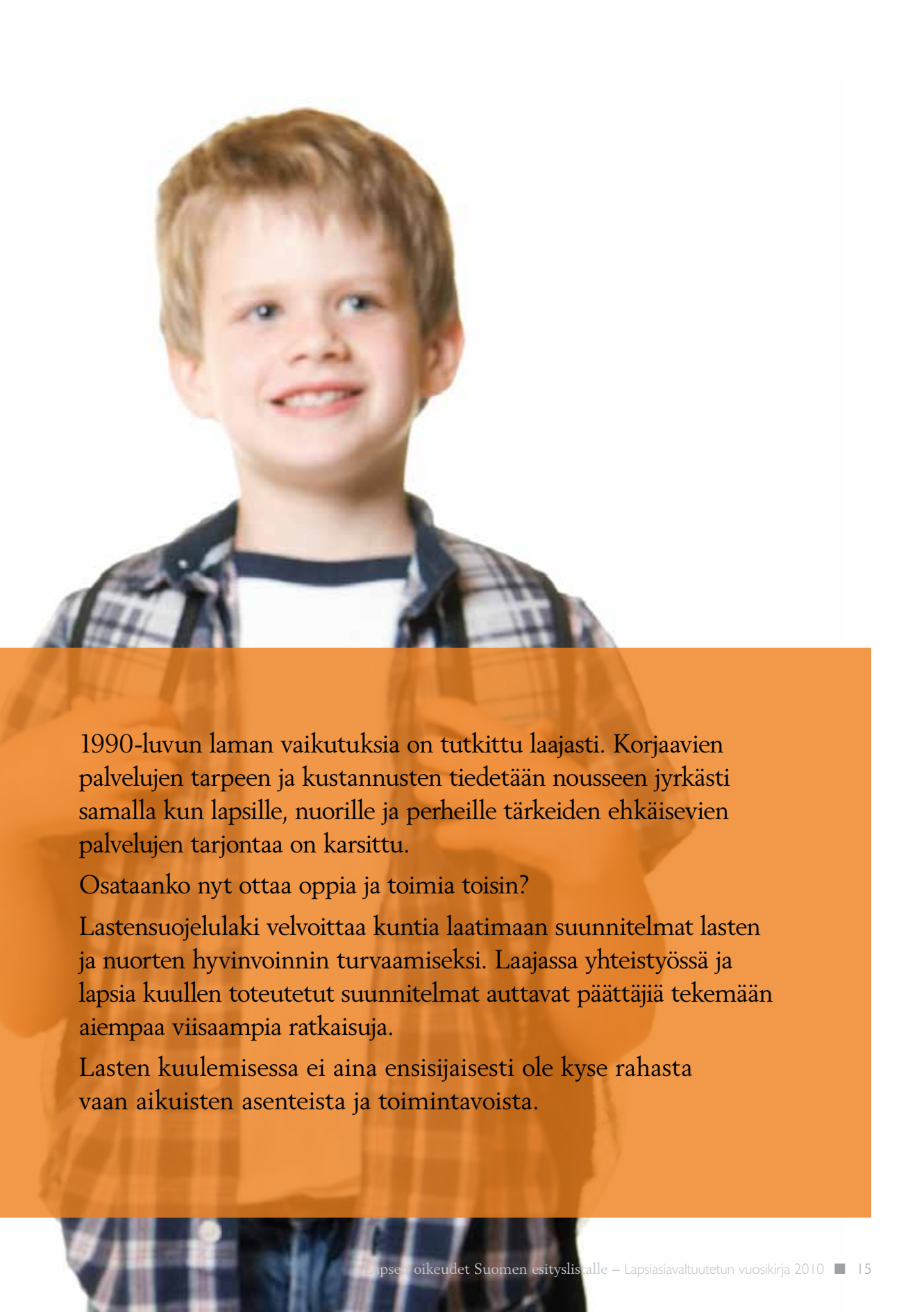

I LAPSEN ETU EDELLÄ SUHDANTEISTA RIIPPUMATTA

"Täällä Suomessa jotkut nuoret eivät osaa kunnioittaa ulkomaalaisia. Esim.venäjäläisiä haukutaan ryssäksi, aasialaisia tai afrikkalaisia neekeriksi jne. Jotkut esim. joissain näytelmäharjoituksissa sanovat aasialaiselle pojalle: Sinä saat esittää tyttöä koska näytät tytöltä. Jotkut taas nauravat päin naamaa nähdessään aasialaisen pojan, joka heidän mielestään näyttää tytöltä, nämä ovat inun kokemuksiani."

– Nick 6. lk

1990-luvun laman vaikutuksia on tutkittu laajasti. Korjaavien palvelujen tarpeen ja kustannusten tiedetään nousseen jyrkästi samalla kun lapsille, nuorille ja perheille tärkeiden ehkäisevien palvelujen tarjontaa on karsittu.

Osataanko nyt ottaa oppia ja toimia toisin?

Lastensuojelulaki velvoittaa kuntia laatimaan suunnitelmat lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaamiseksi. Laajassa yhteistyössä ja lapsia kuullen toteutetut suunnitelmat auttavat päättäjiä tekemään aiempaa viisaampia ratkaisuja.

Lasten kuulemisessa ei aina ensisijaisesti ole kyse rahasta vaan aikuisten asenteista ja toimintavoista.

Hyvin tehty suunnitelma tukee päätöksentekoa kunnissa

Laki kunnallisista lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmista tuli voimaan 2008.

Ensimmäinen suunnitelmien laadinta- ja toimeenpanokierros on kunnissa meneillään.

■ ”Tulossa on hyviä suunnitelmia, ja puutteellisemmatkin paranevat harjoituskierroksen jälkeen”, uskoo Kuntaliiton asiantuntija **Sirkka Rousu**, joka on laatinut liiton oppaat suunnitelmien tekemistä ja seurantaa varten. Hyvää on ollut se, että valmistelu on tehty aidosti yhteistyöprosessina kunnan eri toimialojen ja lasten ja nuorten parissa toimivien kesken. Myös päätöksentekijöitä on kytketty mukaan valmisteluun. Kehittämistä kaippaa edelleen lasten, nuorten ja vanhempien osallistuminen.

Jotkut kunnat ovat menneet pitemmälle. On lukuisia kuntia, joissa on perustettu uudenlaisia lautakuntia, jotka vastaavat laajasti lasten, nuorten ja perheiden palveluista. Yhteistyön rakentaminen järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa on myös kehitymässä strategisempaan suuntaan, ja se vaatii oman aikansa.

”Lisäksi hyvinkin suunnitelma vaatii seurantar ryhmän”, Rousu muistuttaa.

Sirkka Rousun mukaan suunnitelmien valmistamista ei heti lain voimaan tultua kiirehditty ennen kuin kuntavaaleissa oli valittu uudet valtuustot, jotka hyväksyvät suunnitelman ja näin sitoutuvat sen toimeenpanoon valtuustokautensa aikana.

Kuntien suunnitelmien sisältö tullaan myös tutkimaan. Kaikille kunnille lähetetään kevään 2010 lopussa kysely ja pyydetään lisäksi palauttamaan suunnitelma-asiakirja. Vireillä olevassa tutkimushankkeessa selvitetään myös sitä, miten lasten ja nuorten palvelujärjestelmää on kehitetty vastaamaan lasten ja nuorten hyvinvoinnin tarpeita. Myös alueellisiin kuntien välisiin eroihin pureudutaan.

”Ajankohtaiskuva saadaan raportoiduksi vuoden loppuun mennessä, ja alustavia tuloksia esitellään jo syyskuussa käynnistyvässä lastensuojelun laatupäivien maakunnallisissa seminaareissa”, kyselystä ja tutkimushankkeesta vastaava Rousu kertoo. Tutkimushankkeen hän toivoo käynnistyvän 2011.

Palveluverkko elää väestörakenteen mukana

Sirkka Rousu on vielä varovaisen toiveikas arvioidessaan taloustaantumun vaikutuksia kuntien lapsi-, nuoriso- ja perhepolitiikkaan ja palveluihin. Kun suunnitelmaprosessissa on saatu koottua yhteinen käsitys ja kokonaiskuva lasten ja nuorten hyvinvoinnista ja palvelujen toimivuudesta eri toimialoilla, on todennäköisempää, että kuntatalouden sopeutus päätösten vaikutukset lasten ja nuorten hyvinvointiin tulevat paremmin perustelluksi.

”Nyt eletään ensimmäistä kuntien taloustaantumun vuotta, eikä vielä tiedetä, miten lopulta talouden suhteen käy. Kunnat ovat taloudellisesti hyvin ahtaalla ja niillä on lakisääteisiä tehtäviä paljon”, hän muistuttaa.

”Arvioin, että kaikilta väestöryhmiltä on kunnissa yritetty supistaa tasaisesti, ja on muistettava myös että tarvetta on aina enemmän kuin resursseja. Tällä hetkellä kyse on silti lähinnä kasvun hidastumisesta ja vähäisestä palvelutason madaltumisesta. On tyydyttävä vähempään kuin ennen”, Rousu arvioi.

Onko kunnilla keinoja välttää edellisen laman virheitä ja jatkossa hallitsemattomia kustannuksia? Sirkka Rousu sanoo viime laman opetusten

olevan hyvinkin tiedossa ja läsnä myös nuorten poliitikkojen puheissa, jotka eivät olleet vastuussa edellisen syvän talouslaman ratkaisuksista.

”Tämä taantuma ei ole myöskään samanlainen eikä keinojenkaan tarvitse olla samanlaisia”, hän huomauttaa.

”Muun muassa sähköisten palvelujen ja netin sekä erilaisten yhteistyökumppanuuksien ansiosta meillä pitäisi olla uusia edellytyksiä ratkaista näitä haasteita verrattuna parin vuosikymmenen takaiseen tilanteeseen.”

Ratkaisun avaimia asiakaslähtöisyydestä

Rousu soisi koulun myös entistä enemmän avautuvan vaikkapa järjestöjen ja seurakuntien työntekijöille, joilla olisi osaamista kouluyhteisössä esimerkiksi erilaiseen kerhotoimintaan. Koulujärjestelmässä tarvittaisiin kuitenkin uudenlaista linjausta, että esimerkiksi kokonaiskoulupäivästä voisi tulla totta.

Hän perustaa toiveikkuutensa kunnissa vähitellen syvenevään entistä asiakaslähtöisempään toimintakulttuuriin.

”Uusilla ammattilaisilla on asiakaslähtöisiä työmenetelmiä salkku täynnä. Aidon voimaannuttavan vuorovaikutteisen menetelmän opittuaan on mahdoton työskennellä enää toisin”, Rousu sanoo.

Hän kannustaa kuntia kuuntelemaan palveluja käyttävien mielipiteitä ja kokemustietoa. On tärkeää pyrkiä aidosti vuorovaikutukseen.

”Ihmiset itse ovat oman elämänsä parhaita asiantuntijoita. Vielä tarvitaan harjoitusta, että opitaan, miten pienten lasten kanssa keskustellaan, miten vanhempia kuullaan ja miten he antavat meille tietoa, jota ilman hyviä päätöksiä ei synny”, Rousu myöntää.

Jos kuntien taloustilanne edelleen vaikeutuu, keskeinen kysymys kuuluu, tarjoaako lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma tiukan paikan tullen tukea ja arvopohjaa päätöksentekijöille niin, että toimintakulujen supistukset eivät kohdennu lasten nuorten ja perheiden hyvinvointiin.

”Ihmiset itse ovat oman elämänsä parhaita asiantuntijoita. Vielä tarvitaan harjoitusta, että opitaan, miten pienten lasten kanssa keskustellaan, miten vanhempia kuullaan ja miten he antavat meille tietoa, jota ilman hyviä päätöksiä ei synny”, Sirkka Rousu myöntää.

”Vaikka ei olisi talouslamaakaan, joudutaan niin suuressa kuin pienessä kunnassa kohtaamaan väestörakenteen muutos. Palveluverkkoa on tarkasteltava joka tapauksessa ja perusteltava sekä supistukset että investoinnit väestörakenteen ja palvelutarpeiden muutoksella”, hän toteaa.

”Hyvin tehty lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma antaa tuen tietoon perustuville päätöksille, sille mistä leikkauksista syntyy vähiten vaurioita ja mistä ei voida leikata lainkaan.” ●

Lisätietoa

www.kunnat.net, Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadinta kunnissa
www.lastensuojelunlaatupaivat.fi

Kuntien lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmat

■ Suunnitelma on uusi lakisäätöinen väline, jolla ohjataan ja kehitetään lasten ja nuorten hyvinvointityötä kunnassa. Se koskee kaikkia kunnan toimialoja ja kuuluu toiminnan suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin vakiintuneisiin käytäntöihin.

Tarkoituksena on varmistaa, että kunnan lasten hyvinvointiin liittyvä toiminta on pitkäjänteistä ja tavoitteellista. Suunnitelma perustuu yhteistoimintaan ja kump-

panuuteen kunnan viranomaisten ja muiden toimijoiden kanssa. Siinä määritetään kunnan lapsi- ja lastensuojelupolitiikan sisältö ja varataan tarvittavat voimavarat.

Valtuuston hyväksymä suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa. Sen sisältö on otettava huomioon kun laaditaan kunnan talousarviota ja -suunnitelmaa. ●

Lapsiasianeuvosto arvioi lasten ja perheiden etua Haapajärvellä

■ Monilapsisen perheen äiti ja aktiivinen kuntalainen **Kaarina Torkkola** on tehnyt valtuustovuosinaan monia aloitteita kunnallisen lapsi- ja perhepoliittisen neuvoston perustamiseksi kotikuntaansa Haapajärvelle. Hän teki aloitteen myös heti uuden lastensuojelulain tultua voimaan ja velvoitettua kuntia lasten hyvinvointisuunnitelman tekoon. Lapsiasianeuvosto aloitti työnsä kunnassa 2009. Samana vuonna Torkkola teki aloitteen YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen

YK:n lapsen oikeuksien seminaarista tuli Haapajärven lapsiasianeuvoston ensiesiintyminen julkisuudessa. Seminaariin osallistui myös lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula. Pastori Kaija Tirola jakaa Kättä päälle -sopimuslomakkeita lapsiasianeuvoston osanottajille.

juhluvuoden seminaarista, josta tulikin Haapajärven lapsiasianeuvoston ensiesiintyminen julkisuudessa. Seminaariin osallistui myös lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula.

www.wellsinki.fi
Helsingin lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2009–2012
 on saanut oman verkkosivustonsa. Sivusto kokoaa tietoa ja
 tutkimusta lasten ja nuorten hyvinvoinnista, heille
 suunnatuista palveluista sekä niiden kehittämistarpeista.

”Aina kun asioista keskustellaan, voi nostaa lapsen näkökulmaa esiin”, vierailun järjestelyistä vastannut Kaarina Torkkola toteaa tyytyväisenä.

Aiemmin lasten asioita Haapajärvellä käsitteli viranomaistyöryhmä, mutta lapsiasianeuvostossa ovat virkamiesten lisäksi mukana myös järjestöjen, vanhempainyhdistyksen ja seurakuntien edustajat.

Kaarina Torkkola pitää tärkeänä, että laajapohjaisessa neuvostossa on nuorisovaltuustonkin edustus. Itse hän on neuvostossa Lapsiperheiden Etujärjestön edustajana, ja vaikuttaa myös sivistyslautakunnassa.

”Odotan ennen muuta että lapsiasianeuvosto parantaisi lapsiperheiden varhaista tukea niin, ettei tarvitsisi mennä lastensuojelutoimenpiteisiin”, hän toteaa.

”Kuntiin tarvitaan esimerkiksi lisää kodinhoitajia, joita saisi peruspalveluna neuvolan kautta. Ja kun kriisikunnassa joudutaan lakkauttamaan kyläkouluja, neuvostossa on mahdollista arvioida päätösten vaikutuksia lapsiin.”

Osallisuutta ja hyvinvointia

Vuoden 2010 alusta muodostetun Selänteen peruspalvelukuntayhtymän lasten, nuorten ja perheiden palveluista vastaava viranhaltija, aiemmin Haapajärven perusturvajohtajana toiminut **Heleena Talala** kertoo, että lapsiasianeuvosto hakee vielä toiminnallista

muotoaan, mutta sen tehtäväksi on annettu kunnan hyvinvointisuunnitelman edellyttämä lasten ja nuorten hyvinvoinnin arviointi ja kehittäminen.

”Neuvosto laatii itse oman toimintasuunnitelman, joka julkaistaan nettisivuilla, kuten pöytäkirjatkin sitten kun vapaaehtoistyönä tehdyt omat sivut saadaan pian käyttöön. Siitä on tarkoitus tehdä avoin keskustelukanava”, Talala kertoo.

Tänä vuonna arvioidaan erityisesti, toteutuuko kunnan päätöksissä lapsen etu. Haapajärven kaupungin käynnistämällä Lapsen hyvä arki -hankkeella haetaan opiskelijoita toteuttamaan *LapsiARVI*-mittaristoa hyödyntävää kyselyä lapsille ja heidän vanhemmilleen lasten ja perheiden hyvinvoinnista. Suunnitteilla on myös opinnäytepankki.

Lapsiasianeuvoston saamasta vastakaiusta seutukunnalla kertoo sen paikallislehdestä saama oma palsta, jonne lapsiasianeuvoston jäsenet kirjoittavat ajankohtaisista asioistaan. Talalan mukaan kunnassa haetaan muutenkin keinoja asukkaiden osallisuuden vahvistamiseksi.

Järjestöistä toivotaan voimavaroja lasten, nuorten ja perheiden vertaistukiryhmiin.

”Pienessä kunnassa ovat kullannarvoisia nämä järjestöt, joiden avulla voidaan kehittää kuntalaisten palveluja ja hyvinvointia”, Heleena Talala kiittää. ●

Lapsiasiavaltuutettu piti yhteyttä kuntiin

■ Lapsiasiavaltuutetun toimisto suuntasi yhteydenpitoa aiempaa enemmän kuntiin. Teemoina olivat lasten ja nuorten osallistuminen sekä monialainen hyvinvoinnin suunnittelu edellisen laman virheiden välttämiseksi.

Yhdessä Kuntaliiton kanssa lähetettiin jokaiseen kuntaan tammikuussa 2009 *Asiaa aikuisille!* -julkaisu sekä kirje lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmista. Kuntien toivottiin järjestävän lapsen oikeuksien juhluvuoden ja oman suunnitelmansa yhdistäviä keskustelutilaisuuksia. Lapsiasiavaltuutetun toimistosta osallistuttiin tällaisiin tilaisuuksiin Viitasaarella, Haapavedellä, Haapajärvellä, Joutsassa, Tuusulassa, Rovaniemellä, Kajaanssa ja Keravalla.

Elokuussa kuntiin lähetettiin myös lapsiasiavaltuutetun vuosikirja *Kaksi vuosikymmentä lapsen oikeuksia Suomessa*.

Politiikkaohjelman kanssa yhdessä järjestetty juhluvuoden seminaarikiertue suuntautui kuntien sosiaali-, sivistys- ja nuorisotoimen ammattilaisille ja luottamushenkilöille. Seminaarit toivat virkeitä erityisesti lasten ja nuorten omaan osallistumiseen kunnan hyvinvointisuunnitteluun. Seminaarit pidettiin Jyväskylässä, Tu-

russsa, Oulussa, Kouvolassa, Kuopiossa, Helsingissä ja Rovaniemellä.

Jokaiseen kuntaan lähetettiin yhdessä Suomen Lasten Parlamenttityhdistyksen kanssa kirje alakouluikäisen lapsiedustajan nimeämisestä valtakunnalliseen lastenparlamenttiin. 195 kuntaa nimesi edustajansa.

Keski-Suomen liitto järjesti tilaisuuden luennoita maakunnan kuntajohtajille. **Elina Nivala** osallistui Keski-Suomen maakuntaristeilylle ja esitteli siellä HUMAK:n koordinoimaa Keski-Suomen lasten ja nuorten hyvinvointiohjelmaa, jonka laadinnassa toimisto oli mukana. ●

Suun terveydenhuolto mukaan kuntien hyvinvointisuunnitteluun

■ Lapsiasiavaltuutettu muistutti jokaisen kunnan perusturvalautakunnalle menneessä kirjeessään suun terveydenhuollon ammattilaisten roolista lastensuojelussa ja monialaisessa yhteistyössä.

”Hammashoidon henkilöstö on tärkeää ottaa mukaan lasten hyvinvointisuunnitelmien tekoon”, Maria Kaisa Aula korostaa.

Kirje perustui Pohjoismaiden lapsiasiavaltuutettujen yhteiseen aloitteeseen. Tanskassa toukokuussa pidetyn pohjoismaisen kokouksen jälkeen valtuutetut päättivät vedota oman maansa päättäjiin, jotta suun terveydenhuollon henkilöstön tietämystä lasten laiminlyönnin ja lapsiin kohdistuvan väkivallan eri muotojen tunnistamisesta parannetaan.

Kaikissa Pohjoismaissa on havaittu suun terveydenhuollon henkilöstön olevan huonosti tietoinen esimerkiksi lastensuojelulain mukaisesta ilmoitusvelvollisuudesta. Tutkimusten mukaan esimerkiksi 60 prosenttia lapsiin kohdistuvasta fyysisestä väkivallasta näkyy jälkinä ylävartalon ja pään alueella. Suun terveydestä voidaan tunnistaa myös muuta lasten huolenpidon ja hoidon laiminlyöntejä.

Kuntien lisäksi aloite lähetettiin alan ammattikorkeakouluille ja yliopistoille sekä ministeriöiden päättäjille. Suun terveydenhuollon osuus vahvistuikin esimerkiksi ministeriön valmistelemissa lastensuojelulain oppaissa. ●

Tuloerojen kasvu osuu kipeimmin lapsiperheisiin

Kaikki tunnustavat että 1990-luvun laman leikkaukset ovat tulleet kalliiksi. Yksimielisesti on todettu, että samoja virheitä ei saa toistaa nykyisen taantuman aikana.

■ ”Puheet ja teot vain eivät kohtaa”, arvioi johtava asiantuntija **Esa Iivonen** Mannerheimin Lastensuojeluliitosta.

Iivosen mielestä merkit ovat selvät. Kansainvälisessä OECD-maiden vertailussa Suomi erottuu monissa kohdin muista hyvinvointiyhteiskunnista, eikä suinkaan edukseen.

”Meillä esimerkiksi panostetaan taloudellisesti hyvin niukasti perusopetukseen ja meillä 7–14-vuotiailla koululaisilla on toiseksi vähiten oppitunteja koko OECD-alueella. Myöskään opettajien lomautuksia ei tiettävästi ole missään muualla”, Iivonen mainitsee.

Leikkauksia ajatellen lähtökohtakin on nyt huonompi kuin edellisen laman aikana, koska monia lapsille tärkeitä palveluja ei niiden karsimisen jälkeen ole palautettu ennalleen. Esimerkiksi kouluterveydenhuollossa tehdään vähemmän terveydenhoitajan ja lääkärin tarkastuksia ja lapsiperheiden kotiapu on ajettu alas.

Lapsiköyhyys kasvanut tuloerojen myötä

Myös Suomessa toteutunut tuloerojen kasvu osuu kipeimmin lapsiperheisiin. Lapsiköyhyys on kasvanut tuloerojen myötä.

”Se on koko yhteiskunnan ongelma. Lasten hyvinvointivajeet vaikuttavat koko elämään, sillä osattomuuden kokemusta ei korjata enää 30-vuotiaana”, Iivonen toteaa.

Iivosen mielestä palveluissa tavoiteltu tehokkuus on ollut näennäistä, koska niitä on mitattu ulkoisilla mittareilla ottamatta huomioon ratkaisujen vaikutusta esimerkiksi yksilöiden toimintakykyyn.

”Inhimillinen ja sosiaalinen kestävyysvaje on myös julkistalouden kestävyysvajeen perusta. Kilpailukykykin tulee ihmisistä”, hän muistuttaa.

Yhtenä ongelmana Iivonen näkee politiikan lyhytjänteisyyden verrattuna ajanjaksoon, jossa yksilö kasvaa lapsesta aikuiseksi. Neljän vuoden hallituskausi tahtoo tuottaa lyhyen aikavälin ohjelmia, kun tarvetta olisi myös pitkän aikavälin linjauksiin.

”Onko päättäjillä malttia odottaa tuloksia ja sitoutua tavoitteisiin”, lasten ja nuorten hyvinvointia pitkään seurannut asiantuntija kysyy.

Valtion ja kuntien toimia sovittava yhteen

Esa Iivonen on pannut suomalaisessa lapsipolitiikassa merkille myönteistäkin kehitystä. Lapsiasiavaltuutetun viran perustaminen 2005, nuorisolaki 2006, valtioneuvoston lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007, uusi lastensuojelulaki 2008 ja lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma vaikuttavat kehitykseen myös pitkällä aikavälillä.

”Hallitusohjelman sitovuutta on vahvistettu turvaamaan pitkäjänteistä kehittämistä. Lapsipolitiikan koordinaatio on parantunut. *Kaste*-ohjelma ja *Paras*-hanke pyrkivät kehittämään palveluja kokonaisuutena”, Iivonen luettelee.

Hän näkee kuntatasolla suotuisaa kehitystä, mutta kansallisen ja kuntatason koordinoitua tulisi vahvistaa.

”Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman tulisi nykyistä vahvemmin antaa suuntaviivat kunnille. Kuntien puolestaan tulisi olla kehittämisohjelman valmistelussa aktiivisesti mukana”, Iivonen esittää.

Kuntien hyvinvointisuunnitelmissa mahdollisuuksia

Erityisen merkittävänä mahdollisuutena Esa Iivonen pitää kuntien lakisäätteisiä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmia, jotka hän toivoo kuntien ottavan vakavasti. Hän kehottaa hyödyntämään Kuntaliiton julkaisemia oivallisia oppaita aiheesta.

”Suunnitelman voi tehdä hyvin tai huonosti. Huonoa on jos suunnitelma tehdään pienellä porukalla kirjoituspöytätyönä ilman laajaa yhteistyötä ja kuulemista”, Iivonen selventää.

”Tai jos vain kuvataan vallitsevaa käytäntöä eikä aseteta tavoitteita.”

Hyvää suunnitelmaa varten kuullaan lapsia ja nuoria itseään sekä näiden asioiden parissa toimi-

”Suunnitelman voi tehdä hyvin tai huonosti. Huonoa on jos se tehdään pienellä porukalla ilman laajaa yhteistyötä ja kuulemista.”

via järjestöjä ja muita tahoja. Se sisältää rehellisen analyysin ja konkreettisia kehittämistoimenpiteitä aikatauluineen ja vastuuhenkilöineen. Suunnitelma otetaan huomioon kunnan talousarvion valmistelussa, ja suunnitelman toteutumista seurataan ja arvioidaan säännöllisesti.

Iivosen mielestä kunnassa tulisi olla lasten ja nuorten hyvinvoinnin seurantaryhmä, jonka tehtävänä olisi mm. valmistella hyvinvointisuunnitelma ja seurata sen toteuttamista.

Tietopohjan kehittäminen ja jakaminen tärkeää

Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin kehittäminen edellyttää riittävää tietopohjaa. Tietoa tulee koota sekä valtion että kuntien tasolla. Esa Iivonen toivoisi alle kouluikäisten ja alakoululaisien hyvinvoinnin seurantaan kouluterveyskyselyn kaltaista jatkuvaa käytäntöä.

”Tarvitaan säännönmukaisesti koottua kokemustietoa sekä aikasarjoja. THL:n SOTKANet-indikaattoripankista löytyy jo paljon käyttökelpoista tietoa”, hän sanoo.

Iivonen myös korostaa, että informaation on oltava avointa kaikille ja kunnan on jaettava sitä aktiivisesti kentälle.

”Kun Suomessa siirryttiin normiohjauksesta informaatio-ohjaukseen, ei käytännössä tullut mitään tilalle. Informaatio jää puolitiehen, jos tiedot maakaavat sosiaalijohtajan pöydällä”, hän moittii. ”Tietojen tulee olla kaikkien kuntalaisten saatavilla.” ●

Lapsen oikeuksia tukevat rakenteet valtionhallintoon

■ Lapsiasianeuvottelukunta esittää lapsi-, nuoriso- ja perhepolitiikan yhteistyön vakinaistamista valtionhallinnossa. Lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelman työtä jatkamaan tarvitaan koordinaatioyksikkö, joka voisi toimia joko opetus- tai sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä.

Vaikka lapsia, nuoria ja perheitä koskevia asioita on eniten sosiaali- ja terveysministeriön ja opetusministeriön toimialoilla, niitä kuuluu muidenkin ministeriöiden toimialalle. Näihin kuuluvat lasten, nuorten ja perheiden palvelut ja tulonsiirrot, työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen, alaikäisiä koskeva media- ja kuva-ohjelmassaantely ja kuluttajansuoja sekä lapsia ja koululaisia koskeva liikennepolitiikka.

”Eri hallinnonalojen välinen yhteistyö on välttämättömyyttä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi. Lapsen ja nuoren elämä ei jakaudu sektoreihin. Palveluiden laatua ja vaikuttavuutta parantaisi lapsen, nuoren ja heidän perheensä näkeminen mahdollisimman kokonaisvaltaisesti myös silloin kun asioita johdetaan ja suunnitellaan, lapsiasianeuvottelukunnan puheenjohtaja”, lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula korostaa.

Uuden koordinaatioyksikön tehtävänä olisi varmistaa valtioneuvoston oman lapsi- nuoriso- ja perhepoliittisen ohjelman toteutumista yhteistyössä kaikkien lasten asioita hoitavien ministeriöiden kanssa. Yksikkö edistäisi myös kuntien suuntaan eri hallinnonalat koostavien lasten hyvinvointisuunnitelmien laadintaa. Se varmistaisi myös YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen veloitteiden toimeenpanoa. Tärkeimpiä niistä ovat lapsen oikeuksista tiedottaminen sekä määräaikaisraportointi YK:n lapsen oikeuksien komitealle yhdessä ulkoministeriön kanssa.

Koordinaatioyksikön perustaminen selventäisi työnjakoa valtioneuvoston alaisten ministeriöiden ja hallituksesta riippumattoman lapsiasiavaltuutetun kesken. Yksikön tukena toimisi ministeriryhmä sen ministerin johdolla, jonka hallinnonalalla yksikkö sijaitsee. Lapsiasiavaltuutetun toimisto toimisi uuden yksikön yhteydessä itsenäisenä viranomaisena samalla tavoin kuin nykyisinkin.

Lapsiasianeuvottelukunta ehdottaa myös uuden kansallisen lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin

neuvottelukunnan perustamista. Uudessa neuvottelukunnassa olisi sekä ministeriöiden, kuntatason, aluehallinnon, kansalaisjärjestöjen että tutkimuksen edustajia.

Se toimisi osaltaan vuorovaikutuksen foorumina lapsiasiavaltuutetun, muiden ministeriöiden ja kansalaisyhteiskunnan kesken. Se kokoaisi yhteen nykyisin hajanaista lasten ja nuorten asioiden neuvottelukuntajärjestelmää.

Koordinaation tueksi neuvottelukunta ehdottaa uutta puitelakia lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi. Se sisältäisi nykyisen nuorisolain edellyttämän valtioneuvoston ohjelman lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseksi sekä kuntatason vastaavan hyvinvointisuunnitelman, josta tällä hetkellä säädetään lastensuojelulaissa.

Uusi laki velvoittaisi valtion ja kuntien viranomaisia arvioimaan päätösten lapsivaikutuksia. Lapsivaikutusten arviointi edellyttää myös lasten ja nuorten omien mielipiteiden selvittämistä niin valtion kuin kuntienkin päätöksenteossa. Laissa varmistettaisiin myös kansallista lasten ja nuorten hyvinvoinnin seurantaa ja tietopohjapolitiikkaa yli ministeriörajojen. Tämä tukisi myös kuntien vastaavaa työtä. ●

Lue lisää
www.lapsiasia.fi/nyt/tiedotteet/tiedote/view/1488632

”Tilaa lapsen yksilöllisyydelle”

Lasten hyvinvoinnin Kaste-ohjelma hakee parempia tapoja järjestää lasten ja perheiden palveluita. Edellisen laman peruja on lasten eriarvoistuminen. Ohjelmaa THL:ssä vetävä Jukka Mäkelä toivoo nyt enemmän aikuisten tukea lapsille omassa arkiyhteisössään.

■ Lapsen yksilöllinen huomioon ottaminen päiväkodissa ja koulussa tukee lapsen kehitystä tasapainoiseksi aikuiseksi.

Lastenpsykiatri Jukka Mäkelän mukaan yhteiskunnan arvojen koveneminen on johtanut lapsuuden eriarvoistumiseen. Vahvimmat yksilöt pärjäävät, mutta monet oireilevat.

”Tärkeintä on, että lapsella on turvallisia aikuisia kotona, päivähoitossa ja koulussa, jotka toimivat kumppanuudessa.”

Lapsiperheiden kotipalveluiden vähentyminen, neuvolan perhevalmennuksen supistaminen, päivähoitoryhmien suureneminen ja kouluterveydenhuollon vähentäminen on johtanut ongelmiin.

”Ryhmäkoon kasvaessa aistimukset lisääntyvät. Lasten informaation käsittelytaito kehittyy hitaasti läpi lapsuuden ja nuoruuden. Jos ärsykeitä on paljon enemmän kuin lapsi pystyy ottamaan vastaan, hänen aivonsa siirtyvät katastrofivalmiuteen ja reagointi herkistyy”, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen lasten, nuorten ja perheiden palveluyksikön kehittämisspäällikkö Mäkelä sanoo.

Liiallisesta ärsyketulvasta yleisimpiä oireita ovat aggressiot tai lamaantuminen. Aggressio voi näkyä levottomuutena tai kiusaamisena. Oma tilaa suojellaan toisten kustannuksella.

”Vaikka osa lapsista selviäisikin suuressa ryhmässä hyvin, jo muutamankin lapsen siirtyminen katastrofikehityksen linjalle maksaa yhteiskunnalle miljoona euroa per lapsi. Puhumattakaan inhimillisestä vaikutuksesta”, Mäkelä huomauttaa.

Hän lisää, että päiväkotivaiheessa aikuisen turvaa vaille jäävä lapsi saattaa oireilla myöhemmin elämässään käyttäytymis- ja päihdeongelmien kautta tai syömishäiriöllä.

Ryhmän tuettava yksilöitä

Jukka Mäkelä on pohtinut, miksi yhteiskunta on reagoinut 1990-luvun laman tuomaan stressiin tavalla, joka vähentää lasten mahdollisuuksia turvalliseen, aikuiseen rinnalla kulkijaan.

”Yhteiskunnan polarisaatio on lisääntynyt laman jälkeen”, hän toteaa.

Mäkelän mukaan suomalaisen yhteiskunnan ihanne on se, että selviää itsenäisesti, apua pyytämättä. Omillaan on tultava toimeen. Tämä asenne on siirretty lapsuuteenkin. Tehokkuuspaineiden lisääntyessä kaikkien odotetaan käyttäytyvän samalla tavalla. Ne jotka oireilevat, syrjäytetään.

”Suurin osa näistä lapsista pysyisi kyllä ryhmän mukana, jos aikuisilla olisi riittävästi resursseja huolehtia lasten tarpeista eikä eri tavoin käyttäytyvää lasta leimattaisi ongelmaiseksi.”

Mäkelä haluaisi varoa vanhempien ja muiden kasvattajien vastakkainasettelua. Hän näkee, että meillä on jaetun vanhemmuuden biologinen perusoletus. Tärkeintä on, että lapsella on turvallisia aikuisia kotona, päivähoidossa ja koulussa, jotka toimivat kumppanuudessa.

”Perheen, varhaiskasvatuksen ja koulun yhteinen tehtävä on kasvattaa toisiaan arvostavia, ymmärtäviä ja auttavia kansalaisia. Ihminen on yhteisöllinen olento, joka tarvitsee ympärilleen toisia ihmisiä”, hän muistuttaa.

Muutoksen ituja ilmassa

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen *Kaste*-ohjelman tukiryhmässä työskentelevä Jukka Mäkelä näkee kuitenkin yhteiskunnassa tapahtuvan asennemuutosta. Uusi lastensuojelulaki korostaa ennaltaehkäisevän lastensuojelun merkitystä. Kunnissa tämä edellyttää hyvinvointisuunnitelman laatimista, jossa pysähdytään kokonaisvaltaisesti katsomaan mitä lapsi tarvitsee kasvaakseen.

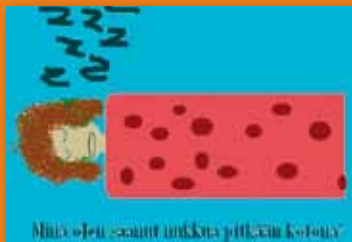
”Käsittelyssä olevassa uudessa perusopetuslaissa opettajan tehtävä määritty selvästi lapsen kehityksen tukemiseksi, ei pelkästään oppitiedon siirtämiseksi. Nuorisolainmuutoksessa kunnat veloitetaan moniammatilliseen yhteistyöhön”, Mäkelä toteaa.

Kaste-ohjelmassa hän näkee kolme tärkeää näkökohtaa. Ensiksi perhe ja lapsi nähdään kokonaisuutena eikä viipaloituna sektoreittain. Toiseksi palvelut pyritään toteuttamaan siinä ympäristössä ja arjessa, jossa lapsi kasvaa ja kehittyy. Kolmanneksi palvelujen perus- ja erityistaso nähdään toisiaan täydentävinä, ei toisiaan seuraavina asioina.

”Ajatuksena on päästä eroon perinteisestä, muutospaineet lapsen päälle kasaavasta mallista. Jos lapsella on vaikeuksia ryhmässä, helposti ajatellaan että se on lapsen pulma. *Kaste*-ohjelmassa näkökulmana on, että aikuisille tarjotaan uusia työvälineitä tukea lasta ja ryhmää ongelmien ratkaisemisessa”, Mäkelä sanoo. ●

”Perheen, varhaiskasvatuksen ja koulun yhteinen tehtävä on kasvattaa toisiaan arvostavia, ymmärtäviä ja auttavia kansalaisia. Ihminen on yhteisöllinen olento, joka tarvitsee ympärilleen toisia ihmisiä”, lastenpsykiatri Jukka Mäkelä toteaa.

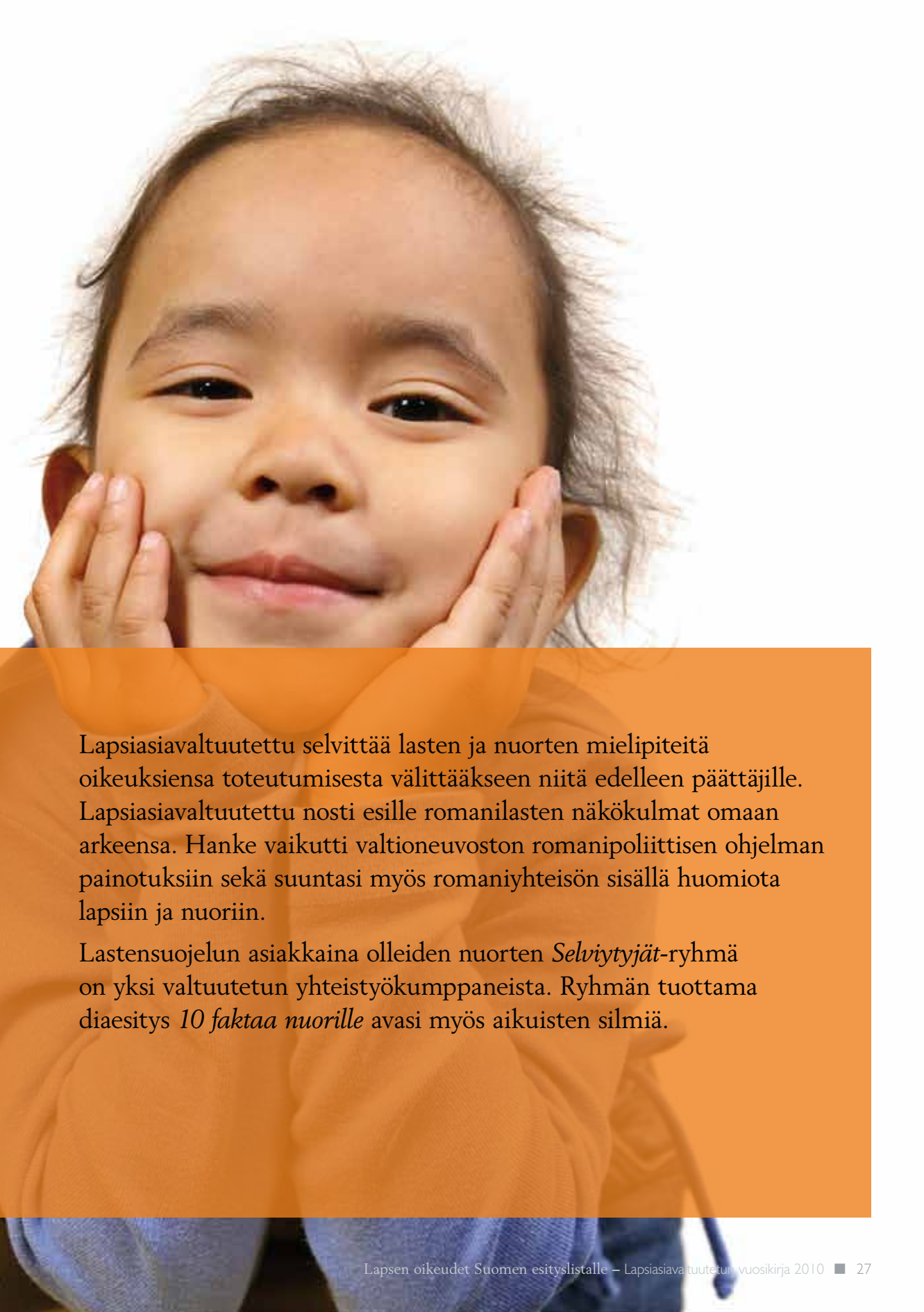
II LAPSET JA NUORET OVAT OMAN ELÄMÄNSÄ ASiantuntijoita

*"Minulla on oikeus nukkua pitkään!!
Nukkuminen kuuluu hyvään elämään!"*

*"Tunnen oloni turvalliseksi koska en pelkää ketään tai mitään, ja koulussa tunnen oloni turvalliseksi koska kukaan ei kiusaa, mutta jos Suomessa olisi sota niin pelkäisin. Ja Suomessa on lapsia jolla ei ole kotia, ja ne eivät tunne oloa turvalliseksi, mutta minä tunnen oloni turvalliseksi."
– Jani 3. lk*

Lapsiasiavaltuutettu selvittää lasten ja nuorten mielipiteitä oikeuksiensa toteutumisesta välittääkseen niitä edelleen päättäjille. Lapsiasiavaltuutettu nosti esille romanilasten näkökulmat omaan arkeensa. Hanke vaikutti valtioneuvoston romanipoliittisen ohjelman painotuksiin sekä suuntasi myös romaniyhteisön sisällä huomiota lapsiin ja nuoriin.

Lastensuojelun asiakkaina olleiden nuorten *Selviytyjät*-ryhmä on yksi valtuutetun yhteistyökumppaneista. Ryhmän tuottama diaesitys *10 faktaa nuorille* avasi myös aikuisten silmiä.

Nuoret lastensuojelun kehittäjinä

Pesäpuu ry:n *Selviytyjät*-ryhmä syntyi vuonna 2008 kehittämisspäällikkö Johanna Barkmanin projektissa, joka käsitteli nuoria lastensuojelun sijaishuollossa. Ryhmän keskusteluista syntyivät kymmenen faktaa lasten ja nuorten suojelusta. Diaesitystä niistä on näytetty myös Suomen ulkopuolella.

■ ”Sanat ’huostaanotto’ ja ’lastensuojelu’ pitäisi hävittää suomen kielestä”, Pesäpuu ry:n *Selviytyjät*-ryhmään kuuluva **Pipsa** miettii, hymyillen hiukan samalla tehtävän mahdottomuudelle.

Näiltä sanoja käytetään leimaavalla tavalla, kun puhutaan yli 10 000:sta suomalaisesta lapsesta ja nuoresta.

”He eivät useinkaan ole voineet mitään sille, että heidän on ollut turvallisinta kasvaa aikuiseksi ennemmin sijaisperheessä, perhekodissa tai lasten- kodissa kuin biologisessa perheessään”, hän jatkaa.

Kodin ulkopuolelle sijoitetuista nuorista koostuvan *Selviytyjät*-ryhmään kuuluvalta **Tiinalta** oli kesätyöhaastattelussa kysytty, miksi hän oli vaihtanut monta kertaa paikkakuntaa nuoruutensa aikana.

”Kerroin, että sain nuorena sijaisperheen, koska äitini oli alkoholisti, ja sen jälkeen jouduin vielä joutunut useaan otteeseen vaihtamaan sijaishoitopaikkaa. Siihen työnantajan innostus minun palkkaamiseeni sitten loppahti”, hän kertoo.

Selviytyjät-ryhmässä sijaishuollon asiakkaana olleet nuoret toimivat sijaishuollon palvelujen kehittäjinä. Esitysaineisto *Kymmenen faktaa* perustuu nuorten omiin kokemuksiin.

10 faktaa syntyi kokemuksista

Pesäpuu ry:n kehittämispäällikkö **Johanna Barkmanin** luotsaama *Selviytyjät*-ryhmä syntyi vuonna 2008 hänen projektissaan, joka käsitteli nuoria lastensuojelun sijaishuollossa.

Tiina ja Pipsa muistavat ensimmäisten kokoon-tumisten tunnelatauksen.

”Oli hurjaa, kun ensimmäistä kertaa pääsi jaka-maan asioita sellaisten nuorten kanssa, jotka olivat kokeneet samantyyppisiä asioita”, tytöt kertovat.

Ryhmän kipupisteistä, itkusta, naurusta ja lukuisista keskusteluista syntyivät kymmenen faktaa lasten ja nuorten suojelusta. Niistä tehtiin powerpoint-esitys internettiin, juliste ja kortti ja faktoja on esitelty lukuisissa seminaareissa Suo-men rajojen ulkopuolellakin. Lapsen oikeuksien juhlavuonna juliste levisi kaikkiin kouluihin ja sosiaalitoimistoihin.

”Lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula vei esi-tyksen käännettynä mukanaan Norjaan pohjois-maisille lastensuojelupäiville. Tämä oli omiaan antamaan lisäarvoa esitykselle. *10 faktaa* on levin-nyt käännettynä myös useisiin muihin Euroopan maihin”, Johanna Barkman kertoo.

Aikuinen tarvitaan 24/7

Johanna Barkman ja *Selviytyjät*-tiimi muistutta-vat, että jokaisella lapsella ja nuorella tulee olla vähintään yksi milloin tahansa tavoitettavissa oleva aikuinen. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten kohdalla aikuisen tuen tarve on erityisen tärkeä – joskus tärkeintä tukea antavat sosiaalityöntekijät.

”Pahinta on, jos ainoa vastuuta kantava aikui-nen on tavoitettavissa maanantaisin kahdeksan ja yhdeksän välillä, eikä aina silloinkaan”, Pipsa havainnollistaa.

Vertaisryhmistä on myös apua. *Selviytyjät*-tiimi on valmis toimimaan tutoreina, mikäli eri puolel-la Suomea päätettäisiin perustaa tämän tyyppisiä ryhmiä. ●

Lisätietoja: johanna.barkman@pesapuu.fi
www.snap.fi/services/pesapuu/10faktaa/

Lapsiasiavaltuutettu kiittää *Selviytyjät*-ryhmältä keskusteluissa saamiaan ideoita. ”Lastensuojelu-asioita käsittelevissä kirjoituksissa ja puheissa olen voinut välittää päättäjille suoraan nuorten näkökulmia”, Maria Kaisa Aula kertoo.

Milloin sinusta tuntuu, että haluaisit olla vielä lapsi?

Nuorten vastauksia

lapsiasiavaltuutetun kyselyyn

14–20-vuotiaiden nuorten

My Way -messuilla Jyväskylässä

10.–11.11.2009.

"Jos annetaan liikaa vastuuta ja jos kerrotaan tulevaisuuden tehtävistä."

"Kaikenlaisissa kun tungetaan vastuuta liikaa ja ei saa tehdä jotain asioita, koska se on lapsellista."

"Vastuu tipahtaa niskaan kun täyttää 18, isona säkkinä mutta aina saa olla lapsenmielinen onneksi."

"Silloin kun on rahat lopussa ja täytyy syödä riisiä ja ketsuppia viikko (lapsena riisi+ketsuppi oli unelma)."

"Ei tarvitse huolehtia vielä niin paljon kaikista asioista. Ja kehtaa vielä leikkiä."

"Kun pitäisi tukea esim. pienempiään tai kavereitaan. Silloin toivoo olevansa taas huoleton lapsi."

"Aina silloin kun pitää päättää jostain isoista asioista ja kun on kiire."

"Kun asiat on päin honkia ja tekisi mieli vain heittäytyä lattialle itkemään ja parkumaan."

"Että saisi rauhassa hassutella, talvella laskea liukurilla ja olla mutasotaa."

"Olla ja leikkiä, eikä tarvitse ymmärtää asioita aikuisuudesta sun muusta sellaisesta."

"Haluaisin vain käpertyä äidin kainaloon, kun maailma tuntuu pahalta!"

Mirikli ja Leif Långström, Marika Manner.

Romaninuoret törmäävät epäreiluihin yleistyksiin ”Et sä ollutkaan sellainen, kuin luulin”

Monet romanilapset ovat joutuneet koulukiusaamisen kohteeksi. Selvitys romanilasten ja -nuorten hyvinvoinnista nosti esiin kodin ja koulun yhteistyön sekä romanitaustaisten työntekijöiden tärkeyden kouluissa.

■ **Marika Mannerin** (15) mukaan romanilapsen ja -nuoren asema on tasa-arvoistunut.

”Vanhemmilta olemme kuulleet, että aina ei ole ollut näin hyvin”, hän kertoo.

Marikan serkku **Mirikli Långström** (15) kertoo kuitenkin kohtaavansa ennakkoluuloja.

”Suomalaiset nuoret luulevat meitä romaneja tietynlaisiksi. Sitten, kun on juteltu ja tutustuttu, he sanovat, että ’et sä ollutkaan sellainen kuin luulin’”, Mirikli sanoo.

Marika, Mirikli ja Miriklin pikkuveli **Leif Långström** kannattavat lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aulan toivomusta siitä, että kouluihin palkattaisiin lisää romanitaustaisia työntekijöitä.

”Omaan heimoon kuuluva, iältään nuori ihminen pystyisi varmasti auttamaan sellaisia romanioppilaita, joilla on vaikeaa koulussa”, Marika sanoo.

Koulun ja kodin yhteistyö tarpeen

Lapsiasiavaltuutetun ja Jyväskylän yliopiston teettämässä romanilasten ja -nuorten oikeuksien toteutumista koskevassa selvityksessä koulun ja kodin yhteistyö nousi tärkeäksi asiaksi. Selvityshankkeen ohjausryhmään kuuluvan Etelä-Suomen alueellisen romaniasiain neuvottelukunnan sihteeri **Malla Laitin** mukaan romanilasten oikeus koulunkäyntiin vaatii koululta ymmärrystä romanikulttuurista.

”Aikuisten romanien keskuudessa on paljon työttömyyttä, koska heidän koulunkäyntiään ei aikanaan ole tuettu. Lapsille halutaan koulutusta, mutta vanhemmat eivät välttämättä tiedä, miten he auttaisivat lastaan sen saamisessa”, Laitin sanoo.

Marika Mannerin mielestä on ihan hyvä, että opettaja ja vanhemmat keskustelevat lapsen ja

nuoren asioista. Mielellään niin, että nuorikin tietää, millaisista häntä koskevista aiheista puhutaan.

Romaninuorten koulunkäyntiongelmien ovat Marikan ja Miriklin mukaan yleisiä. Ne liittyvät usein rotusyrjintään.

”Moni lapsi ei halua mennä kouluun, koska häntä kiusataan siellä”, tytöt tietävät.

Marika, Mirikli ja Leif eivät koe tullessaan pahemmin kiusatuiksi.

”Jos jotain kinaa on tullut, tai manneksi huutua, opettajat ovat heti puuttuneet asiaan ja se on selvitetty opettajanhuoneessa”, Mirikli sanoo.

Romaniasu pitäisi hyväksyä työelämässä

Marika ja Mirikli ovat pukeutuneet Miriklin äidin Dubaista tuomista kankaista tehtyihin nuorten naisten romaniasuihin. Vaatetus on heille tärkeä asia.

”Työelämän pitäisi hyväksyä pukeutumistyy-

limme. On paljon sellaisia työpaikkoja, joissa romaniasua ei sallita”, Mirikli toteaa.

Kouluissa romaniasut luonnollisesti ovat hyväksytyjä. Ainoastaan liikuntatunneille pukeutuminen aiheuttaa monessa koulussa keskusteluja. Ulkona liikuntaa harrastaessaan nuoret eivät kulttuurisista tahdo vaihtaa päälleen liikuntavaatteita.

”Liikuntasalissa, kun ollaan sisällä, eikä paikalla ole romaniaikuisia, voin hyvin pitää sisäliikuntavaatteita”, kertoo Mirikli.

Kodinhoito, musiikki ja suku tärkeitä

Kun lapsiasiavaltuutetun tekemä selvitys syyskuun 2009 julkistettiin Jyväskylän yliopiston tiloissa pidetyssä seminaarissa, ei tarjolla ollutkaan tavantomainen tilaisuus pitkin selontekoineen. Yleisö sai kiinnostavien puheenvuorojen, paneelikeskustelun ja työpajoihin osallistumisen ohella kuulla

Enemmän samanlaisia kuin erilaisia

■ Lapsiasiavaltuutettu julkaisi syksyllä 2009 selvityksen romanilasten ja -nuorten hyvinvoinnista ja heidän oikeuksiensa toteutumisesta Suomessa. Se valmisteltiin yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön romaniasian neuvottelukunnan ja alueellisten romaniasioiden neuvottelukuntien kanssa. Yhteistyökumppanina oli Jyväskylän yliopisto ja rahoittajana Alli Paasikiven säätiö.

Tutkijoiden **Pekka Junkalan** ja **Sanna Tawahin** toteuttamaan selvityksen *Enemmän samanlaisia kuin erilaisia* haastateltiin 36 eri puolilla Suomea asuvaa romanilasta ja -nuorta.

Suomen romanit ja valtaväestö ovat eläneet vuosisatoja rinnakkain. Eri-laisuus on rikkautta mutta samalla monet asiat ovat yhteisiä. Romanilaiset ja nuoret ovat ylpeitä omasta taustastaan, mutta samalla he ihmettelevät valtaväestön ennakkoluuloja, leimaamista ja epäreiluiksi koettuja yleistyksiä. Jokaisen – etenkin valtaväestöön kuuluvan aikuisen – kannattaa punnita selvityksen valossa omia käsityksiään romaneista ja romanikulttuurista.

Selvitys osoitti, että koulu ohittaa romanikulttuurin äänettömästi.

”Vaikka opetussuunnitelman valtakunnalliset perusteet kannustavat kouluja kertomaan niin romaneista kuin saamelaisistakin, tämä ei käytännössä toteudu. Myös koulujen kiusaamisen vastaisessa työssä perinteiset vähemmistöt pitää ottaa paremmin huomioon”, Maria Kaisa Aula toteaa. ●

Pekka Junkala & Sanna Tawah:
Enemmän samanlaisia kuin erilaisia.
Romanilasten ja -nuorten
hyvinvointi ja heidän oikeuksiensa
toteutuminen Suomessa.
Lapsiasiavaltuutetun toimiston
julkaisuja 2009:2.

lahjakkaiden lasten ja nuorten lauluesityksiä. Esiintyjänä olivat muun muassa Marika, Mirikli ja Marikan serkku **Satu Manner**.

”Musiikki on minun koko elämäni. Olen laulanut pienestä asti. Iskelmä Himoksella osallistuin kilpailuihinkin”, Marika sanoo.

”Lauloin romaninuorten kuorossa, joka teki levykin. Se oli koossa vuoden päivät, ja tehtiin levykin, mutta sitten kuoro hajosi, kun nuoret muuttivat eri paikkakunnille. Sitä kuoroa kaipaavat”, Mirikli sanoo.

Musiikki on myös suvulle ja perheelle tärkeä harrastus. Tiivistä yhteyttä pitävä suku laulaa ja soittaa tapaamisissaan. Tytöt pitävät hyvänä ideana lapsiasiavaltuutetun ehdottamia romanilasten ja -nuorten valtakunnallisia kulttuuripäiviä.

”Sinne tultaisiin varmasti”, he lupaavat. ●

Selvityksestä tärkeää tukea romanipoliittiseen ohjelmaan

■ Lapsiasiavaltuutetun ja Jyväskylän yliopiston selvityksellä oli annettavaa Suomen ensimmäisen romanipoliittisen ohjelman valmistelutyölle, joka saatiin päätökseen loppuvuodesta 2009.

Ohjelmaa valmistelleen sosiaali- ja terveysministeriön työryhmän sihteeri **Hannele Syrjä** pitää erityisen tärkeänä, että selvitys tuo romanilasten oman äänen kuuluviin.

”Aiemmin romanilapsilta ei ole kysytty heidän oikeuksiaan koskevia asioita tässä laajuudessa. Lasten näkökulma terävöitti romanipoliittisen ohjelman tavoitteita. Oli hyvä kuulla lasten suusta esimerkiksi siitä, millaista tukea koulunkäyntiavustajat ovat antaneet heille”, Syrjä toteaa.

”Selvityksen tulokset tukivat valmistelussa jo esille nousseita asioita, kuten varhaiskasvatuksen ja koulutuksen tärkeyttä. Ja sitä, että varhaiskasvatuksen ja koulujen henkilöstön tulisi tietää enemmän romani-kulttuurista”, hän jatkaa.

Myös perheiden ja vanhemmuuden tukeminen on korostunut romanipoliittisessa ohjelmassa.

”Selvityksellä on saatu vietyä myös romanivanhemmille viestiä siitä, että koulunkäyntiin osallistuminen ei irrota lasta romanikulttuurista. Yhteisö ja oma kulttuuri merkitsee näille nuorille niin paljon”, Syrjä lisää.

Ehdotus romanipoliittiseksi ohjelmaksi on ollut lausuntokierroksella, ja sen on todettu tulevan tarpeeseen. Romanilasten ja -nuorten tukemista on korostettu lausunnoissa erityisesti.

”Tavoitteenamme on, että ohjelman toimeenpanosta saataisiin valtioneuvoston periaatepäätös ennen kesää 2010. Ohjelman toimeenpano edellyttää vahvaa sitoutumista kaikilta tahoilta”, Hannele Syrjä toteaa. ●

III VAIKUTTAMISTA LAPSILLE TÄRKEIDEN PALVELUIDEN KEHITTÄMISEEN

– Hilma & Sanni 5.lk

"Minun mielestäni luokallani kaikki otetaan tasavertaisesti. Esimerkiksi vaikka olenkin ET-ryhmässä, kukaan ei kiusaa minua. Meidän luokalla on kaksi erityisoppilasta jotka aina otetaan leikkiin mukaan. Kaikki myös auttavat heitä. Itseäni ei ole koskaan kiusattu. Mielestäni kaikkia pitäisi kohdella tasavertaisesti. Maailmanlaajuisesti: Mielestäni liian monia maailmalla kiusataan. Asialle ei voi tehdä paljon mitään. Kiusattujen pitäisi heti kertoa kiusaamisesta jollekin aikuiselle. Monissa pohjoismaissa tummaihoisia kiusataan."

– Eetu 4. lk

Lapsiasiavaltuutettu vaikuttaa lapsille tärkeiden palveluiden kehittämiseen. Esillä olivat etenkin kasvatus ja vanhemmuus.

Koulu voisi ottaa mallia päivähoidossa tutusta kasvatuskumppanuudesta vanhempien kanssa. Pienten lasten vanhemmille on luotava enemmän mahdollisuuksia osaaikatyöhön. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen vanhemmille tulee antaa enemmän tukea jaksamiseen sekä moninaisten palveluiden koordinointiin.

Vanhempien eroista lapset eivät pidä mutta joutuvat niitä sietämään. Eropalveluita tulisi kehittää kokonaisuutena lapsen edun näkökulmasta.

Koulun annettava aikaa kasvatustyölle

Peruskoulun opetussisältöjä uudistetaan parhaillaan. Lapsiasiavaltuutettu vahvistaisi koulun kasvatustehtävää ja yhteistyötä vanhempien kanssa. Tietopainotteisuutta voitaisiin vähentää niin että aikaa jää myös lapsen ilojen ja surujen kohtaamiseen.

■ ”Kasvatustyölle tulisi antaa nykyistä enemmän tilaa koulun tuntijaossa ja opetussuunnitelmassa. Tällä hetkellä kouluissa on ristipainetta opetus- ja kasvatustyön välillä”, lapsiasiavaltuutetun toimiston ylitarkastaja **Elina Nivala** pohtii.

Nivala on valmistellut yhdessä lapsiasiavaltuutetun kanssa toimiston linjauksia perusopetuksen uudistukseen. Hän toteaa, että suomalaisessa peruskoulussa on vahva tiedollisen sivistämisen eetos. Menestys *Pisa*-tutkimuksissa on luonut paineita korkean tiedollisen tason säilyttämiseen.

”Tavoitteellinen työskentely on niin sidottu tiedollisten tavoitteiden saavuttamiseen, että kasvun kysymysten ratkaisuun ei jää aikaa. Samalla kuitenkin

puhutaan ihmisyyteen ja yhteiskunnan jäsenyyteen kasvamisesta. Käytännössä tälle työlle ei jää tilaa.”

Nivalasta peruskoulun uudistamisen yhteydessä on olennaista pohtia, onko koulun tehtävä varustaa lapset tietyllä tieto- taitopohjalla työelämään, vai kasvattaa lapsia elämään yhdessä ja toimimaan yhteiskunnan jäsenenä.

Uusia menetelmiä oppimiseen

Elina Nivala toteaa, että yleissivistys on tärkeää laajan maailmankuvan muodostamiseksi ja sivistyksen luomiseksi tarvitaan tietoa eri asioista. Tapa jolla kouluissa yleissivistystä annetaan on kuitenkin vanhentunut.

Alakylän koulussa vietettiin lapsen oikeuksien päivää työpajoissa, joissa pohdittiin muun muassa sitä, että kaikilla lapsilla ei ole kaikkea. Mistä voisi luopua?

”Meillä tulisi löytyä tarpeeksi rohkeutta uskoa siihen, että osaamisen taso ei laske vaikka opetus- ja opiskelumetodeja muutettaisiin”, pohtii lapsiasia- valtuutetun toimiston ylitarkastaja Elina Nivala.

”Tutkiva ja keskusteleva oppiminen olisi uusi tapa lähestyä asioita. Nykyistä oppituntirakennetta voitaisiin purkaa laajoiksi opetuskokonaisuuksiksi, joissa jotain isoa asiaa tai ilmiötä tarkastellaan usean eri oppiaineen näkökulmasta.”

Nivala näkee, että silloin opettajan ei tarvitsisi tarkkaan valikoida opettavia asioita etukäteen vaan ryhmässä keskustellen ja yhdessä tutkien muodostettaisiin käsitys asioista.

”Meillä tulisi löytyä tarpeeksi rohkeutta uskoa siihen, että osaamisen taso ei laske vaikka opetus- ja opiskelumetodeja muutettaisiin. Samalla lapsi oppisi tuntemaan itseään oppijana ja kehittämään omaa ajatteluaan.”

Ryhmässä tilaa erilaisuudelle

Ryhmässä toimiminen opettaa lapsia työskentelemään erilaisten ja eri-ikäisten ihmisten kanssa. Nivala muistuttaa, että ryhmätyöskentelyssä on mahdollisuus antaa tilaa ihmisten erilaisuudelle ja tehdä ryhmätyöskentelystä yksi oppimisen ja kasvamisen ulottuvuus.

”Ylivilkkaus korostuu silloin kun työskentely on hiljaa istumista ja opettajan kuuntelemista. Joillekin lapsille toisten kanssa toimiminen on vaikeaa. Osa ongelmasta poistuisi, jos ryhmätoiminta, yhteinen tutkiminen ja keskustelu olisi osa koulun arkea. Oppilaat harjaantuisivat siihen.”

Nivala näkee, että opettajien koulutuksessa

painottuu didaktiikka, opettamisen opiskelu. Ihmiseksi kasvamisen näkökulmasta koulutukseen tarvittaisiin enemmän esimerkiksi sosiaalipedagogisia näkökulmia, joka antaisi valmiuksia persoonallisen ja sosiaalisen kasvun tukemiseen.

”Perusopetuksen tuntijaon uudistuksen tulisi perustua samaan aikaan valmistelussa oleviin perusopetuksen yleisiin tavoitteisiin. Uudistuksessa tavoitteet jäävät usein kauniiksi lauseiksi ja käytännössä oppiaineet taistelevat keskenään tilasta.”

Koulu on lapsia varten

Elina Nivalasta olisi tärkeää muistaa, että koulu ei valmista vain johonkin tulevaan vaan sen tehtävä on myös edistää lasten ja nuorten hyvinvointia nykyhetkessä. Koulussa kohdataan koko ikäluokka päivittäin ja se asettaa myös koulun vastuuseen lapsista ja nuorista kokonaisina ihmisinä, huoli- neen ja murheineen.

”Monet opettajat kokevat, ettei heillä ole valmiuksia hyvinvoinnin edistämistyöhön, koska he ovat orientoituneet tiedon jakamiseen. Muutosten tuominen tähän rooliin on vaikeaa, koska opetus- työtä määrittävät tietyt, vahvat käsitykset opetta- juudesta.”

Opettajien paineita lisäävät myös opetussuunnitelmien tiukat tavoitevaatimukset. Suunnitel- massa on tarkkaan määriteltä, mitkä asiat tulee käsitellä missäkin ajassa.

”Aikaa ei jää keskusteluun, lapsen kohtaamisen tai esimerkiksi kiusaamisasioiden käsittelyyn”, Nivala pohtii.

Nivalan mielestä koulumaailma voisi ottaa oppia päivähoiton kasvatuskumppanuus-ajatukselta.

”Koulu voisi tunnustaa kasvatustehtävänsä yhdessä vanhempien rinnalla ja etsiä yhteisymmärrystä, jotta vastakkainasettelua koulun ja kodin välillä ei syntyisi.” ●

Kohti ilon koulua – lasten näkökulmia viihtyisään kouluympäristöön on Susanna Myllylän ja Teija Rantalan opinnäytetyö, jonka aineistona olivat lapsiasiavaltuutetun kirjoituskilpailuun vuonna 2009 tulleet tarinat.
www.lapsiasia.fi

Lapsiasiavaltuutetun lausuntoja opetusministeriölle kouluasioista
www.lapsiasia.fi/lausunnot

Varhaisten vuosien palveluista parempi kokonaisuus

Varhaisina vuosina ratkaistaan lapsen elämän eväät pitkälle tulevaisuuteen. Lapsiasiavaltuutettu julkaisi 15 teesiä varhaisten vuosien palveluiden kehittämiseksi kokonaisuutena. Uudistusten lähtökohdaksi on otettu lapsen etu.

■ Kuntatasolla pitäisi saada nykyistä paremmin hallintaan varhaisen kasvatuksen ja hoivan palveluiden sekä kotikasvatuksen tuen kokonaisuus. Päivähoitopaikan turvaamiskeskustelusta on aika siirtyä puhumaan varhaisen kasvatuksen ja hoivan laadusta.

Vastuu on kunnan ja valtion päättäjillä, päivähoidon ammattilaisilla mutta myös isillä ja äideillä sekä työnantajilla. Laadun arvioinnissa vanhemmilla mutta myös lapsilla on paljon sanottavaa.

Päivähoitolain kokonaisuudistus on ollut vireillä pitkään. Monet kansalaiset ovat ottaneet lapsiasiavaltuutettuun yhteyttä päivähoidon laatuun ja ryhmäkokoihin liittyvistä huolista.

Mitä pienempi lapsi, sitä parempi hänen on olla kotona tai kodinomaisessa hoidossa. Huomio tuleekin suunnata varhaisen hoivan ja kasvatuksen laatuun, koska huonolaatuisesta hoivasta voi olla lapselle haittaa.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus antaa yleiset suunta-aviivat myös varhaiskasvatusta ja hoivapalveluita ohjaavan lainsäädännön uudistamiseen.

Valtuutetun teesit linjaavat hoivaa ja kasvatusta

Lapsiasiavaltuutettu julkisti syksyllä 2009 omat teesinsä vaikuttaakseen lasten varhaisten vuosien palveluista muodostuvaan kokonaisuuteen. Päivähoitolain tilalle tarvitaan laki lapsen varhaisesta kasvatuksesta ja hoivasta.

Uudistukseen tulee yhdistää vanhempainvapaan pidentäminen, 4–5-vuotiaille tarjottavan avoimen leikki- ja kerhotoiminnan lisääminen sekä 1–2-luokkalaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan vahvistaminen. Kaikkien lasten osallistumista esiopetukseen tulee edistää.

Julkisia palveluja voidaan tuottaa yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Kunnan kumppaneita voivat olla esi-

merkiksi seurakunta, järjestöt, musiikkiopisto, taidelaitokset, taiteen perusopetus ja kansalaisopisto.

Vanhemmilla on ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta. Kunnan perhepalveluiden kokonaisuuden tulee tukea heitä, sillä kotikasvatukseen tarvitsee ammattilaisten kumppanuutta ja vertaistukea. Erityisen tuen tarpeet tulee tunnistaa ja on tärkeää turvata lasten yhdenvertaisuus erityispalveluiden saamisessa.

Matalan kynnyksen palveluita tulisi tarjota perhekeskuksissa, joihin koottaisiin moniammatillista osaamista neuvolapalveluista lastensuojeluun ja psykologipalveluista suun terveydenhuoltoon.

Hoitopäivän pituudella on väliä

Valtuutettu vaatii teeseissään kunnille suosituksia ryhmäkoosta sekä seurantaa ryhmäkoon kehitykseen. Alle 3-vuotiaille ryhmän koko olisi enintään 12 ja yli 3-vuotiaille enintään 21 lasta. Alle 1,5-vuotiaiden hoidossa tarvitaan yksi aikuinen kahta lasta kohden.

Koska hoitopäivän pituus on lapsen hyvinvoinnin näkökulmasta hyvin tärkeä, työelämässä tulisi suosia pienten lasten vanhempien osa-aikatyötä ja korottaa hoitorahaa, jotta lapsi- ja perheystävälliset järjestelyt olisivat myös käytännössä mahdollisia.

Lapsella on oikeus tulla nähdyksi, kuulluksi ja ymmärretyksi myös päivähoidossa. Pienenkin lapsen mielipide tulee ottaa huomioon iän ja kehitystason mukaisesti. Vanhempien ja päivähoidon kasvatuskumppanuus tukee lapsen äänen kuulumista.

Lapsiasiavaltuutettu muistuttaa teeseissään myös lapsen oikeudesta omaan kieleen ja kulttuuriin. Eri vähemmistöryhmiin kuuluvien lasten kaksikielisyttä on aktiivisesti tuettava. ●

Lue aloite ja julkaisu kokonaisuutena www.lapsiasia.fi

Erovanhemmille tukea lapsen edun arviointiin

Lapset eivät pidä vanhempien riitelystä, mutta eivät he useimmiten pidä vanhempien eroistakaan. Lasten mielipiteet eivät pysty vanhempien eroja estämään. Kuitenkin eron kynnyksellä olevien vanhempien olisi hyvä pysähtyä miettimään, miten he voisivat toimia niin, että erosta olisi lapsille mahdollisimman vähän haittaa.

■ Lapsiasiavaltuutetun toimisto valmistelee parhaillaan yhdessä Lastensuojelun Keskusliiton kanssa kehittämissuunnitelmaa eropalvelujen uudistamiseksi niin, että palvelut nykyistä paremmin suojelisivat eroamassa olevien vanhempien lapsia. Lastensuojelun Keskusliiton edustajana kehittämissuunnitelmaa on laatimassa *Newokeskus*-projektin johtaja **Heikki Koiso-Kanttila**. Hän katsoo, että erotilanteeseen tarvittaisiin tukea yhden luokun periaatteella.

”Jokainen lapsi ansaitsee sen, että hänen hyvinvointinsa kannalta tärkeimpiä ihmisiä autetaan sel-

viytymään erotilanteesta. Kun vanhemmat eroavat, heillä pitäisi olla mahdollisuus käydä lastenneuvolan kaltaisen, ongelmien ennaltaehkäisyyn ja hyvään tavoitettavuuteen perustuvan palvelujärjestelmän läpi”, Koiso-Kanttila ehdottaa.

”Kun kaikki eroperheet tavoitetaan mahdollisimman varhain, on myös mahdollista tarttua riskitilanteisiin. Ne vanhemmat, jotka tarvitsevat erityistä tukea eroprosessinsa läpikäymiseen ohjattaisiin tiiviimmän tuen piiriin”, hän jatkaa.

Todellisuus on toisenlainen. Eroavat vanhemmat eivät löydä helposti palveluja, joista heille olisi hyötyä.

”Aika usein yritetään sinnitellä niin kauan, että tulee seinä vastaan. Kun mitään ei enää voida tehdä lasten hyväksi yhdessä, haetaan äärimmäisiä keinoja selviytyä. Korjaavan vaiheen palvelutarve onkin sitten laaja ja monimuotoinen, myös taloudellisilta kustannuksiltaan kallis”, Heikki Koiso-Kanttila arvioi.

Lapsen menetykset mahdollisimman vähäisiksi

Erotilanteessa lapsi menettää joka tapauksessa jotakin ja kokee surua.

”Ratkaisevaa jatkolle on, miten ero hoidetaan. Lastakin voi helpottaa, jos ahdistava perhetilanne

”Jokainen lapsi ansaitsee sen, että hänen hyvinvointinsa kannalta tärkeimpiä ihmisiä autetaan selviytymään erotilanteesta”, Heikki Koiso-Kanttila ehdottaa.

saadaan laukeamaan ja molemmat vanhemmat kykenevät toimimaan jatkossa lapsen parhaaksi”, Heikki Koiso-Kanttila sanoo.

Koiso-Kanttilan johdolla Helsinkiin ollaan perustamassa Suomen ensimmäistä *Neuvokeskusta*, jossa eroaville vanhemmille tarjotaan monipuolisia palveluja keskitetysti yhdestä paikasta.

Vanhempien lisäksi *Neuvokeskuksesta* löytyy syksystä 2010 lähtien palveluja myös lapsille ja nuorille sekä uusperheellisille.

Neuvokeskuksen palvelutarjonnasta vastaa Lastensuojelun Keskusliiton lisäksi muun muassa Kasvatus- ja perheneuvontaliitto ja Uusperheellisten liitto.

Helsinkiin tulevan palvelukeskuksen lisäksi *Neuvokeskus*-projektissa on tähän mennessä koulutettu jo 120 lastenvalvojaa sekä perheneuvola- ja järjestötyöntekijää tuottamaan vertaistukipalveluja omilla paikkakunnillaan.

Erolla aina inhimillinen ulottuvuus

Vuonna 1983 hyväksytty laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta merkitsi käännekohtaa suomalaisten eroperheiden lasten asemalle.

”Siihen saakka lainsäädäntö perustui oletukseen,

”Ei ole kiva kun vanhemmat riitelevät.” – Janina ja Vimpul@ 5. lk

että eronneita vanhempia ei pidäkään saattaa yhteistyöhön. Nähtiin, että jos ylipäänsä oli päädytty eroon, ovat ristiriidat niin sovittamattomia, että asiallinenkin vanhempien välinen yhteistyö aiheuttaisi lapsille vain lisäkäsitystä”, Heikki Koiso-Kanttila sanoo.

”Nyt laki tunnusti, että vaikka parisuhde päättyy, lapsen edun mukaista on huolehtia siitä, että molemmat vanhemmat osallistuvat lapsen elämään jatkossakin. Että eroavia perheitä koskevalla lailla on inhimillinen ja syvästi sosiaalinen ja psykologinenkin ulottuvuus, eikä asiaa tule tarkastella vain taloudellisena kysymyksenä”, Koiso-Kanttila sanoo. ●

Ylitarkastaja Anne Hujala valmistelee aloitetta eropalveluiden kehittämisestä.

Eropalveluiden kehittäminen hallitusohjelmaan

■ Lapsiasiavaltuutetun tavoitteena on saada seuraava hallitus sitoutumaan eropalveluiden kehittämiseen lapsen edun näkökulmasta. Riitakierteiden katkaisun ohella on vahvistettava ehkäisevää tukea lapsen hyvinvoinnin ja hänelle tärkeiden ihmissuhteiden jatkuvuuden turvaamiseksi.

Lapsioikeudellisia palveluita sekä näiden yhteydessä erotilanteen neuvovia ja ohjaavia tukipalveluita tulee kehittää kansallisesti kokonaisuutena sekä kuntien yhteistyönä alueellisesti. Jokaisesta kunnasta pitää löytyä paikka, josta vanhemmat voivat erotilanteissa saada helpposti tietoa sekä tarpeellista apua. Huoltoriidoissa tulisi olla mahdollista nimetä lapselle myös oma vanhemmista riippumaton edunvalvoja. ●

Erityistä tukea tarvitseva lapsi on nähtävä ensisijaisesti lapsena

Jokainen erityislapsi tulisi nähdä ensisijaisesti lapsena. Tämä tarkoittaa oikeutta esimerkiksi ikätasoiseen elämään, kaverisuhteisiin, leikkiin ja vapaa-aikaan. Vammaisen lapsi ei ole ensisijaisesti palveluiden kohde vaan oman elämänsä aktiivinen toimija, jolla on näkemyksiä ja mielipiteitä. Näin todetaan lapsiasiavaltuutetun tuoreessa selvityksessä.

■ Erityislasten oikeuksissa on paljon parantamisen varaa, vaikka heidän toimintaympäristöissään on monia vahvuuksiakin. Lapsiasiavaltuutetun toimistossa **Satu Siitari** kartoitti sairaalassa olevien, pitkäaikaissairaiden ja vammaisten lasten ja nuorten tilannetta viime syksyn ja talven aikana.

Selvitykseen sisältyy koko joukko suosituksia, jotka ansaitsevat päättäjien huomiota niin valtakunnallisella, paikallisella kuin palveluyksiköiden tasolla. Lapsiasiavaltuutetun tavoitteena on ollut selvityksen avulla vahvistaa myös valtioneuvoston vammaispoliittisen ohjelman lapsinäkökulmaa.

Kartoituksen lähtökohtana on kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia koskeva YK:n lapsen oikeuksien sopimus sekä YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista. Aineistona olivat säädösten rinnalla vammaisten lasten kanssa työskentelevien ja heidän vanhempiansa haastattelut. Kokemusasiantuntemuksen lisäksi työssä käytettiin aihepiiriin liittyviä tutkimuksia.

Tieto ja varhainen tuki tärkeää

Lapsiasiavaltuutettu tekee vaikuttamistyötä, jossa selvityksen tärkeät johtopäätökset ja suositukset vietään päättäjille. Suositukset painottavat varhaisen tuen ratkaisevaa merkitystä sekä tukea vanhempien jaksamiseen. Perusterveydenhuollon lasten kuntoutukseen liittyviin palveluihin tulee liittää hoitotakuu.

”Lapselle on vahvistettava varhaista tukea mahdollisimman aikaisella iällä. Pitkät odotusajat kuntoutukseen ja terveydenhuoltoon haittaavat

lapsen kehitystä ja sairauteen tai vammaisuuteen annettava tuki voi viipyä kohtalokkaalla tavalla”, lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula toteaa.

Lapsen vanhemmat joutuvat käytännössä ottamaan suuren vastuun lapsensa palveluiden koordinoinnista, tiedon välittämisestä terveydenhuollosta muihin palveluihin sekä ylipäättään oikeuksien peräämisestä. Heidän jaksamisensa on usein koetteilla.

”Erityislasten vanhempien jaksamista on tuettava perheiden kotipalvelun, tuki- ja sijaisperheiden sekä muiden tilapäisapujen avulla”, korostaa lapsiasiavaltuutettu.

Palveluissa tulee parantaa myös ohjausta ja tiedottamista. Koordinaatiota ei saa sysätä vain vanhempien vastuulle.

”Kelan ja kuntien palveluista ja tukitoimista tulisi tiedottaa nykyistä paremmin. Vammaistukien hakemuskavakkeiden tulee olla selkeämpiä ja päätösten pitkäaikaisia. Perheet tarvitsevat palveluista lisää opastusta ja neuvontaa”, Maria Kaisa Aula painottaa.

”Palveluohjaukseen tarvitaan koordinoiva henkilö, joka parantaa ammattilaisten keskinäistä tiedonvaihtoa ja yhteistyötä”, ehdottaa selvityksen koonnut Satu Siitari.

Kuntoutuksen ja terveydenhuollon palveluketjua tulisi jatkaa 18-vuotiaaksi asti. Nykyisin se katkeaa 16-vuoden iässä, kun esimerkiksi Kelan tuet muuttuvat ja sairaalassa siirrytään aikuisten osastolle.

Lapsiasiavaltuutettu myös suosittaa, että Kelan tulkintoihin luodaan valtakunnalliset linjaukset kuntoutuksen järjestämisessä ja vammaistuen myöntämisessä, jotta alueellinen epätasa-arvo poistuu. Myös kuntien välinen epätasa-arvo palveluissa on vammaisten lasten ja perheiden ongelmana, jota talouslama saattaa vielä pahentaa.

Yhteistyötä on tehtävä myös lasten kanssa

Lapsia ja nuoria itseään on kuultava hoidon ja kuntoutuksen eri vaiheissa. Liian usein kuntoutusyh-teistyöstä ammattilaisten kesken unohtuu lapsi itse.

On tärkeää varmistaa, että työntekijöillä on valmiuksia ottaa selvää lasten mielipiteistä ja kommunikoida erilaisten lasten kanssa. Erityislasten osallistumiseen vaikuttaa myös fyysinen esteettömyys, joka on otettava aina huomioon julkisissa tiloissa.

”Erityislapsen ja -nuoren mielipidettä ei aina kuunnella sairaalassa, päiväkodissa, koulussa tai va-

”Myös erityislapset ja -nuoret osaavat asiakkaina antaa palautetta palveluiden laadusta ja sitä tulee heiltä sopivin menetelmin myös kysyä”, lapsiasiavaltuutetun toimistossa työskentelevä Satu Siitari toteaa.

paa-ajan toimintaympäristöissä. Myös erityislapset ja -nuoret osaavat asiakkaina antaa palautetta palveluiden laadusta ja sitä tulee heiltä sopivin menetelmin myös kysyä”, Satu Siitari toteaa.

”Tarpeen on myös sosiaalinen esteettömyys, joka tarkoittaa erityislasten kanssa tekemisissä olevien ihmisten myönteistä asennetta”, Satu Siitari korostaa.

Selvityksessä tuli esille esimerkkejä, joissa opettajilla tai harrastusten ohjaajilla on ollut vammaisia lapsia syrjiviä asenteita. Erityistä tukea tarvitsevilla lapsilla on myös muita suurempi riski joutua koulussa kiusaamisen kohteeksi. Tämä tulee huomioida kouluyhteisössä vahvistamalla erilaisuuden hyväksymistä ja kaverisuhteita.

Vahvuuksien varaan voi rakentaa

Erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten toimintaympäristöissä on myös vahvuuksia, joiden varaan voi rakentaa nykyistä paremmin toimivaa palvelujärjestelmää. Satu Siitari mainitsee esimerkiksi sairaaloita kohtaan yleisesti tunnetun luottamuksen ja hoidon toimivuuden.

”Lisäksi päiväkotien hoitohenkilökunta on ammattitaitoista ja erityislapsi saa yleensä hyvää hoitoa ja kasvatusta. Koulujen inklusioperiaate antaa erityislapsen opiskella omassa lähikoulussaan”, Siitari jatkaa.

Vammaisten henkilöiden asiat ovat entistä enemmän esillä ja vammaispolitiikan sekä lakien uudistukset tukevat yleisesti vammaisia henkilöitä ja parantavat heidän elämänlaatuaan.

”Useissa kunnissa on esimerkiksi järjestetty runsaasti erityisliikuntaa. Vammaisten ja pitkäaikaisten etua valvova järjestötoiminta ja vertaistukiryhmät ovat vireitä ja osa saa rahoitusta Raha-automaattiyhdistykseltä.”

Lapsiasiavaltuutetun toimisto jatkaa vammaisasioiden vaikuttamista yhteistyössä Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiön YTRY-verkoston kanssa. Satu Siitari selvittää muun muassa erityislasten osuutta lastensuojelun asiakkaina Keski-Suomessa Vamlasäätiön toimeksiannosta. ●

Selvitys Erityistä tukea tarvitseva lapsi on ensisijaisesti lapsi julkaistaan lapsiasiavaltuutetun verkkosivuilla.”

Vammaisten lasten oikeuksissa parantamisen varaa

■ ”Iskö voitko sä tulla äl ykköseks”, kuuluu usein kymmen-vuotiaan **Samu Grundströmin** huoneesta.

Toni-isän tehtävänä on painaa konsolipelin ohjaimen sivureunassa olevia painikkeita peliin kuuluviin kohdissa, koska Samun kädet pystyvät painamaan ainoastaan päällä olevia painikkeita.

Samu Grundström on siinä mielessä harvinaisessa asemassa, että lääkäri on määrännyt hänet pelaamaan pleikkaa.

”Samun käsi halvaantui ja kaikenlainen käden liikuttelu, myös pelaaminen, kuntouttaa sitä”, **Janet** kertoo.

Myös sählyn pelaaminen on pojan mieleen.

”Maila teipataan Samun käteen kiinni, ja hän pystyy liikumaan telineen avulla ja pelaamaan. Olemme varanneet salivuoron samasta Samun koulusta, joka on aivan lähellä kotia. Peliporukkaan kuuluu tuttavaperheitä ja naapureita”, kertoo Toni.

Mitä parhaimpia kesä

Viime kesä oli Janetin mielestä ehkä maailman paras kesä. Samu oli lukuisten eri vaiheiden jälkeen vahvistunut niin, että pystyi lähtemään sähköpyörätuolillaan kavereidensa kanssa ulos leikkimään ilman vanhempiaankin. Jos taskussa oleva kännykkä soi äidin soittoaänellä, Samu tiesi tulla kotiin kysymään, mitä asiaa äidillä on.

”Ei viime kesä ollut paras kesä, Kanadan kesä oli”, ilmoittaa Samu.

Pojan parhaaseen kesään kuului ikimuistoinen matka ja sen kohokohta, laulajatar *Celine Dionin* kanssa vietetty aika. Samun perhe osallistui 11 muun eri puolilta maailmaa tulleen perheen kanssa Montrealissa pidettyyn hyväntekeväisyystapahtumaan *Hommage en visages 2008*. Lapset ja Celine toimivat malleina kuvakalenterissa, jonka myyntituotolla rahoitettiin Toronton ja Montrealin lastensairaalaan toimintaa. Lisäksi jokaisen lapsen tarina kirjoitettiin kirjaan, jonka tuotto meni sairaalalle.

Hauskoja muistoja perhe on saanut myös Itävallan matkastaan, johon kuului vaellus korkealle vuoristoon. Samu sai isän selkärinkasta haistella ohutta alppi-ilmaa ja katsella huimia näköaloja.

Oma aktiivisuus ratkaisee

Samulla on harvinainen luustosairaus, *chondrodysplasia punctata*, jonka vuoksi hän on vaikeasti liikuntavammaisen ja kuulovammaisen.

Vertaistukea vammaisten lasten perheille tarjoavan *Leijonaemot*-yhdistyksen projektityöntekijänä toimivan Janet Grundströmin mukaan vanhemmat jäävät vammaisen lapsen saatuaan liian usein liian yksin.

”Kaikki eivät jaksu selvittää, millaiseen tukeen heillä olisi oikeus. Kelan lappuset eivät merkitse kovin paljon silloin, jos ei ole varmuutta edes siitä, jääkö oma lapsi eloon. Varsinkin harvinaisemman diagnoosin saaneiden lasten vanhemmat joutuvat itse selvittämään ja usein myös omissa kunnissaan taistelemaan heille lain mukaan kuuluvista subjektiivisista oikeuksista”, Janet Grundström sanoo.

”Myös vammaisten lasten sisarukset jäävät usein liian vähälle huomiolle. Olen kuullut jopa sellaisesta, että eräessä kunnassa perheen piti tehdä itsestään lastensuojeluilmoitus, ennen kuin he saivat apua koko perheen kriisitilanteeseen”, hän kertoo.

”Kunnissa tulisi tiedostaa, että erityislasten vanhemmat elävät aika äärimmäisissä tilanteissa. Ongelmia kannattaa ehkäistä ennalta. Esimerkiksi henkilökohtaisten avustajien saaminen on liian usein kiinni siitä, nähdäänkö niiden järjestäminen kunnassa liian kalliiksi.”

”Omaishoidontuen perusteet vaihtelevat liikaa eri kunnissa. On jopa kuntia, joissa on päätetty, ettei omaishoidontukea makseta ollenkaan alle 18-vuotiaista lapsista. Kuinka sellainen vanhempi, jonka lapsi on monivammaisen ja tarvitsee ympärivuorokautista hoitoa, voi lähteä töihin?” ●

Vaikuttamistyö on lausuntoja, verkottumista ja viestintää

Lapsiasiavaltuutetun vaikuttamistyön välineitä ovat aloitteet, julkiset puheenvuorot ja lausunnot valmisteilla oleviin lakiuudistuksiin.

Verkostoituminen tukee vaikuttamista. Aineksia aloitteisiin ja lausuntoihin saadaan sekä lasten näkökulmista että aikuisten yhteydenotoista toimistoon.

Lausunnoissa lakihankkeita arvioidaan YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen näkökulmasta. Toimisto on myös mukana useissa valtionhallinnon työryhmissä.

■ Eri ministeriöt ja eduskunta pyytävät aktiivisesti lapsiasiavaltuutetun lausuntoja lakihankkeisiin. Vuoden 2009 aikana lapsiasiavaltuutettu antoi kaikkiaan 40 lausuntoa, mikä oli 16 enemmän kuin edellisenä vuonna. Ministeriöille annettiin lausuntoja 29 ja eduskunnan valiokunnille 9.

Kirkolliskokoukselle annettiin yksi lausunto, joka koski lapsen oikeuksien valtavirtaistamista evankelisluterilaisessa kirkossa. Kirkolliskokous sitoutuikin loppuvuodesta sisällyttämään lapsen oikeudet ja päätösten lapsivaikutusten arvioinnin kirkon lainsäädäntöön ja työjärjestykseen.

Lapsiasiavaltuutetun lausuntojen valmistelu vaatii paneutumista ja toimivia verkostoja eri alojen asiantuntijoihin, kertoo vaikuttamisasioista toimistolla vastaava lakimies **Jaana Tervo**.

Myös lausuntojen kohteena olevat asiakirjat tutkitaan tarkkaan. Tervon mieleen ovat vuoden 2009 suuritöisimmistä lausunnoista jääneet etenkin ne, joita annettiin valtion aluehallinnon uudistuksista, valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittisesta selonteosta ja Suomen määrääkäisraportista YK:n kansalaisyhteiskunta- ja poliittisia oikeuksia koskevaan YK:n yleissopimukseen.

”Laajoissa kokonaisuuksissa on täytynyt pohtia asioita hyvin kattavasti lapsen oikeuksien näkökulmasta”, Tervo toteaa.

Ihmisoikeuspolitiikka oli vuoden aikana esillä useaan otteeseen. Valtioneuvoston ihmisoikeusselonteko otti myönteisesti painopisteeksi lapsen ja vähemmistöjen oikeudet. Eduskunta korosti selonteossaan ihmisoikeuskasvatuksen vahvistamista kouluissa ja oppilaitoksissa, mitä myös lapsiasiavaltuutettu oli lausunnoissaan toivonut.

Uuden perusoikeusinstituution perustamista koskevassa lausunnossa lapsiasiavaltuutettu muistutti että ns. Pariisin periaatteet eivät suoraan velvoita instituution lapsiystävällisyyteen. Suomessa lapsiasiavaltuutettu ei käsittele kanteluita tai yksittäisen lapsen tapauksia. Sen vuoksi olemassa olevien ihmisoikeus- ja perusoikeustoimijoiden

”Meidän lisäarvomme tulee pitkälti siitä, että painotamme lasten ja nuorten omia näkemyksiä, joita olemme koonneet *Asiaa aikuisille!* -kyselyn ja muiden kyselyjen kautta”, kertoo lapsiasiavaltuutetun toimiston lakimies Jaana Tervo.

tulee kehittää omaa toimintaansa niin, että alaikäisetkin voivat ottaa niihin yhteyttä. Teema on esillä vuonna 2010 myös lapsiasiavaltuutetun kyselyssä lainvalvojille ja ihmisoikeustoimijoille.

Työssä kohtaa myös jatkuvasti visaisia eettisiä kysymyksiä, joissa on punnittava esimerkiksi lapsen kuulemisen, itsemääräämisoikeuden ja suoje-lutarpeen suhteita.

”Esimerkiksi riittääkö lääketieteelliseen tutkimukseen osallistumiseen lapsen oma kanta? Lausunnossa lakiesitykseen lääketieteellisistä tutkimuksista korostettiin, että lasta itseään tulee kuulla ja hänelle tulee antaa tietoa tutkimuksista, mutta viime kädessä vanhempien tulee valvoa lapsen etua.”, Jaana Tervo kertoo.

Lääketieteellisiä tutkimuksia koskevasta laista käytiin myös paljon julkista keskustelua ja aiheesta tuli runsaasti kansalaisyhteydenottoja.

Valtion aluehallinnon uudistuksessa lapsiasiavaltuutettu kannatti nuorisotyön kokonaisuuden sijoittamista Aluehallintovirastoon, mikä saikin eduskunnan sivistysvaliokunnan kannatuksen.

Lopullisen mietinnön laatinut hallintovaliokunta kuitenkin ehdotti nuorisotyön sijoittamista *ELY*-keskukseen, mikä tuli eduskunnan päätökseksi. ”Ennakoin, että tämä vaikeuttaa lapsi- ja nuorisopolitiikan kokonaisuuden hahmottumista ja koordinaatiota aluehallinnossa. Toivon, että linjausta muutettaisiin”, sanoo Maria Kaisa Aula.

Koulutuksen alalta lausuntoja annettiin perusopetuksen laatukriteereistä sekä aamu- ja ilta-päivätoiminnan selvityksestä. Laatukriteereihin lapsiasiavaltuutettu on kohtuullisen tyytyväinen. Lausuntoja annettiin useaan otteeseen. Lapsiasiavaltuutettu esitti loppuvaiheessa muun muassa konkreettisia suosituksia koulujen opetusryhmän koosta sekä kouluruokailun laadun sisällyttämistä kriteereihin. ”Olen tyytyväinen siihen että myös koulun fyysinen ympäristö on kriteereissä huomioitu”, lapsiasiavaltuutettu sanoo.

Lapsiasiavaltuutettu oli mukana kuvaohjelmalainsäädäntöä uudistavassa opetusministeriön asiantuntijaryhmässä. Osauudistus käsiteltiin eduskunnassa jo vuoden 2009 aikana. ”Sivistysvaliokunnan mietinnössä lapsiasiavaltuutetun toive media-alan viranomaisten toiminnan yhtenäistämistä lastensuojelunäkökulmasta oli otettu hyvin huomioon”, Maria Kaisa Aula arvioi.

Aktiivista vaikuttamista valtionhallinnon työryhmissä

Lapsiasiavaltuutetun toimisto oli vuoden 2009 aikana edustettuna useissa ministeriöiden työryhmissä. Vuoden aikana antoivat raporttinsa STM:n ns. *päihdeäitityöryhmä* sekä lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten selvittämisen organisointia kartoittanut ns. *SERI*-työryhmä. Ehdotukset vastasivat hyvin lapsiasiavaltuutetun tavoitteita päihdeperheiden lasten palveluiden parantamiseksi sekä seksuaalirikosten tutkimuksen toimintamallien yhdenmukaistamiseksi ns. Lastentalomalli-ajattelun suuntaan. Toimeenpano on ministeriössä edennyt vielä verkkaisesti. Lakimies Jaana Tervo osallistui oikeusministeriön työryhmään, joka valmistelelee Euroopan neuvoston lasten seksuaalisen

Inarin saamenkieliset lapset kertoivat Lasten päivän juhlassa presidentti Tarja Haloselle huolensa saamenkielisten oppikirjojen puuttesta.

Jenni Raivioja (vas.) ja Emma Viista opastivat eduskunnan puhemies Sauli Niinistöä vastaamaan kysymyksiin lapsen oikeuksista Habbo Hotelissa.

riiston ja hyväksikäytön ehkäisyä koskevan uuden yleissopimuksen ratifiointia. STM:ssä jatkaa kurituväkivallan vähentämisen toimenpideohjelmaa laativa työryhmä.

Valtioneuvoston lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelman kanssa yhteinen tavoite on lapsilähtöistä yhteiskuntaa vahvistavien pysyvien rakenteiden luominen valtionhallintoon. Lapsiasiavaltuutettu osallistui lapsen oikeuksien viestintäkampanjan johtoryhmään, lasten hyvinvoinnin indikaattoreita kehittävään työryhmään sekä lapsilähtöinen yhteiskunta -ryhmään. Uutena työryhmänä aloitti loppuvuodesta lapsi- ja nuorisopolitiikan hallinnon rakenteita pohtiva työryhmä. Vuosi 2010 on ratkaiseva pysyvien toimintamallien vakiinnuttamisen kannalta.

Lapsiasiavaltuutettu on puheenjohtajana STM:n perustamassa vanhempainvapaaajärjestelmän uudistamista arvioivassa työryhmässä sekä jäsenenä valtioneuvoston kanslian ns. kasvuhankkeen työryhmässä. Näiden toimikausi päättyy syksyllä 2010.

Lapsiasiavaltuutettu aloitti Tiehallinnon kanssa koululaisten liikkumiseen ja liikenneturvallisuuden liittyvän yhteistyön eli säännölliset tapaamiset Tiehallinnon, MLL:n ja Liikenneturvan edustajien kanssa. Lapsiasiavaltuutettu toimi myös Liikenneturvan hallituksen puheenjohtajana.

Uusia yhteistyötahoja vuoden aikana olivat romaniasiain neuvottelukunnan alueyksiköt ja romanijärjestöt. Lisäksi yhteistyö vahvistui merkittävästi vammaisten ja sairaalassa olevien lasten asioita hoitaviin järjestöihin, joiden kanssa ryhdyttiin säännölliseen yhteydenpitoon YTRY-verkoston kautta.

Ennen eurovaaleja järjestettiin 7. kesäkuuta paneelikeskustelu eurovaaliehdokkaille yhdessä Suomen nuorisoyhteistyö Allianssin kanssa teemana ”Lapsen oikeudet ja EU”. Lapsiasiavaltuutettu myös kirjoitti asiasta Eurooppalainen Suomi ry:n julkaisuun, jota jaettiin laajasti vaalien alla.

Pohjoismaisesti pyrittiin hakemaan ratkaisua saamelaislasten oikeuksien yhteisen koordinaat-

torin palkkaamisen Suomen, Ruotsin ja Norjan lapsiasiavaltuutettujen toimistolle. Yhteydenpito pohjoismaiseen lapsi- ja nuorisokomiteaan Nordbukiin ei kuitenkaan tässä asiassa tuottanut tulosta.

Lasten ja nuorten ääntä määräaikaisraportointiin YK:lle

Keväällä 2010 lakimiehen työ keskittyy lapsiasiavaltuutetun ensimmäiseen omaan määräaikaisraportointiin YK:n lapsen oikeuksien komitealle. Tervo luonnehtii sitä poikkileikkaukseksi havaittuihin epäkohtiin lasten ja nuorten hyvinvoinnissa ja oikeuksien toteutumisessa Suomessa.

”Meidän lausuntonme tulee olla sopivassa suhteessa valtion jo viime vuoden lopulla antamaan raporttiin, mutta myös järjestöjen raporttiin. Meidän lisäarvomme tulee pitkälti siitä, että painotamme lasten ja nuorten omia näkemyksiä, joita olemme koonneet *Asiaa aikuisille!* -kyselyn ja muiden kyselyjen kautta”, Jaana Tervo selvittää.

Lapsiasiavaltuutettu luovuttaa raporttinsa YK:n lapsen oikeuksien komitealle kesällä 2010. Määräaikaisraportointi etenee lapsiasiavaltuutetun ja järjestöjen kutsusta tapahtuvalla komitean edustajan vierailulla Suomeen myöhemmin syksyllä. Vierailun tarkoituksena on järjestää raporttoijalle tilaisuus tavata suomalaisia lapsia ja nuoria henkilökohtaisesti. Raportointikäytäntöön kuuluu myös hallituksen ulkopuolisten tahojen eli kansalaisjärjestöjen ja lapsiasiavaltuutetun kuuleminen lokakuussa.

YK:n lapsen oikeuksien komitea kuulee Suomen valtiota edustavaa ulkoasiainministeriötä seuraavan vuoden tammikuussa. Komitea julkistaa kokoamansa aineiston perusteella loppupäätelmänsä Suomen 4. määräaikaisraportista. Raportointi toistuu viiden vuoden määräajoin. ●

Kaikki lapsiasiavaltuutetun lausunnot löytyvät verkkopalvelusta www.lapsiasia.fi/nyt/lausunnot

Lapsiasianeuvottelukunta verkostuu kansainvälisesti Euroopan Neuvoston *focal point*-toiminta

■ Lapsiasiavaltuutetun tukena toimivan lapsiasianeuvottelukunnan tehtävänä on edistää lasten asemaa ja oikeuksia sekä siihen liittyvää viranomaisyhteistyötä. Se seuraa ja arvioi kansallista kehitystä toimialueellaan sekä edistää yhteiskunnan lapsimyönteisyyden kehittymistä.

Neuvottelukunnan tehtäviin kuuluu myös kansainvälisen yhteistyön edistäminen ja kansainvälisen kehityksen arviointi. Lapsiasianeuvottelukunta on vuonna 2008 nimetty Suomesta Euroopan neuvoston lapsen oikeuksien strategian, *Building a Europe for and with Children – Strategy 2009–2011*, *focal point*-tahoksi.

Vuonna 2009 Euroopan neuvosto laati lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisytoimintalinjaukset, (*Coun-*

cil of Europe, Policy Guidelines on Integrated National Strategies for the Protection of Children from Violence). Neuvottelukunta jätti kommenttinsa linjauksiin Euroopan neuvostolle heinäkuussa. Neuvottelukunnan sihteeri **Auli Paavola** osallistui linjausten valmistelutyöhön ja kahteen aiheeseen liittyvään työseminaariin.

Euroopan neuvosto laatii vuoden 2010 aikana linjaukset myös lasten osallistumisesta sekä lapsiystävällisestä oikeudesta. Neuvottelukunta on saanut tietoa myös näiden osa-alueiden valmistelutyöstä. ●

Neuvottelukunnan jäsenet löytyvät vuosikirjan liitteestä. Lisätietoa neuvottelukunnan työstä www.lapsiasia.fi/perustietoa/neuvottelukunta

Lue lisää Euroopan Neuvoston [www-sivuilta](http://www.coe.int/T/TransversalProjects/Children/) <http://www.coe.int/T/TransversalProjects/Children/>

Kansalaisyhteydenotot 2005–2009

Yhteydenottoaiheitten kärjessä huoltoriidat, lastensuojelu, koulu ja media.

■ Lapsiasiavaltuutetun toimistoon tulee suoraan kansalaisilta 400–600 yhteydenottoa vuosittain pääasiassa sähköpostilla ja puhelimitse. Yleisimmät yhteydenottoaiheet ovat kaikkina viitenä toimintavuotena olleet huoltoriidat, lastensuojelu sekä kouluun ja mediaan liittyvät asiat. Vuonna 2009 myös terveydenhuolto ja päivähoito antoivat melko yleisesti aihetta yhteydenottoihin.

Lapsiasiavaltuutettu ei anna ratkaisuja yksittäisen lapsen tai perheen asiassa. Yhteydenottojen avulla on voitu seurata lasten ja perheiden hyvinvoinnin kehitystä ja oikeuksien toteutumista. Niitä hyödynnetään valtuutetun vaikuttamistyössä, ja ne saattavat johtaa aloitteen tekemiseen, suosituksen tai lausunnon antamiseen tai muuhun toimenpiteeseen.

Yhteydenotot arkistoidaan ja tilastoidaan vuosittain. Vastaukset niihin ovat aiempina vuosina ruuhkautuneet, koska käsittelijöitä on ollut vähän. Hankkimalla lisätyövoimaa toimiston ulkopuolelta sekä organisoimalla asioita uudelleen on lähes kaikkiin vuoden 2008 yhteydenottoihin saatu vastattua. Lisäksi vastausaikoja on voitu vuoden 2009 aikana olennaisesti lyhentää.

Lapsiasiavaltuutetun verkkosivustolle on laadittu yleisimpiin kysymysaiheisiin valmiita vastauksia, jotta mahdollisimman monet saisivat nopean vastauksen heitä mietityttävään aiheeseen. Yhteydenottajia neuvotaan ottamaan yhteyttä muihin lasten asioita hoitaviin toimijoihin kuten aluehallintoviranomaisiin, sosiaali- ja potilasasiamiehiin, eduskunnan oikeusasiamieheen, Viestintävirastoon sekä Kuluttajavirastoon.

”Yhteydenotoissa meihin on aina kyse ainutkertaisesta elämäntilanteesta, jota meidän on huolellisesti harkittava ja ohjattava kysyjää kääntymään asiassaan oikean toimijan puoleen”, lapsiasiavaltuutetun toimistossa kansalaisyhteydenottoasioista vastaava lakimies

Jaana Tervo sanoo. ●

Kuntien viranomaisten yhteydenotot lisääntyneet

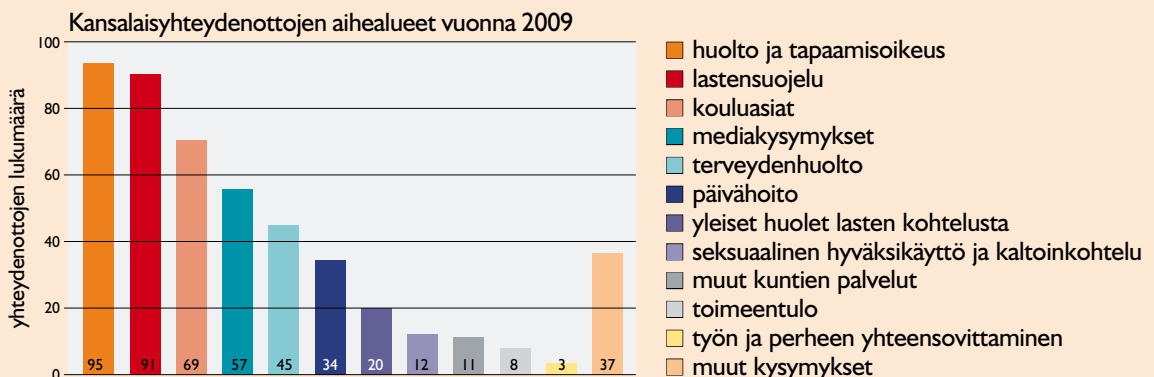
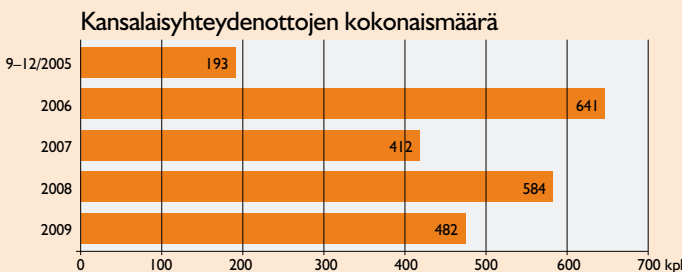
Lasten asioista yhteyttä lapsiasiavaltuutettuun ovat ottaneet koko toiminnan ajan eniten äidit. Heidän osuutensa kaikista yhteydenottajista oli vuonna 2009 noin kolmannes. Seuraavina ovat isät (14 %) ja viranomaistahot (13 %). Viranomaisten yhteydenottojen määrä on kaksinkertaistunut kahden viime vuoden aikana. Suurin osa niistä tuli kunnassa lasten kanssa työskenteleviltä henkilöiltä. Lasten omien suorien yhteydenottojen määrä on pysynyt vähäisenä.

Monissa yhteydenotoissa toivottiin lapsiasiavaltuutetun kannanottoa tai apua yksittäisen lapsen tai perheen tilanteeseen. Alle kymmenesosa yhteydenottajista toivoi lapsiasiavaltuutetulta suoraa apua tilanteeseensa ja lähes puolet pyysi neuvoa tai ohjetta oman tilanteensa hoitamiseen. Vajaa kolmannes halusi tuoda yksittäisen lapsen tai perheen tilanteen lapsiasiavaltuutetun tietoon.

Huoltoriitojen ratkaisuun uusia keinoja ja ehkäisevää tukea

Huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat yhteydenotot ovat vuosina 2005–2009 kertoneet suuresta määrästä riitelyä vanhempien kesken, vaikka asiasta olisi sovittu sosiaalitoimen vahvistamin sopimuksin tai kärjäoikeuden päätöksellä. Välineet katkaista riitelykierre ovat näyttäneet puuttuvan niin vanhemmilta, sosiaalitoimelta kuin oikeusasteiltakin. Merkillepantavia ovat myös yhteydenotot isovanhemmilta, jotka kokevat tulleensa vanhempien eron jälkeen syrjäytetyksi lapsenlapsensa elämästä. Lisäksi esillä on ollut kokemus isän heikosta asemasta oikeusprosessissa.

Eropalveluiden kehittäminen lapsen edun mukaisiksi on ollut lapsiasiavaltuutetun vaikuttamistyön tavoitteena jo useamman vuoden ajan. Yhteistyötä on tehty Lastensuojelun Keskusliiton *Eroneuvo*-hankkeen kanssa. Oikeusministeriö on käynnistänyt hankkeen, jossa selvitetään ns. Norjan mallin mukaisen asiantuntijan lisäämisen toimivuutta suomalaisten tuomioistuinten huolto-oikeudenkäynteihin. Sosiaali- ja terveysministeriössä eropalveluiden kehittäminen ei ole edennyt.

Lastensuojelun voimavarat kunnissa liian vähäiset

Lastensuojelua koskevat yhteydenotot ovat koko lapsiasiavaltuutetun toimintakauden kertonut kuntien sosiaalitoimen voimavarojen vähäisyydestä, osaamisen vajeista sekä henkilöstön vaihtuvuuden aiheuttamista ongelmista. Työnjako kunnan eri toimijoiden, kuten mielenterveyspalvelujen, lastensuojelun ja päihdehuollon välillä kaipaa edelleen selkiyttämistä.

Vuoden 2008 alusta voimaan tulleen lastensuojelulain osalta lapsiasiavaltuutetulle ei ole esitetty erityisiä puutteita lainsäädännöstä, vaan kyse on lain tosiasiallisesta soveltamisesta. Tästä kertovat edelleen myös huomiot puutteista sekä kuntien toiminnan että sijaishuoltopaikkojen valvonnassa. Vuonna 2008 tyytymättömyyttä esiintyi myös hallinto-oikeuksien päätösten tekoon, mutta tällaisia yhteydenottoja ei juurikaan tullut vuoden 2009 aikana.

Lastensuojeluilmoitustilanteiden jälkipuinnit ovat yleistyneet ilmiönä. Useat vuoden 2009 yhteydenotot kertovat tilanteen kärjistyneen poliisiasiaksi, kun vanhemmat ovat kokeneet kunniansa loukatuksi. Lastensuojeluilmoituksen tekemisen ohjeistamiseen tulisi kiinnittää huomiota, koska ilmoitusten tekeminen saattaa käytännön tasolla vaikeutua jälkiselvittelyjen pelossa.

Kouluverkko, kuljetukset ja sisäilmaongelmat usein esillä

Valtuutetun toiminnan alusta asti kouluun liittyneiden yhteydenottojen yleisimpiä aiheita ovat olleet kouluverkon supistamiseen eri kunnissa liittyneet asiat sekä koulukuljetukset. Pienten koulujen lakkauttaminen on herättänyt paljon huolta ja vastustusta. Lapsiasiavaltuutettu on muistuttanut, että myös lasten ja nuorten omia mielipiteitä tulee lain mukaan selvittää kun päätöksiä kouluverkosta tehdään paikallisesti.

Huoli koulumatkojen pidentymisestä on liittynyt osin kouluverkon karsintaan. Vanhemmat ovat tuoneet esille muutoinkin tyytymättömyyttä matkajärjestelyihin. Lapsiasiavaltuutettu tekee yhteistyötä Liikenneviraston kanssa lasten koulumatkajärjestelyjen laadun arvioinnin kehittämiseksi.

Vuonna 2008 kouluyhteydenotoissa arvosteltiin runsaasti koulurakennusten sisäilma- ja homeongelmia. Lapsiasiavaltuutettu ehdotti määrärahojen lisäämistä koulujen korjaukseen ja rakentamiseen. Lapsen oikeutta terveelliseen kouluun tulee valvoa yhtä tiukasti kuin aikuisten työympäristöä.

Vuonna 2009 korostuivat koulutyön sisältöön liittyvät huolenaiheet kuten kiusaaminen. Oppilaiden keskinäistä kiusaamista enemmän esillä oli aiempien vuosien tapaan opetushenkilökunnan taholta koettu kiusaaminen ja epäasiallinen kohtelu.

Lapsiasiavaltuutetun pyynnöstä OAJ:n yhteydessä toimiva Opetusalan eettinen toimikunta on linjannut toimintaohjeita tilanteissa, joissa opettajan katsotaan kiusaavan oppilasta. Lasten uhritutkimuksessa kartoitettiin vuonna 2008 opettajan lapsiin kohdistamaan kiusaamista.

Lastensuojelun laadun parantaminen tavoitteena

■ Lapsiasiavaltuutettu kokoaa alan toimijoita lapsiasianeuvottelukunnan lastensuojelijaoston kautta. Se seuraa alan kehitystä ja tekee aloitteita. Teemoina ovat vuonna 2010 mm. lastensuojelun kansallisten laatuksiteereiden sekä sijaishuollon valvonnan yhteisten kriteerien kehittäminen yhdessä vastuuviranomaisten kanssa. Jaoston puheenjohtajana on **Sirkka Rousu**.

Tärkeä tavoite on varmistaa lastensuojelun asiakkaana olevien lasten ja nuorten kokemusten kerääminen arvioinnin ja valvonnan perustaksi. Lastensuojelun vaikuttavuutta arvioidaan vuonna 2010 yhdessä alan tutkijoiden sekä Itsenäisyden juhluvuoden lastenrahaston kanssa. ●

Median vaikutus lapseen askarruttaa monia

Lapsiasiavaltuutetulle mediaan ja kuluttamiseen liittyvistä aiheista tulleiden yhteydenottojen suuri määrä osoittaa, että kaupallisilla toimijoilla on iso vastuu lasten hyvinvoinnista. Median vaikutus lapsiin askarruttaa ja huolettakin monia vanhempia.

Vuonna 2005–2006 suurin yksittäinen ryhmä mediaa koskevissa yhteydenotoissa koski iltapäivälehtien mainosjulisteita eli lööppejä. Niiden sisältöjä kritisoitiin ja huolta kannettiin sijoittelusta lasten katselukorkeudelle. Asiasta nousut julkinen keskustelu sai useat vanhemmat ja isovanhemmat ottamaan yhteyttä. Vuonna 2007 painopiste siirtyi lapsen kasvulle ja kehitykselle haitalliseen mainontaan. Lehtiä ja lööppejä koskevat kysymykset olivat silloinkin toiseksi suurin asiaryhmä.

Lööpeistä käyty keskustelu sai eduskunnan linjaamaan vuonna 2009, että myös lööpit ovat journalismin ohella myös mainontaa, jonka tulee noudattaa kuluttajansuojalain mainonnan hyvää tapaa.

Kahtena viime vuonna mediaan liittyvien yhteydenottojen yleisin aihe on ollut televisio-ohjelmien sisällöt eli ohjelmat ja mainonta. Ohjelmasisältöjen vaikutus lapseen on huolestuttanut erityisesti väkivallan sekä pornografistumisen lisääntyessä. Tv-kanavien itsesääntelyn toteutumiseen on oltu tyytymättömiä. Erityisesti arvostellaan alkuillan ohjelmien yhteydessä tulevia myöhäisillan elokuvien mainoksia ja viikonloppujen ohjelmistoa.

Internet-aiheiset yhteydenotot jatkuivat vuonna 2009 entisen kaltaisina. Osa oli ilmoituksia lapsille sopimattomista sivustoista ja osa yleisempiä pyyntöjä

vaikuttaa internetin sisältöön. Esille tuli myös lapsen yksityisyyden suojaan liittyviä huolia.

Lapsiasiavaltuutettu on vaikuttamistyössä kritisoitunut audiovisuaalisen alan valvonnan vaikeaselkoisuutta. Vanhempien on nykyisin vaikea tietää kenelle viranomaiselle heidän tulisi välittää kritiikkinsä. Pelejä, elokuvia, tv-kanavia ja netistä tilattavia ohjelmia on säädelty keskenään eri tavoin. Myös lasten ja vanhempien mediakasvatukseen lapsiasiavaltuutettu on esittänyt kansallista koordinaatiota. Lapsiasiavaltuutettu odottaa uuden kuvaohjelmainsäädännön selkiyttävän tilannetta.

Palautetta lasten ja perheiden palveluista

Muita yhteydenottojen aihepiirejä ovat olleet viiden vuoden aikana terveydenhuolto, päivähoito ja muut julkiset palvelut, lapsen oikeudet yleensä, lapsen kaltoinkohtelu ja seksuaalinen väkivalta sekä toimeentulon ja työn ja perheen yhteensovittamisen kysymykset. Terveydenhuollossa ongelmana on tullut esille palveluiden eriarvoinen saatavuus niin neuvolassa kuin erityislasten palveluissakin.

Vanhempien kritiikki päivähoidon lapsiryhmien suusta koosta, henkilöstöpulasta ja tilojen ahtaudesta on lisääntynyt viime vuosien aikana. Yksinhuoltajien hankaluudet pienten koululaisten hoitojärjestelyissä olivat myös usein esillä. Nämä vauhdittivat osaltaan lapsiasiavaltuutettua tekemään aloitteen lasten varhaisten vuosien palveluista ja päivähoitolain uudistamisesta. Sen lähtökohdiana on pienten lasten (0–8 v.) palveluiden käsitteleminen paremmin kokonaisuutena. Valtuutetun mielestä palveluiden laatuun on kiinnitettävä aiempaa enemmän huomiota.

Lapsiasiavaltuutettu sai viime vuonna yhteydenottoista evästyksiä lapsiin kohdistuvan seksuaalisen väkivallan selvittämistä pohtivan työryhmän työhön, päihdeäitityöryhmän työhön sekä perhevapaiden uudistamiseen. Moni yhteydenottaja oli vuonna 2009 tyytymätön ministeriön ehdotukseen lääketieteellisistä tutkimuksista annettuun lakiin ja toivoi lapsiasiavaltuutetun kannanottoa.

Jonkin verran lisääntyivät vuonna 2009 yhteydenotot, jotka liittyivät maahanmuuttaja-asioihin ja kotouttamiseen liittyvien epäkohtien poistamiseen. Yleiset huolet lasten kohtelusta ovat sisältäneet hyvin moninaisen kirjon yhteydenottoja alkaen lasten uskonnonvapauudesta, risteilylaivojen anniskelupolitiikasta, lasten oikeudesta leikkipaikkoihin tai kaupallisten vapaa-ajan palveluiden sopivuudesta eri ikäisille lapsille. ●

Julkaisut

Vuoden alusta lapsiasiavaltuutetun toimisto sai käyttöön oman julkaisusarjan: Lapsiasiavaltuutetun julkaisuja. Uusia julkaisuja oli vuoden aikana viisi, joista kaksi ruotsinkielistä. Lisäksi vuoden 2008 julkaisuista *Asiaa aikuisille!* käännettiin ruotsiksi.

Lapsiasiavaltuutetun toimiston toimintasuunnitelma vuodelle 2009. (vain pdf)
Verksamhetsplan för barnombudsmyndigheten byrå år 2009. (pdf)

- Vuosittaisessa toimintasuunnitelmassaan lapsiasiavaltuutettu kuvaa tehtäviensä painopisteet ja niiden liittymisen eri hallinnonalojen toimintaan. Toimintasuunnitelma annetaan tiedoksi valtioneuvostolle.

Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2009.
Kaksi vuosikymmentä lapsen oikeuksia Suomessa.
Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2009: I.

- Lapsiasiavaltuutettu antaa vuosittain valtioneuvostolle kertomuksen toiminnastaan sekä lasten hyvinvoinnin ja oikeuksien tilasta. Neljännen vuosikirjan teemana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 20-vuotisjuhlavuosi. Lukija saa kokonaisuudesta hyvän käsityksen suomalaisen lapsipolitiikan ajankohtaisista teemoista.

Päivi Tuononen.
Med adress till vuxna! Barn och ungdomar berättar hur deras rättigheter tillgodoses i Finland.
Barnombudsmannen byrå. Utredningar 4:2008.

- Ruotsiksi julkaistu *Asiaa aikuisille!* on lasten ja nuorten puheenvuoro oikeuksien toteutumisesta ja hyvinvoinnista. Lapsiasiavaltuutettu selvitti lasten mielipiteitä raportoidakseen niiden pohjalta YK:n lapsen oikeuksien komitealle.

Lapsen oikeuksien esite venäjän kielellä

- Esite tekee tunnetuksi YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen keskeisen sisällön.

Lapsen oikeuksien esite viittomakielellä

- Videoesitys kertoo viittomakielellä YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen ydinkohdat.

Pekka Junkala & Sanna Tawah: *Enemmän samanlaisia kuin erilaisia. Romanilasten ja -nuorten hyvinvointi ja heidän oikeuksiensa toteutuminen Suomessa.* Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2009:2.

- Lapsiasiavaltuutetun toimiston ja Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitoksen selvitetyksen tarkoituksena on ollut kuulla suomalaisia romanilapsia ja -nuoria oman arkensa ja elämäntapansa asiantuntijoina. Lapset ja nuoret kertovat elämästään kotona, koulussa ja vapaa-ajalla, ystävyys-suhteistaan ja tulevaisuudentoiveistaan sekä pohtivat elämää romanina suomalaisessa yhteiskunnassa.

Lasten varhaisten vuosien palveluista parempi kokonaisuus Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2009:3. *Barnombudsmannens initiativ till förnyelse av tjänsterna för små barn.* (vain pdf) Barnombudsmannens byrå. Publikation 2009:4.

- Sosiaali- ja terveysministeriössä on vireällä päivähoitolain uudistaminen. Lapsiasiavaltuutettu esittää uudistuksen liittämistä laajemmin 0–8-vuotiaiden lasten palveluihin. Julkaisuun on koottu lapsiasiavaltuutetun linjaukset lasten varhaisten vuosien palveluiden kehittämiseksi. Lapsiasiavaltuutettu ehdottaa parannuksia vanhempainvapaisiin sekä lasten päivähoiton, neuvolan, varhaiskasvatuksen sekä koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan palveluihin.

Barnombudsmannens årbok. Barnens rättigheter i två årtionden i Finland. Barnombudsmannens byrå. Publikation 2009:5.

- Lapsiasiavaltuutetun neljännen vuosikirjan teemana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 20-vuotisjuhlavuosi. Lukija saa ruotsinkielisen painoksen kokonaisuudesta hyvän käsityksen suomalaisen lapsipolitiikan ajankohtaisista teemoista.

Lapsiasiavaltuutetun julkaisut, tiedotteet, julkiset esiintymiset ja puheenvuorot löytyvät verkkopalvelusta www.lapsiasia.fi

IV LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUKSELLA ONNISTUNUT JUHLAVUOSI

"Tunnen jotenkin oloni turvalliseksi, koska en paljon pelkää mitään eikä koulussa kiusata, tai kiusattu. Ja minulla on ihan hyvä perhe. Jos ei olisi tätä oikeutta, sitten pelkäisin hirveesti. Kaikki perheessä ovat on kivoja! Maailmassa on oikeus!"
– Marjukka 3. lk

Lapsilla on
omat oikeudet

Lapsen oikeuksien sopimus entistä tunnetumpi

Vuonna 2009 tuli kuluneeksi 20 vuotta YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen hyväksymisestä. Juhlavuoden kampanja toi lapsen oikeudet uudella tavalla julkisuuteen, vahvisti lasten ja aikuisten tietämystä, aktivoi paikallista toimintaa sekä raivasi tilaa lapsen oman mielipiteen kuulumiselle myös mediassa. Pääteemana oli lapsen oikeus osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluksi.

Kampanja toteutettiin yhteistyössä valtioneuvoston politiikkaohjelman, lapsiasiavaltuutetun, eri järjestöjen sekä kirkon kanssa.

Lapsen oikeudet ovat nyt entistä tutummat suomalaisille.

Kampanjan jälkeen 72 prosenttia suomalaisista sanoo tietävänsä sopimuksen olemassaolosta.

■ YK:n lapsen oikeuksien sopimus tunnetaan Suomessa entistä paremmin sopimuksen 20-vuotisjuhlavuoden kampanjan jälkeen. Sopimuksesta muistaa nyt kuulleensa jo 72 prosenttia suomalaisista, kun vastaava luku vuotta aiemmin oli 54. Lisäksi 95 prosenttia uskoo, että aikuiset tekisivät parempia päätöksiä, jos kuuntelisivat lasten ja nuorten mielipidettä nykyistä useammin.

Taloustutkimus selvitti asiaa lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelman tilauksesta sekä ennen juhlavuoden kampanjaa, kampanjan aikana että sen jälkeen. Viimeiseen kyselyyn vastasi vuoden 2010 alussa 1 028 iältään 15–79-vuotiasta suomalaista, jotka edustivat Suomen keskimääräistä väestöä.

Erityisasiantuntija **Auli Paavola** Lastensuojelun Keskusliitosta toimi kampanjan pääsihteerinä. Hän arvioi kampanjoinnin ja marraskuun lapsen oikeuksien päivän juhliin liittyvän julkisuuden vaikutaneen tuloksiin.

”Alkusyksyn 2009 vastaavassa kyselyssä ei ollut tapahtunut suuria muutoksia, mutta syksyn toiminnan näkyvyyden jälkeen tulokset kohenivat

merkittävästi. Oma osuutensa on varmasti ollut myös valmistelevalle työllä, jota tehtiin mediaa varten. Ennen marraskuista juhlapäivää mediassa julkaistiin nelisensataa juttua vuonna 2009, ja juhlapäivää koskevia juttuja oli yli 800.

Lapset sytyttivät 12 lyhtyä YK:n lapsen oikeuksien 12 artiklan kunniaksi Finlandia-talossa 20.11.2010.

Lapsen oikeus osallistua vahvistui

Tulokset osoittavat, että lasten suojelunäkökulman lisäksi ajatus lapsen oikeudesta osallistua on tullut Suomessa laajasti hyväksytyksi.

”Jos ihmiset olivat kuulleet sopimuksesta, he suhtautuivat myönteisesti myös osallistumiseen. Tähän tuli kampanjan seurauksena selvä lisäys. Naiset ovat vielä jonkin verran myönteisempiä kuin miehet”, Paavola kertoo.

Kyselyyn vastanneilla oli kuitenkin virheellinen käsitys, että YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus kuuluisi kaikkien koulujen opetusohjelmiin.

”Yllättävää oli myös, että nuorimmassa 15–24-vuotiaiden ikäryhmässä sopimus tunnettiin heikoimmin. Näyttää siltä, että koulu ei ainakaan ole vienyt asiaa riittävästi eteenpäin. Ilmeisesti median ansiosta ikäryhmien väliset erot olivat viimeisimmässä mittauksessa kuitenkin kaventuneet.”

Monikanavaisuus ja yhteistyö tuottivat tulosta

Auli Paavola pitää arvokkaana koko kampanja-ajan tehtyä laajaa yhteistyötä. Eri toimijoiden tapahtumat, kontaktit ja verkostot näkyivät useissa kanavissa. Yhteinen logo oli monessa mukana ja yhdisti viestintää ja vahvisti sen vaikutusta.

”Mikään taho ei olisi pystynyt tätä tekemään yksin”, hän korostaa.

Paavolan mielestä merkittävä tuki on ollut myös hallitusohjelmaan liittyvä tahto ja resursointi.

”Haluttiin näkyvä juhluvuosi ja valtionhallintoon myös pysyvämpi rakenne lapsenoikeuksien sopimuksen viestinnän jatkoa ajatellen, kun lasten,

nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma lakkaa”, hän sanoo.

Lapsen oikeuksille kansallinen viestintästrategia

Juhlavuoden ja kampanjan kokemuksia on hyödynnetty kansallisen lapsen oikeuksien viestintästrategiassa, jota Paavola on ollut laatimassa. Keväällä 2010 valmistuneessa strategiassa ehdotetaan, että valtiovaltaa tulee ottaa oma vastuunsa lapsen oikeuksien viestinnässä.

”Ulkoministeriö raportoi YK:n lapsen oikeuksien komitealle, mutta sillä ei ole sopimuksen sisällön asiantuntemusta. Mikään ministeriö ei aiemmin ole käytännössä ottanut tiedottamisvelvoitetta asiakseen. Viestinnässä tarvitaan myös ministeriöiden välistä yhteistyötä, jonka rakentajaksi strategia ehdottaa nyt opetusministeriötä”, Paavola kertoo..

Lapsen oikeuksien tunnettuuden ja vaikuttavuuden lisäämiseksi lapsen oikeudet pitää sisällyttää myös lasten ja nuorten kanssa toimivien eri ammattiryhmien perus- ja täydennyskoulutukseen. Samoin lapsen oikeuksista pitää kertoa lapsille itselleen koulussa.

”Juhlavuoden tavoitteena ollut järjestöjen, kirkon, politiikkaohjelman ja lapsiasiavaltuutetun yhteistyön rakentaminen on tuottanut onnistumista ja tuntuu upealta, kun sopimuksen tunnettuus näin on lisääntynyt”, Auli Paavola kiittelee.

Toimijoiden kokemus onkin, että hyvää yhteistyötä pitää jatkaa ja sille tarvitaan omat rakenteensa. ●

Lapsen oikeuksien viestintästrategia:
<http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2010/04/lapsenoikeudet.html>

Lapsiasiavaltuutetun toimisto jalkautui kouluihin ja kuntiin

2 000 lasta ja nuorta tavattiin 54 eri tilaisuudessa.

■ Lapsiasiavaltuutetun toimiston työssä vaikuttavinta vuoden 2009 aikana oli lapsen oikeuksien juhluvuoden kampanja ja yhteistyö järjestöjen, kirkon sekä lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelman kanssa. Kampanja toi lapsen oikeudet uudella tavalla julkisuuteen, vahvisti lasten ja aikuisten tietämystä, aktivoi paikallista toimintaa sekä raivasi tilaa lapsen oman mielipiteen kuulumiselle myös mediassa.

Toimisto jalkautui lasten ja nuorten pariin kouluihin ja kuntiin. Vuoden aikana tapasimme yhteensä lähes 2 000 lasta ja nuorta 54 eri tilaisuudessa. Lapsiasiavaltuutettu osallistui esimerkiksi Vantaan ja Järvenpään lasten vaikuttajapäivään sekä Kuurojen nuorten seminaariin. **Elina Nivala** teki parikymmentä kouluvierailua.

Toimiston työntekijät osallistuivat vuoden aikana yli sataan tilaisuuteen eri puolilla maata puhuen ja luennoiden lapsen oikeuksista aikuisille. Lapsiasiavaltuutetun luentoteemana aikuisille oli lasten oma näkökulma hyvinvointiin ja oikeuksiinsa sekä lasten oikeus osallistua. Yleisömäärältään suurin yksittäinen tilaisuus oli Lastentarhajopettajapäivät Jyväskylässä lokakuussa.

Lapsiasiavaltuutetun toimiston rooli valtakunnallisessa kampanjassa oli erityisesti sen suunnittelu sekä eri kielisten julkaisujen tuotanto ja jakelu. Vuosikirja kertoi lapsen oikeuksien sopimuksen historiasta sekä toteutumisesta Suomessa useiden asiantuntijoiden haastattelujen kautta. *Asiaa aikuisille!* ja *Med address till vuxna!* -julkaisut sanoittivat lasten oman viestin ja saivat myönteisen vastaanoton. Ruotsinkieliseen julkaisu- tuotantoon panostettiin aiempia vuosia enemmän, koska valtioneuvoston politiikkaohjelma osallistui niiden kustannuksiin.

Julkaisujen jaossa tehtiin yhteistyötä monien tahojen kuten Kuntaliiton sekä valtioneuvoston politiikkaohjelman kanssa. Helsingin kaupunki otti erillispainoksen kaikille yläkoululaisille. Poliisi jakoi lapsen oikeuksien esitteen jokaiseen toimipaikkaansa. Venäjänkielistä lapsen oikeuksien esitettä jakoivat ortodoksiset uskonnonopettajat. Suomen vanhempainliitto lähetti *Asiaa aikuisille!* -julkaisun kaikille jäsenyhdistyksilleen.

Lapsiasiavaltuutettu teki yhteistyötä Suomen Lasten Parlamenttityhdistyksen kanssa uusien jäsenten valitsemiseksi jokaisesta kunnasta syksyn juhlaistuntoon. Jäsenten valinnat saivatkin paljon näkyvyyttä paikallisissa lehdissä. ●

Palautetta lapsiasiavaltuutetun toimiston koulukiertueelta 2009

"Keskustelimme edelleen lastenoikeuksista vierailusi jälkeenkin. Juhlavuotta vietimme lasten suunnittelemalla juhalla. Ohjelmassa oli hyvää ruokaa, naamiaiset ja tanssia lasten toivoman musiikin tahtiin."

Mikko Jurvansuu,
Koivun koulu, Tervola

"Koulumme osallistui lupauksensa mukaan Lasten Oikeuksien Päivään. ...Omassa koulussamme päivä oli toteutettu kolmena pajana, joissa luokat vuoron perään kiersivät:

- 1) Millainen minä olen?
- 2) Kaikilla lapsilla ei ole kaikkea. Mistä voit luopua?
- 3) Lapsia asuu eri maissa / eri puolilla maapalloa."

Markku Olli,
Alakylän koulun rehtori

"Juhlistimme päivää marssimalla asian puolesta kaikkien koulujen voimin... Marssi päättyi urheilukentälle, jossa opettaja Ulla Kivelä luki Lapsen oikeuksien julistuksen. Möttösen koulussa pidettiin lisäksi aiheeseen liittyvä aamunavaustunti, jossa opettaja Aki Kauppinen puhui lapsen oikeuksista. Lisäksi katsoimme Unicefin videon 'Unelma tulevaisuudesta – nepalilaisen tytön tarina'. Luokissa alettiin myös ko. päivänä lukemaan Lasten Keskuksen Tittamari Marttisen kirjaa 'Tavallisen kiva päivä'. Kirja kiertää edelleen eri luokissa yhteisenä lukemisenä. Mukavaa kevään odotusta!"

Pasi Kanninen,
Möttösen koulu, Perho

Lapsen oikeuksien juhlatuote lapsiasiavaltuutetun toimiston työssä Teemana lasten ja nuorten osallistuminen

Seikkailu Sisunmaassa on peli lapsen oikeuksista. Peli julkaistiin uudistetuilla Lasten sivuilla marraskuussa 2009. Pelaajia oli marras-joulukuun aikana yli 4 000.

- **Täällä lapsi, kuuleeko Suomi?** -kiertue yhdessä lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelman kanssa Jyväskylässä, Turussa, Oulussa, Kouvossa, Kuopiossa, Helsingissä ja Rovaniemellä.
- Kirjoituskilpailu alakoululaisille **Iloisten lasten kylä tai koulu** teemasta sai yhteensä 424 osallistujaa.
- Vuosikirjan 2009 teemana oli lapsen oikeuksien 20-vuotinen taival Suomessa, myös ruotsin kielellä.
- **Asiaa aikuisille!** -julkaisu suomeksi tai ruotsiksi lähetettiin jokaiseen kuntaan, kouluun sekä vanhempainyhdistyksiin.
- Lapsen oikeudet tutuksi **Elina Nivalan** ja **Inka Hakasen** koulukiertueella, johon osallistui 700 oppilasta ja 40 opettajaa 13 koululla eri puolilla Suomea.
- Sisu-kissa kiersi viidellä paikkakunnalla kertomassa lapsen oikeuksista ja sai ruotsinkielisen serkun nimeltä Sam, joka ehti 13 kouluun Kemiönsaarella.
- Viidellä keskusomalaisella paikkakunnalla koulustilaisuus, joka innosti koululaisia ja opettajia lapsen oikeuksien juhlien järjestämiseen. Mukana lähes 300 osanottajaa yhteistyössä NuK-Su ry:n kanssa.
- Osallistuminen Suomen lasten parlamentin julhaistuntoon sekä Suomen nuorisovaltuustojen liiton kokoukseen 20.11.2009.
- Jyväskylän yhdeksän Unesco-koulun kanssa materiaalia, oppitunteja ja juhlapäivän kulkue.
- Lapsen oikeudet teemana koululaisten **ToukoFest**-tapahtumassa ja **My Way** -messuilla Jyväskylässä.
- Seminaari yhteistyössä Jyväskylän yliopiston Agora Centerin kanssa Jyväskylässä. Vieraana johtaja **Anders Bro** Barnrättsakademista Örebron yliopistosta.
- Lapsiasiavaltuutetun omat t-paidat teksteinä mm. *Anna mun olla lapsi*, sekä *Lapsen oikeudet ovat aikuisen velvollisuuksia*.
- Lapsiasiavaltuutetun 4-vuotisjuhlapäivänä seminaari romanilasten oikeuksien toteutumisesta.
- Venäjänkielinen käännös lapsen oikeuksien esitteestä.
- Viittomakielinen video lapsen oikeuksien esitteestä Kuurojen Liiton kanssa.
- Lapsen oikeuksien peli **Seikkailu Sisunmaassa** julkaistiin uudistetuilla Lasten sivuilla www.lastensivut.fi marraskuussa. Pelaajia oli marras-joulukuun aikana yli 4 000.
- Yhteistyö Lastentarhanopettajaliiton 90-vuotis-juhlan merkeissä lapsen oikeuksien tiedottamisessa *Lastentarha*-lehdessä, varhaiskasvatuspäivänä 12.2. sekä luento *Lastentarhaopettajapäivillä* 3.10.2009.
- Suomalaisen artikkelien hankinta pohjoismaiseen yhteisjulkaisuun lasten ja nuorten osallistumisen käytännöistä NORDBUK:n kanssa.
- Osallistuminen *Pohjoismaisille lastensuojelupäiville* Bergenissä 7.–9.9.2009, Genevessä YK:n lapsen oikeuksien komitean juhlatilaisuuteen 8.–9.10. luento Tallinnassa *Lapsekaitse Liit'n lapsen oikeuksien konferenssissa* 6.11.2009.
- Lapsiasiavaltuutettu luonoi lasten näkökulmasta hyvinvointiinsa kaikkien kirkkokuntien edustajille *Suomen ekumeenisen neuvoston seminaarissa* Vaasassa 9.10.2009.
- Saariselällä vauhditettiin saamelaiskäräjien nuorisolautakunnan perustamista seminaarissa 16.10.2009.

Vireän viestinnän vuosi

■ Lapsen oikeuksien juhlavuosi näkyi lapsiasiavaltuutetun viestinnässä. Suomen, englannin, ruotsin ja saamenkielisiä nettisivuja päivitettiin muiden tehtävien ohessa tavallistakin tiuhempaan. Keväällä sivut myös uudistettiin kokonaan ulkoasuun ja siirrettiin uudelle alustalle.

”Normaalistikin päivitän aineistoa verkkopalveluun useitakin kertoja päivässä. Pyrin pitämään muun muassa mediakatsauksen ja muut ajankohtaiset asiat ajan tasalla”, sivujen päivityksestä vastaava osastosihteeri **Pirkko-Liisa Rautio** kertoo.

Julkaisuja postitettiin vuoden aikana erittäin paljon. Esimerkiksi *Asiaa aikuisille!* -julkaisua lähti maailmalle suomeksi 10 000 kappaletta ja ruotsiksi 1 800.

”Koko painos tuli toimistolle kahdeksalla lavalla ja lähetimme sitä eri kokoisissa erissä eteenpäin. Lapsen oikeuksien esitettä postitettiin yhteensä 13 500 kappaletta 62 eri kuntaan. Romaniselvitystä lähetettiin 2 000”, Rautio listaa.

Lähetettävänä oli myös 3 000 suomenkielistä ja 2 000 ruotsinkielistä vuosikirjaa. Apuna oli vuoden aikana työelämävalmennettava **Ari Lensu**. Vuoden

”Lapsen oikeuksien esitettä postitettiin yhteensä 13 500 kappaletta 62 eri kuntaan”, kertoo osastosihteeri **Pirkko-Liisa Rautio** Lapsiasiavaltuutetun toimistosta.

aikana lähetettiin myös yhteensä 33 mediatiedotetta sekä osallistuttiin kahdeksaan tiedotustilaisuuteen. Omista tiedotustilaisuuksista erityisen hyvin onnistui Kajaanisissa pidetty lapsen oikeuksien kirjoituskilpailun tulosten julkistaminen.

Lapsiasiavaltuutetun kirjoituksia julkaistiin eri lehdisissä 23 sekä toimiston muita kirjoituksia viisi. ●

Uusilla Lasten sivuilla osoitteessa www.lastensivut.fi on uusi ilme ja entistä enemmän lasten omia tarinoita ja kuvia. Lasten sivuja kehitetään yhdessä Jyväskylän yliopiston Agora Centerin kanssa.

Lapsiasiavaltuutetun maskotti Sisu-kissa matkalaukkuineen kiertää ympäri maata muistuttamassa lapsen oikeuksista.

Ota yhteyttä lapsiasiavaltuutetun toimistoon ja tilaa Sisu omaan kouluusi!

Ylitarkastaja Elina Nivala, korkeakouluharjoittelija Inka Hakanen ja lapsiasiavaltuutetun kissamaskotti Sisu vierailivat loppukeväästä kymmenellä alakoululla eri puolilla maata. Vierailuun sisältyi vuorovaikutuksellisia ja toiminnallisia oppitunteja lapsen oikeuksista. Yhdessä tehtiin mielikuvitusmatka autiolle saarelle. Vierailuista pidettiin päiväkirjaa Lasten sivuilla. Saatujen kokemusten pohjalta työstettiin oppituntipaketti, jota voi hyödyntää jatkossakin. Kuva on Kemistä.

Elina Nivala ja korkeakouluharjoittelija Inka Hakanen.

Vuonna 2010 lasten osallistumisen ja lapsen oikeuksien tiedottamisen asioista vastaa toimistolla suunnittelija Mirkka Jalonen-Alava yhdessä Elina Nivalan kanssa.

Lapsiasiavaltuutetun toimiston tapaamiset lasten ja nuorten kanssa 2009

- Lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula tapaamisia lasten ja nuorten kanssa
- Ylitarkastaja Elina Nivalan tapaamisia lasten ja nuorten kanssa
- Sisu-kissan vierailut kouluilla
- Sam-kissan vierailut kouluilla

Lapsen oikeudet tutuksi -koulukiertue 13 koululla eri puolilla Suomea, muun muassa Tervolassa Koivun koululla.

Kajaani, kirjoituskilpailun voittajien julkistaminen (paikalla kaksi voittajista).
Nuorisovaltuuston ja oppilaskuntien edustajien tapaaminen Kajaanissa.

Lapsen oikeudet olivat teemana ToukoFest-tapahtumassa Jyväskylässä.
Pesäpuun Selviytyjät-ryhmän tapaaminen Jyväskylässä.

Sisu-kissa kiersi viidellä paikkakunnalla kertomassa lapsen oikeuksista, muun muassa Urjalassa Kirkkonkylän koululla.

Sisun ruotsinkielinen serkku Sam ehti 13 kouluun Kemiönsaarella ja Länsi-Turunmaan pikkuparlamenttiin.

Vantaan lasten ja nuorten vaikuttajapäivät.

Juhlavuosi kanto mediassa: lapset itse saivat enemmän tilaa

Lapsen oikeuksien juhlavuoden kampanja ja sen teemaksi valittu lapsen oikeus osallistua heijastuivat myös lapsiasiavaltuutetun ja lapsen oikeuksien medianäkyvyyteen.

■ Julkisuuden määrä oli osumilla mitattuna edellisvuosien tasolla, samalla kun median tapa käsitellä lapsen oikeuksia kehittyi aiempaa monipuolisemmaksi ja havainnollisemmaksi. Myös median lapsille ja nuorille itselleen antaman palstatilan ja lähetyksien määrä kasvoi, joten lapsen oikeus tulla kuulluksi toteutui suomalaisessa mediassa aiempaa paremmin.

Yleisradion Radio Suomi toteutti syyskuussa lasten teemapäivän, joka toi lasten ja nuorten äänen kuuluville sekä alueellisesti että valtakunnallisesti. Helsingin Sanomat siirsi nuorten mielipidepalstan pysyväksi osaksi lehden mielipideosastoa. Savon Sanomat jatkoi vuotta aiemmin käynnistettyä nuorisoraatitoimintaansa ja suunnitteli vastaavaa lasten ja perheiden näkökulmia varten. Iltasanomat puolestaan julkaisi marraskuussa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksesta laajan liitteen, jossa lapset itse kommentoivat sopimuksen eri artikloja. Myös keskisuomalaisessa julkaistiin juhlapäivänä lasten mielipidekirjoitusten sivu.

Näkyvyyttä romanilasten asioille

Keskimäärin lapsiasiavaltuutettu esiintyi lehdistössä, radiossa tai televisiossa 53 kertaa kuukaudessa, mikä on samaa tasoa kuin kahtena edellisellä vuonna (56 vuonna 2008 ja 50 vuonna 2007). Yksittäisiä mediaosumia kirjattiin 636, joista viidennes ajoittui lapsen oikeuksien päivän yhteyteen marraskuulle. Myös syys- ja lokakuu ylittivät keskiarvon selvästi, jolloin medianäkyvyyttä kasvatti varsinkin syyskuun alussa Jyväskylässä pidetyssä seminaarissa julkistettu selvitys romanilasten

ja nuorten oikeuksien toteutumisesta Suomessa *Enemmän samanlaisia kuin erilaisia.*

Lapsiasiavaltuutettu peräsi näkyvyyttä romanikulttuurille niin koulussa kuin mediassa. Hän kiinnitti huomiota romanilasten ja -nuorten hyvin yleisesti kokemaan koulukiusaamiseen, mutta myös hyviin kokemuksiin, joita on saatu romanitaustaisten kouluavustajien ja muun ammattihenkilöstön vaikutuksista nuorten koulunkäyntiin.

Mediaosumia oli paljon myös tammikuussa, jolloin julkistettiin juhlavuoden kirjoituskilpailu lapsille. Lasten tarinat iloisten lasten kylästä ja koulusta saivat paljon huomiota osakseen myös toukokuussa, kun kilpailun tulokset julkistettiin Kajaanissa. Hiljaisinta aikaa lapsiasioille tiedotusvälineissä oli heinäkuu, jolloin lapsen oikeudet tai lapsiasiavaltuutettu esiintyivät eri välineissä 26 kertaa.

Julkisuus jakaantui vuoden mittaan melko tasaisesti suurilevikkisten medioiden, maakuntalehtien ja alue- ja paikallislehtien kesken. Resurssiehinsä suhteutettuna alue- ja paikallislehdet osoittavat huomattavan paljon mielenkiintoa lasten, nuorten ja perheiden asioihin. Lapsiasiavaltuutetun vierailut eri paikkakunnilla näkyivät säännöllisesti myös näillä alueilla toimivissa medioissa.

Huomio viime laman virheisiin

Teemoista korostuivat lapsen oikeuksien juhlavuoden tapahtumien lisäksi ongelmia ehkäisevän arkipäivän kotiavun katoaminen perheiden ulottuvilta sekä taloustaantumien ja kuntien talousvaikeuksien

Romanikulttuuri toivotaan tapetille myönteisesti

Roma school assistants provide much-needed example

A study shows that Roma students at schools with employees of the same culture are significantly less likely to face bullying.

Tampere, support from adult from a similar cult all background is particu important during adicence. Adoption of natl dress by Roma studen weeks of prim

YK:n lapsen oikeuksien sopimus täyttää 20 vuotta – ooko mikään muuttunut?

Lainsuojatut

Johanneella lapsella on oikeus olla pieni, seijata ja tarvitta. Pappila.

Suomalaisperheillä ei ole välttämättä enää paljon muuta E.U. ja kukaan ei ole...
Tämä on...
Matti Kalle...
Ei...

Lasten mielipiteet

Lapsen mielipiteä pitää muistaa

Koululainen on kysäymisen paras asiantuntija

– Ei ole sellaista koulua, jossa lasten ei kuulu...
Koululainen on kysäymisen paras asiantuntija

26 SPOTTI Luvataan 31. tammikuuta 2009 REALMIEN SANOMAT

Osallistumista ikä kaikki

Nyt juhlaan lasten ja nuorten oikeutta vaikuttaa.

Lapsella ja nuorella on oikeus osallistua päätöksiin.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus täyttää 20 vuotta...
Lapsella ja nuorella on oikeus osallistua päätöksiin.

1. Monein tavoin, jotka ovat...
2. Lapsella ja nuorella on oikeus...
3. Lapsella ja nuorella on oikeus...
4. Lapsella ja nuorella on oikeus...
5. Lapsella ja nuorella on oikeus...

esiin nostamat uudet uhkakuvat lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnille. Lapsiasiavaltuutetun ja muut asiantuntijat vetosivat useissa eri yhteyksissä päättäjiin, jotta edellisen laman aikana toteutettujen säästöjen lapsille aiheuttamia vahinkoja voitaisiin välttää.

Huomiota kiinnittivät myös lapsista internetissä julkaistuihin valokuviiin liittyvät riskit, joista lapsiasiavaltuutettu varoitti vanhempia ja vetosi myös toimitusten vastuuseen. Moni media huomioi STT:n aiheesta lokakuussa tekemään uutisen, joka oli otsikoitu ”Lasten kuvat voivat levitä höllyttömästi netissä”.

Enemmän huomiota julkisuudessa olisi odotanut keskustelulle päivähoitolain uudistuksesta ja tarpeesta kehittää pienten lasten ja heidän perheidensä palveluja kokonaisuutena. Lapsiasiavaltuutetun julkaisu aiheesta sisälsi monia merkittäviä linjauksia ja ehdotuksia pienten lasten perheille tärkeiden palveluiden kehittämiseksi ja niiden laadun turvaamiseksi. Teema jäi syyskauden mediassa muiden aiheiden varjoon.

Kynnystä julkisen keskustelun käymiselle nosti myös lehtien sivumäärien ja mediatilan konkreettinen supistuminen laman leikkaamaan ilmoitusmyynnin seurauksena. ●

V VIISI VUOTTA LAPSIASIAVALTUUTETUN TYÖTÄ SUOMESSA

"Saun sanoa mielipiteeni kotona, koulussa ja kaupassa, esim. ruokakaupassa saa ehdottaa mitä ostetaan."
– Manu 3. lk

"Saun sanoa kaupassa mitä haluan ruuaksi."

Lapsen oikeudet Suomen esityslistalle

Toimisto on yhteistyökumppaniensa kanssa tuonut lapsen oikeuksia kansallisen keskustelun esityslistalle. Viisivuotiskauden teemoista esimerkkejä ovat lasten oikeus osallistua, romani- ja saamelaislasten asema sekä päihdeperheiden lasten palveluiden parantaminen.

Lapsiasiavaltuutetun työ alkoi toimiston perustamisesta Jyväskylään syyskuussa 2005. Vuosikirjaan on koottu lapsiasiavaltuutetun omia ja yhteistyötahojen edustajien näkemyksiä elokuussa 2010 päättyvän ensimmäisen viisivuotiskauden vaikutuksista Suomessa.

■ Lapsiasiavaltuutetun viran perustaminen viisi vuotta sitten kanavoi esille suuren tarpeen. Se ilmeni median kiinnostuksena jo ennen kuin toimiston ovet avautuivat virallisesti Jyväskylässä syyskuun alussa 2005. Yhteydenottojen vyöry toimiston avauduttua ylitti kuitenkin kaikki odotukset.

”Tämä oli alusta pitäen yllättävin asia, johon kukaan ei ollut varautunut. Että meille tulee näinkin suuri kansalaisten palvelutehtävä”, virassa lähes viisi vuotta sitten aloittanut **Maria Kaisa Aula** sanoo.

Parisataa kansalaisten yhteydenottoa ensimmäisten neljän kuukauden aikana oli enemmän kuin silloinen kahden hengen toimisto pystyi käsittelemään. Samaan aikaan piti käynnistää koko toiminnanollapisteestä alkaen toimiston varustelusta, asiakirjojen arkistoinnin käytännöistä sekä tunnistettavan ilmeen ja verkkopalvelun luomisesta lähtien.

”Niin pienillä voimavaroilla ei pitäisi koskaan enää käynnistää uusia instituutiota”, valtuutettu sanoo evästyksenä maan hallitukselle.

Tilanne helpottui hieman seuraavana keväänä, kun toimiston lakimies aloitti työnsä huhtikuun alussa, mutta yhteydenottojen määräkin oli tuol-

loin suurimmillaan. Nyt se on vakiintunut 400–600 vuositasolle.

”On hienoa, että ihmiset osoittavat luottamusta ja välittävät meille huolensa lapsiasioista. Moni on tyytyväinen jo siihen, että viranomainen kuuntelee heitä. Päätäjien antamat voimavarat eivät vain ole vielä kukaan kansalaisten odotusten tasolla”, Maria Kaisa Aula arvioi.

Yhteydenotot ja lasten tapaamiset auttavat linjanvetoa

Lapsiasiavaltuutettu ei kuitenkaan haikaile valtuuksia puuttua yksittäistapauksiin lainvalvojen tavoin. ”Otamme yhteydenotot signaaleina siitä, mihin pitää vaikuttaa. Esimerkkinä ovat vaikkapa vanhempien erotilanteiden huoltoriidat, jotka ovat usein todella raastavia lapsen kannalta”, Maria Kaisa Aula sanoo.

Lapsiasiavaltuutetun toimistossa pohditaan palveluiden kokonaisuuksia ja vedetään suuria linjoja – aina kuitenkin lapsinäkökulmasta. Kansalaisyhteydenottojen ohella aineksia vaikuttamistyöhön antavat lasten ja nuorten omat mielipiteet, joita ke-

”Vaikuttamisessa on tärkeää olla oikeaan aikaan oikeassa paikassa, ja siksi on oltava selvillä kuka päättää, milloin ja mistä päättää. Lisäksi tarpeen ovat sitkeys ja toistaminen.”

lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula

rätään erillisillä selvityksillä sekä lapsia tapaamalla. Tällä työllä koetetaan vaikuttaa siihen, mitkä asiat tulevat päättäjien esityslistalle.

Esillä on ollut kouluviihtyvyyden lasten omasta näkökulmasta mutta myös vähemmistöryhmien kuten saamelaisten ja romanilasten asiat.

”Lasten mielestä koulun viihtyvyyttä parantavat pihan toimivuus, tilojen kauniit värit ja kotoisuus, siisteys sekä kouluruuan laatu. Pienet asiat ovat tärkeitä”, Maria Kaisa Aula muistuttaa.

Lasten, nuorten ja perheiden asiat valtiovallan ohjelmiin

Maria Kaisa Aula epäilee, että monen mielestä vaikuttaminen yhteiskunnan rakenteiden lapsiystävällisyyteen kuulostaa puisevalta ja byrokraattiselta. ”Meillä ei ole rahallisia valtuuksia tai määräysvaltaa suhteessa muihin toimijoihin tai viranomaisiin. Mutta valtaa on monenlaista, kuten vaikutusvaltaa

ja esityslistan muodostamisen valtaa. Kun toimisto on pieni, energia on suunnattava siihen, missä se on vaikuttavaa”, hän selventää.

Vaikuttamistyössä on lähdetty liikkeelle hallitusohjelmasta sekä ministeriöiden erilaisista ohjelmita. Maria Kaisa Aula on käyttänyt rooliinsa kuuluvaa mielipide- ja vaikutusvaltaa saadakseen valtion erilaiset strategiat tunnistamaan lasten, nuorten ja perheiden kannalta olennaiset asiat.

Hän huomauttaa ohjelmatyön merkityksen korostuneen valtionhallinnossa 2000-luvun aikana. ”Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin kirjaaminen erilaisten ohjelmien tavoitteisiin ei vielä takaa toimeenpanoa, mutta ilman näitä sitoumuksia työ olisi vielä vaikeampaa”, hän muistuttaa.

Lapsiasiavaltuutetun toimisto on osallistunut aktiivisesti erilaisiin uudistuksiin valmistelevien valtionhallinnon työryhmien työhön sekä antanut lausuntoja lakihankkeista. Lausunnot ovat käytännös-

sä lainsäädännön lapsivaikutusten arviointia, joka samalla valistaa hallintoa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen velvoitteista.

”Vaikuttamisessa on tärkeää olla oikeaan aikaan oikeassa paikassa, ja siksi on oltava selvillä kuka päättää, milloin ja mistä päättää. Lisäksi tarpeen ovat sitkeys ja toistaminen.”

Työ ei ole suuntautunut yksinomaan julkiseen hallintoon vaan myös markkinoiden vastuun korostamiseen.

”Lapsen oikeuksien toteutumiseen vaikuttavat olennaisesti myös kaupallisten toimijoiden ratkaisut. Tästä kertoo myös toimistolle tulevien mediaa ja mainontaa koskevien kansalaisyhteydenottojen suuri määrä”, huomauttaa Maria Kaisa Aula.

Verkostoituminen vahvistaa yhteistä näkemystä

Lapsiasiavaltuutettu on hyödyntänyt vaikuttamisessa verkostoitumista ja eri tahojen yhteistyön vahvistamista. ”Onneksi meillä on ollut paljon muita lasten asioista samansuuntaisesti ajattelevia toimijoita. Ne ovat tuoneet lapsen oikeuksien näkyvyydelle kaikupohjaa”, Maria Kaisa Aula sanoo.

Lasten ja nuorten asioihin keskittyneet järjestöt ovat alusta asti ottaneet valtuutetun hyvin vastaan. Lapsiasiavaltuutetun rooli on antanut mahdollisuuden pukea sanoiksi monien muidenkin tiedostamia tavoitteita lasten ja nuorten hyvinvointiasioissa ja saattaa voimat yhteen.

Hän mainitsee kansalaisjärjestöistä Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry:n sekä Lastensuojelun Keskusliiton ja Unicefin sekä kirkon lapsityön järjestöt. Tärkeä kumppani on ollut myös A-klinikkasäätiö, jonka *Lasinen lapsuus* -hanke otti valtuutettuun yhteyttä jo virkakauden alkuvaiheessa.

”Teemme pitkäjänteistä vaikuttamistyötä vanhempien pähteiden käytön lapsille aiheuttamien haittojen vähentämiseksi. Merkkejä lapsinäkökulman vahvistumisesta on jo näkyvissä päättäjien asenteissa”, hän arvioi.

Lapsiasiavaltuutetun pienet resurssit Suomessa myös ”pakottavat” yhteistyöhön myönteisellä ta-

valla. ”Esimerkiksi Ruotsissa lapsiasiavaltuutetulla on ollut pitkään iso toimisto, joka on voinut toimia enemmän yksin. Me olemme Suomessa itsenäisiä mutta emme halua olla yksinäisiä. Ruotsissakin toiminta on muuttunut viime aikoina verkostoituvaan suuntaan”, Maria Kaisa Aula vertailee.

Nyt lapsiasiavaltuutetun strategiana on suunnata aiempaa enemmän kuntatason vaikuttamiseen, missä päätetään monista lapsille, nuorille ja perheille tärkeistä palveluista. Yhteistyötä suunnitellaan Kuntaliiton kanssa. Kuntien suuntaan kumppanina on myös verkossa toimiva Suomen Lasten Parlamentti, jonka jäsenet ovat lupautuneet lapsiasiavaltuutetun neuvonantajiksi.

”Toivon, että kunnissa myös annetaan tukea valtakunnallisen lasten parlamentin jäsenille niin että he voivat toimia lapsen oikeuksien lähettiläinä.”

Pysyvät rakenteet edistämään lapsen oikeuksia

Maria Kaisa Aula kertoo alun alkaenkin ajatelleensa, että on tärkeää saada valtionhallintoon rakenteita, jotka pysyvällä tavalla vahvistavat lapsinäkökulmaa ja lapsen oikeuksien esillä pysymistä. Yksi tavoite täyttyi kun vuonna 2007 hallitusohjelmassa päätettiin lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelman käynnistämisestä.

”Politiikkaohjelma on väliaikainen yhteistyörakenne eri ministeriöiden kesken. Sille on tärkeää saada vakiinnutettua jatkoa vuoden 2011 jälkeen. Valtion hallintoon tarvitaan päätösten lapsivaikutusten arviointia sekä lasten hyvinvoinnin tietopohjan vahvistamista esimerkiksi yhteisten indikaattorien avulla. YK-sopimus velvoittaa myös lapsen oikeuksista tiedottamiseen ja koulutukseen”, lapsiasiavaltuutettu korostaa.

Aula muistuttaa, että lasten ja nuorten mielipiteiden kuuleminen on myös valtion hallinnon asia.

”Onneksi on jo eräitä esimerkkejä, joissa kehittämistyön perustaksi on haettu myös lasten ja nuorten mielipiteitä. Esimerkkinä voi mainita opetussuunnitelmien uudistuksen, josta tehtiin myös kysely koululaisille. Käytännöt tähän ovat

kuitenkin valtionhallinnossa vielä hyvin kehittymättömät. Lasten ja nuorten omia näkökulmia tarvitaan myös päätösten lapsivaikutusten arviointiin.”

Valtuutettu on tyytyväinen, että vaikka kaikkia ulottuvuuksia ei vielä ole saatu vakiinnutettua, monet uudet rakenteet ja käytännöt ovat nupullaan.

”Ainakin ajatukset ovat ilmassa. Mutta riittääkö maassa poliittista tahtoa pysyvien rakenteiden luomiseen? En ole niinkään huolestunut politiikoista kuin virkamiehistä, jotka ovat tottuneet hoitamaan asioita omalla tavallaan omien lokeroidensa mukaisesti. Pystyvätkö he näkemään oman sektorinsa yli”, hän pohtii.

Paljon hyviä kokemuksia kuntatasolla

Taajaan kuntia kiertänyt Maria Kaisa Aula kertoo muutoksen siellä olevan jo käynnissä.

”Kuntataso on joustavampi kuin valtionhallinto. Arvioni on, että viiden vuoden tähtäimellä hyvin monessa kunnassa on jo elämänkaarimallin mukaisesti rakentunut lasten, nuorten ja perheiden palveluiden johtamisen organisaatio nykyisen sektoreihin jakautuneen lautakuntamallin sijaan”, hän sanoo.

Lastensuojelulain mukaan jokaisessa kunnassa tulee tehdä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, josta valtuusto päättää ja joka liitetään budjettiin. Sen tueksi paikallisia yhteistyön ja neuvonpidon rakenteita luodaan eri tavoin.

”Kannustan yksittäisiä kunnanvaltuutettuja tekemään aloitteita ja ottamaan lapsiasioiden yhteistyön esille omassa kunnassa. Tällä on iso merkitys lasten kannalta”, Maria Kaisa Aula vetoaa.

Esimerkiksi Haapajärvellä kuntaan on perustettu oma lapsiasianeuvosto, jossa on edustettuina niin järjestöjä, seurakunta kuin kunnan viranhaltijat ja luottamushenkilöt. Kempeessä lapsiasianeuvostoa suunnitellaan. Vakka-Suomen ratkaisuna on seutukunnallinen vastaava elin. Siinä ovat mukana sosiaalityö, perhetyö, päihdetyö, koulutoimi, nuorisotoimi, lasten psykiatria, kulttuuri- ja vapaa-aika, poliisi ja Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Juvalle on perustettu kuntaan oma lapsiasiavaltuutettu osin Tampereen jo vakiintuneen mallin mukaan.

Uraa uurtavaa pohjoismaista yhteistyötä

Yhteistyö kansainvälisten kollegojen kanssa on antanut hyviä vertailukohtia valtuutetun työhön Suomessa. Lapsiasiavaltuutettujen Euroopan verkoston ENOC:n vuotuisista kokouksista on ammennettu paljon ideoita. Maria Kaisa Aula kertoo, että Pohjoismaissa ollaan suurissa linjoissa pitkälti samojen asioiden kanssa tekemisissä. Pohjoismaisten kollegoiden kanssa saamelaislasten parissa yhdessä tehty työ on ollut kansainvälisestikin uraa uurtavaa.

”Olen iloinen, että se on nostanut saamelaislasten oikeuksien näkökulmaa esille paitsi valtionhallinnossa myös saamelaisten itsensä keskuudessa. Sama on nähtävissä Suomen romanien osalta”, Aula arvioi.

Norjassa ja muualla Euroopassa yksin maahan tulevien maahanmuuttajalasten asiat ovat olleet suuremmassa roolissa kuin Suomessa.

”Meillä vähemmistövaltuutettu on tehnyt tällä alueella arvokasta työtä ja hänellä on ollut myös

viranomaisvaltuuksia lapsen edun arvioinnissa. Pidän hyvin tärkeänä toimistomme yhteistyötä vähemmistövaltuutetun kanssa myös jatkossa kun sen toimivalta laajenee yhdenvertaisuusasioihin”, Aula mainitsee.

”Merkittävä periaatteellinen puute lapsen oikeuksien kannalta meillä on se, että yksin maahan tulevien turvapaikanhakijalasten asioita ei käsitellä samoilla lastensuojelun periaatteilla kuin Suomessa ilman huoltajaa olevien lasten osalta tehdään. Norjassa ja Ruotsissa toimintatapoja on muutettu ja sitä pitää tavoitella myös Suomessa”.

Yksi ääni lisää YK:n lapsen oikeuksien raportointiin

Valtuutettu on myös uusi toimija YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen seurantaprosessissa. Ensi heinäkuuksi YK:n lapsen oikeuksien komitea odottaa omaa lisäraporttia järjestöjen lisäksi myös lapsiasiavaltuutetulta. Valtio antoi oman raporttinsa jo syksyllä 2008.

”Näin YK:n puolelta on myös tunnustettu itenäisten kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden asema. Suomen näkökulmasta se vahvistaa viestejä, joita täältä komitealle menee. Erityisesti ta-

Lapset toivat terveisiä kotikunnistaan Suomen Lasten Parlamentin YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen juhlaistuntoon.

voitteemme on varmistaa lasten oman mielipiteen kuulumista prosessissa.”

Lapsiasiavaltuutetun toimisto on tätä varten koonnut lasten ja nuorten omia käsityksiä oikeuksiensa toteutumisesta. Niistä tehtiin loppuvuodesta 2008 julkaisu *Asiaa aikuisille!* jota on jaettu tuhatmäärin tiedoksi päättäjille lapsen oikeuksien juhluvuoden aikana myös ruotsin kielellä.

”Olemme pitäneet johdonmukaisesti esillä lapsen oikeutta osallistua ja tulla kuulluksi. Se on varmasti innostanut muitakin soveltamaan lasten mielipiteiden selvittämistä omassa toiminnassaan”, Maria Kaisa Aula arvioi.

Hän myöntää, että valtuutetun työssä pitää käyttää kohtuullisen paljon luovuutta. Lasten mielipiteiden selvityksiin on onnistuttu saamaan myös ulkopuolista rahoitusta Alli Paasikiven säätiöltä ja Euroopan Unionilta.

”Ajattelen, että kaikki on mahdollista ja asiat ovat usein järjestelykysymyksiä. Usein jo se auttaa, että oikeat ihmiset saadaan saman pöydän ääreen.” ●

Lapsiasiavaltuutetun viisi vuotta pähkinänkuoressa

2005

Minitoimisto vastaanotti yhteydenottojen vyöryn

- työn aloitus sai paljon julkisuutta, mikä lisäsi yhteydenottoja niin kansalaisilta, järjestöistä kuin mediasta
- toiminnan suunnittelu aloitettiin ”nollapistestä” ja vauhdilla Jyväskylässä: ”tietokoneet ja avajaisvieraat tulivat samana päivänä”
- toimistossa työskenteli kaksi henkeä; vaikeuksia sovittaa yhteen resurssit ja odotukset
- yhteistyö Lastensuojelun Keskusliiton kanssa alkoi lasten hyvinvoinnin tietopohjan selvityksellä

2006

Luodaan toiminnan rakenteita, yhteistyöverkostoja ja kansallista esityslistaa

- www.lapsiasia.fi molemmilla kotimaisilla ja englanniksi
- toimiston visuaalinen ilme
- lakimiehen virka toimistoon, lausuntojen antamiseen vauhtia
- ensimmäinen vaikuttajaseminaari ITLA:n kanssa
- lasten ja nuorten hallitusohjelman vaikuttamisverkosto järjestöjen kanssa
- aloitteellisuus lapsuuden tutkimuksen ja sen verkoston kehittämisessä
- ensimmäinen vuosikirja jaettiin päättäjille
- ehdotus ns. lööpittömästä kassasta kaupoissa herätti mediakeskustelua
- yhteinen selvitys Suomen Vanhempainliiton kanssa iltapäivälehtien myyntijulisteista osana lapsen kasvuympäristöä
- jäsenyys lapsiasiavaltuutettujen Euroopan verkostossa

2007

Lasten osallistuminen ja vaikuttaminen pääteemaksi

- lapsiasianeuvottelukunta aloitti työnsä: tietopohja ja lapsen oikeudet esillä
- www.lastensivut.fi avattiin yhteistyössä Jyväskylän yliopiston kanssa
- ensimmäinen kysely oppilaskunnille *Miten nuo pienet ossaa ajatella noin fikusti?*
- kouluhyvinvointiin vaikuttaminen fyysisen ympäristön, pihan ja ruoka-asioiden kautta tuli teemaksi
- aloite päihdeperheiden lasten tuesta
- vaikuttaminen hallitusohjelmaan tuotti lasten ja nuorten politiikkaohjelman 2007–2011
- vaikuttamista valtioneuvoston ensimmäiseen lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman sisältöön
- saamelaislasten oikeuksien pohjoismainen selvitys alulle
- toinen kysely koululaisille yhdessä mm. Suomen Lasten Parlamentin ja kerhokeskuksen kanssa
- pohjoismainen lapsiasiavaltuutettujen kokous Jyväskylässä
- määräaikainen suunnittelija toimiston lasten osallistumisasioihin
- vuosikirja herätti keskustelua lasten oikeudesta leikkiin
- selvitys sosiaaliamiesten työn lapsinäkökulmasta
- julkaisu nuorten itsemurhien ehkäisystä
- aloite mediakasvatuksen kehittämisestä yhdessä Kerhokeskus – Koulutyön tuen kanssa

2008

Huomiota koululaisten ja vähemmistökulttuurien mielipiteille

- lapsen oikeuksien sopimuksen esitteet eri kielillä
- vuosikirjan teemana lapsen oikeus osallistua
- selvitys *Asiaa aikuisille!* sanoitti lasten ja nuorten omaa viestiä päättäjille
- *Saamelaisuus on kuin lahja* -selvitys julkaistiin Inarissa
- verkkosivuille saamenkielinen osio
- *Lasten ja nuorten valtuutetun huoneentaulu* -kampanja kuntavaalien alla yhdessä mm. Allianssin kanssa
- aloite kunnille lapsiperheiden kotipalveluiden kehittämisestä yhdessä *Monikkoperheiden* järjestön kanssa
- Suomen Lasten Parlamentti kokoukseen Jyväskylässä ja alkoi lapsiasiavaltuutetun neuvonantajaksi
- Lapsiasianeuvottelukunta Euroopan neuvoston *focal point* -tahoksi
- julkaisu lasten ja nuorten elinoloja koskevista tilastoista ja tietolähteistä
- osallistumista moniin ministeriöiden työryhmiin ja kehittämisverkostoihin
- toimistolle kaksi uutta vakinaista virkaa

2009

Juhlavuosi teki lapsen oikeuksia tunnetuksi

- Lapsen oikeuksien juhluvuosi vahvisti laajaa yhteistyötä järjestöjen, kirkon sekä lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelman kanssa
- yhteinen kehittämistyö politiikkaohjelman kanssa lasten hyvinvoinnin indikaattoreiden, lapsen oikeuksien viestinnän ja lasten osallistumisen alalla
- kirjoituskilpailu lapsille ja toiminnallinen lapsen oikeuksien kiertue kouluilla eri puolilla maata
- vuosikirjan teemana lapsen oikeuksien 20-vuotinen taival Suomessa
- ennätysmäärä paikallisia tilaisuuksia lapsille ja aikuisille
- *Enemmän samanlaisia kuin erilaisia* -selvitys romanilasten oikeuksien toteutumisesta valmistui
- aloitettiin selvitystyö erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten oikeuksista
- pohjoismaiden lapsiasiavaltuutettujen yhteinen aloite suun terveydenhuollon vastuusta lastensuojelussa
- aloite lasten varhaisten vuosien palveluiden kokonaisuudesta ja päivähoidon laadusta
- uusittiin verkkosivut ja *Lasten sivut*, julkaistiin *Lapsen oikeuksien peli*
- toimisto sai uudet, avarammat tilat
- toimiston työn suunnitelmallisuutta parannettiin: strategia valmistui

2010

suunnitelma: Lapset ja nuoret toimiston neuvonantajiksi

- lasten ja nuorten kokemukset mukaan palveluiden kehittämiseen: kysely kuritusväkivallan vähentämisen keinoista
- tiivistyvä yhteistyö Suomen Lasten Parlamentin kanssa
- perustetaan nuorten neuvonantajaryhmä
- sijaishuollon ”kiertue” ja yhteistyö Pesäpuu ry:n *Selviytyjät*-nuorten ryhmän kanssa
- viittomakielisten lasten mielipiteiden selvitys yhdessä Kuurojen liiton kanssa
- julkaisu erityistä tukea tarvitsevan lapsen oikeuksien toteutumisesta
- yhteistyö VAMLAS-säätiön ja YTRY-verkoston kanssa vammaispolitiikan lapsinäkökulman vahvistamisessa
- lapsiasiavaltuutetun lisäraportti YK:n lapsen oikeuksien komitealle
- tavoitteena pysyvät lapsipolitiikan rakenteet valtioneuvoston politiikkaohjelman jälkeen
- vaikuttamisen painopistettä siirretään kunta- ja aluetasolle
- suunta vuoden 2011 vaalien jälkeiseen hallitusohjelmaan vaikuttamiseen: tavoitteena erotilanteen palveluiden kehittäminen lapsen edun kannalta

Kiitos yhteistyökumppaneille!

■ Lapsiasiavaltuutetun työ on verkostoissa vaikuttamista. Rahaa ei ole jaettavaksi eikä ketään voida määrätä. Mielipiteisiin vaikutetaan kuulostelemalla, suostuttelemalla, yhdistelemällä asioita uudella tavalla ja löytämällä uusia tulkintoja.

Lasten omat mielipiteet ovat vahvoja argumentteja, joita aikuiset kuuntelevat usein uteliaina ja yllättyneinä. ”Noinko hyvin lapset ymmärtävät asioita?” ”Tuoko onkin lasten ja nuorten mielestä tärkeää?”

Tässä vuosikirjassa kerrotaan lapsiasiavaltuutetun ensimmäisen viisivuotiskauden tuloksista ja tunnelmista. Ovatko lasten asema ja oikeudet vahvistuneet yhteiskunnassa? Otetaanko lapsen etu paremmin huomioon? Onko uuden instituution perustaminen osoittautunut tarpeelliseksi?

Lapsiasiavaltuutetun työstä ei ole vielä tehty ulkoista arviointia. Eduskunta toivoi instituution perustaessaan, että hallitus seuraa toimintaa ja arvioi käytännön kokemusten valossa, miten asetetut tavoitteet saavutetaan.

Oma käsitykseni on, että suhteessa voimavaroihin toimistomme on onnistunut erittäin hyvin. Lapsen oikeudet ovat nousseet Suomen esityslistalle. Lasten osallistuminen on vahvistunut. Päättäjien into toimia lasten hyväksi on lisääntynyt.

Onnistumisesta suuri kiitos kuuluu yhteistyökumppaneille. Verkostot ovat moninkertaistaneet pienen toimistomme työn kuuluvuuden. Lastensuojelun Keskusliiton ja sen monen jäsenjärjestöjen, Suomen nuorisoyhteistyö Allianssi ry:n, valtioneuvoston politiikkaohjelman, kir-

Hyvästä tahdosta toimintaan siirtyminen on jokaisen päättäjän velvollisuus.

kon lapsi- ja nuorisotyön, Unicef:n ja Itsenäisyyden juhluvuoden lastenrahaston sekä A-klinikkasäätiön *Lasinen Lapsuus*-hankkeen kanssa tavoitteet ovat käyneet hyvin yksiiin. Suomen lasten parlamentin perustaminen 2007 mahdollisti suoran yhteyden alakouluikäisiin. Lapsiasianeuvottelukunnan jäsenet ovat olleet arvokas tuki. Jyväskylän yliopisto, Keski-Suomen NuK-Su ry. ja Pesäpuu ry. ovat vakiintuneet keski-suomalaisiksi kumppaneiksi.

Yhdessä on haluttu vahvistaa lapsen kunnioitusta ja lapsuuden itseisarvoa sekä kuulla lasten omaa ääntä. Kumppaneiden myönteiset arviot toiminnastamme ilahduttavat.

Suuri kiitos kuuluu myös toimistomme kantaville voimille osastosihteeri **Pirkko-Liisa Rautiolle** ja lapsiasianeuvottelukunnan sihteeri **Auli Paavolalle**. He ovat koko viiden vuoden ajan jaksaneet innostua kansani monista uusista ideoista, joita joskus on ollut aivan liikaa pienille voimavaraillemme.

Miten toiminta näkyy yksittäisen lapsen arjessa? Sen ratkaisevat yksittäiset aikuiset ja päättäjät. Lapsiasiavaltuutettu voi vaikuttaa asenteisiin ja arvoihin, mutta viimeinen sana jää sinulle. Hyvästä tahdosta toimintaan siirtyminen on jokaisen päättäjän velvollisuus. ●

Maria Kaisa Aula
lapsiasiavaltuutettu

Suomen lasten parlamentin juhlaistunto kokosi lapsia eri puolilta maata Helsinkiin Finlandia-talolle 20.11.2009.

Suomen Lasten Parlamentin juhlaistunto kokosi lapsia eri puolilta maata Helsinkiin Finlandia-talolle 20.11.2009. Suomen Lasten Parlamentin puheenjohtaja Silva Järvinen avasi juhlaistunnon.

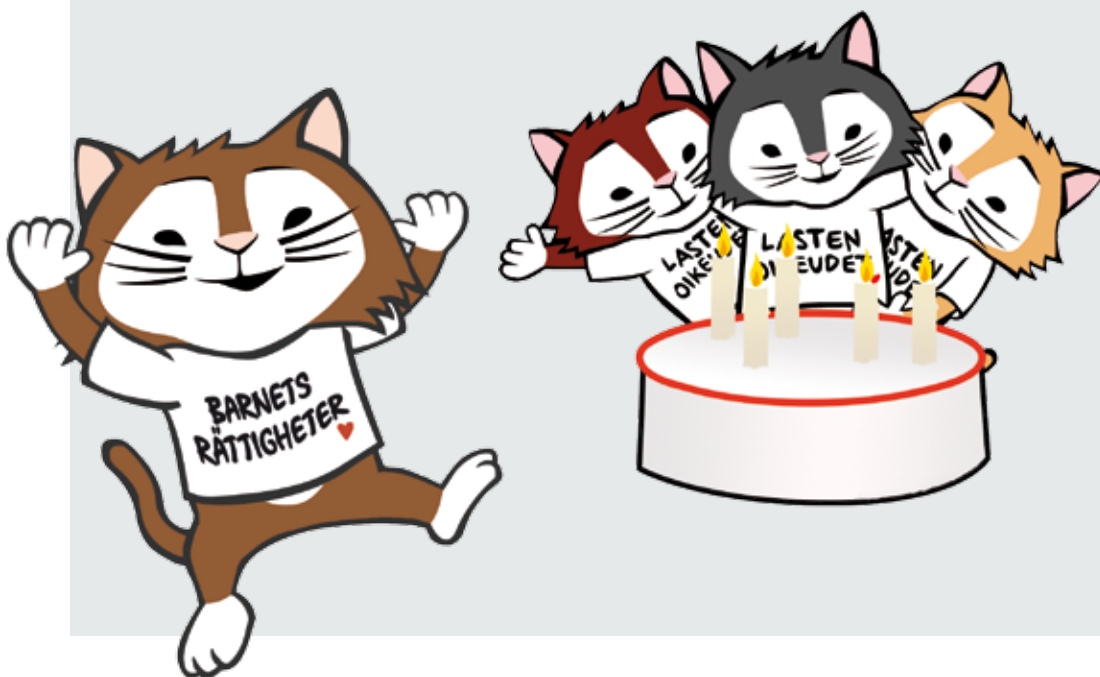
Ida Weintraub, Asma Guled ja Meryam Schakir luovuttivat *Uskontojen yhteistyö Suomessa* -julkilausuman presidentti Tarja Haloselle.

Yhteistyötahot arvioivat myönteisesti ensimmäistä viisivuotiskautta

Lapsiasiavaltuutettu on itsenäinen mutta yhteistyöhakuinen toimija. Toiminnan alusta asti yhteyksiä on pidetty tiiviisti useiden yhteistyötahojen kanssa.

Tahojen edustajat ja lapsiasianeuvottelukunnan jäsenet arvioivat myönteisesti ensimmäisen virkakauden vaikutuksia lasten ja nuorten asemaan ja oikeuksiin Suomessa.

Lapsen oikeuksien tunnettuus on kasvanut ja, lasten ja nuorten ääni on vahvistunut yhteiskunnallisessa keskustelussa. Kokonaisnäkemys lapsen arjesta on kehittynyt myös valtionhallinnossa. Lasten ja nuorten etua edistävien toimijoiden yhteistyö on tiivistynyt.

Lapsiasioiden keskinäiset yhteydet näkyviksi

Copyright © Taswallan presidentin kanslia

Puheenjohtaja Pentti Arajärvi,
Lastensuojelun Keskusliitto

”Positiivisin vaikutus lapsiasiavaltuutetun viran perustamisesta on ollut se, että lapsen asiat nousevat esille mediassa. Valtuutettu on tuonut näkyvyyttä ja toiminut lapsen oikeuksien puhutorvena.

Uutena viranomaisena hän keskittyy lasten asioihin yleisesti eikä vain sektorikohtaisesti koulun, päivähoidon, terveydenhuollon tai lastensuojelun näkökulmasta. Tämä on lisännyt lapsen asemaan vaikuttavien eri asioiden keskinäisten yhteyksien näkyvyyttä.

Lapsiasianeuvottelukunnan perustaminen on tässä suhteessa merkittävä seikka. Näin löytyy ainakin ylätason yhteistyösuhteita, jotka ovat sinänsä positiivisia. Ne lisäävät asioiden näkyvyyttä, pakottavat pohtimaan asioita ja etsimään uusia yhteistyökuvia.

Ehkä järjestöjen ja viranomaisten yhteistyö on vahvistunut myös kuntatasolla, alueellisesti ja paikallisesti. Sielläkin tarvitaan yhteistä painopistettä. Jos laaditaan tärkeysjärjestyslistoja, ennalta ehkäisystä voi tulla myöskin tärkeä asia.

Lasten aseman vahvistamiseen yleisesti on syytä panostaa. Meillä Lastensuojelun Keskusliitossa on puhuttu lasten suojelusta, erikseen kirjoitettuna. Se on pitkällä aikavälillä kaikkein vaikuttavin, tehokkain ja halvin tapa toimia.

Paras vaihtoehto on promotiivinen, edistävä toiminta – eli ehkäiseväkin toimintaa edeltävä lapsen edun huomioon ottaminen kaikessa julkisessa ja yksityisessäkin päätöksenteossa. Lapsen etu on kuitenkin määriteltävä joka tilanteessa erikseen.”

Lasten osallistuminen esillä enemmän kuin ennen

Lapsiasianeuvottelukunnan sihteeri,
erityisasiantuntija Auli Paavola,
Lastensuojelun Keskusliitto

”Lasten osallistumisesta puhutaan paljon enemmän kuin ennen. Myönteisyys lapsen mielipiteiden huomioonottamiseksi on lisääntynyt ja uusia kuulemisen menetelmiä kehitellään eri tahoilla. Mediakin on tullut mukaan lasten hyvinvointitalkoisiin.

Tarvittiin lapsiasiavaltuutetun viran painoarvo ja virkaa hoitavan aktiivisuus vauhdittamaan asioita ja aloitteita. Valtuutetulla on ollut laajoissa verkostoissa konkreettista annettavaa. Lapsiasioiden yhteistyön ajatus on mennyt läpi valtionhallinnossa.

Ministeriöissä nähdään selkeämmin eri ministeriöiden rooli ja tehtävät tässä kokonaisuudessa, mutta resursointia tulisi lasten asioihin lisätä ja paremmin kohdentaa. Lasten ja nuorten asioita pohtiva ministerityöryhmä on jo osoittautunut tärkeäksi.”

Valtuutettu toi lapsiasiat yhteiselle agendalle

Ohjelmajohtaja Inka Hetemäki,
Suomen Unicef

”Olen tyytyväinen että meille viimein saatiin lapsiasiavaltuutettu, jota järjestöissä olimme pitkään ajaneet. Tämän viran perustamisella on ollut suurempi vaikutus kuin uskalsin ajatella.

Lapsiasiavaltuutettu on saanut viranomaiset ja järjestöt kokoontumaan yhteen, ja lapset ovat nousseet selkeämmin agendoille – uusienkin tahojen.

Maria Kaisa Aula ensimmäisenä tässä virassa on ottanut hyvin huomioon laissa määritellyn toimenkuvan. Hän on tehnyt paljon hyviä aloitteita, jotka ovat parantuneen koordinaation tulosta, kuten esimerkiksi lasten ja nuorten hyvinvointi-indikaattoreiden kerääminen. Lööppikeskustelu oli rohkea päänavaus mediaan päin. Hän on myös osannut liikkua poliittisissa ympyröissä.

Edelleen on näissä asioissa tarvetta lisäkoordinaatioon, mitä yritämmekin nyt yhteistyössä edistää. Entisestään pitäisi vahvistaa semmoisten alojen mukaan saantia, jotka eivät perinteisesti ole olleet aktiivisia lapsiasioissa. Lapsihan ei kuulu vain opetus- tai sosiaalisektorille, vaan kaikkien ministeriöiden toiminta vaikuttaa lapsiin, tavalla tai toisella.

Tällä hetkellä keskeinen huoli suomalaisessa lapsipolitiikassa on nuorten syrjäytyminen. Kun toiminnan painopiste on ollut varhaislapsuudessa, täytyy fokuoittaa myös syrjäytyviin nuoriin ja perheisiin.”

Lapsipolitiikkaa tehtävä lapsen näkökulmasta

Nuorisoasiainneuvos,
nuorisoyksikön päällikkö
Olli Saarela, opetusministeriö

”Nuorisolain 8. pykälän mukaan nuoria ovat kaikki alle 29-vuotiaat, mutta jos valtuutettua ei olisi, olisimme täällä nuorisopuolella helposti rajoittuneet peruskouluikäisiin ja yli 15-vuotiaisiin nuoriin. Lasten ja nuorten kuulemiselle valtuutetun työllä on ollut merkitystä.

Lapsiasiavaltuutetun virka on tarpeellinen ja Maria Kaisa Aula on toiminut siinä tehokkaasti ja asiantuntevasti hallinnon sisällä ja onnistunut erittäin hyvin mediajulkisuudessa, vaikka ei lain mukaan puuttunut yksittäisten lasten ja nuorten asioihin. Esimerkiksi puuttuminen kaupan kassoilla oleviin mainoksiin osoittaa, että valtuutettu osaa tarkastella asioita lapsen silmien korkeudelta.

Jos itsekkin ajattelin aiemmin, että meillä tehdään lapsiin kohdistuvaa politiikkaa, hän on saanut meidät näkemään, että politiikkaa pitää tehdä lapsen näkökulmasta. Se ei ole ihan pikkuasia.

Lisäksi lapsiasiavaltuutettu taitaa olla harvoja instituutioita, jotka ovat onnistuneet hajasijoitettuna. Tällaisen nykyaikaisen toimiston voi perustaa melkein missä vain.

Valtuutetun viisivuotinen kausi antaa hyvät eväät keskusteluun valtion keskushallinnon omistajaohjauksen tehostamiselle lasten, nuorten ja perheiden asioissa sitten kun politiikkaohjelma on ohi. Uskon että siitä syntyy hyvä keskustelu.”

Kokonaisnäkemystä lapsen arjesta ja oikeuksista

Johtava asiantuntija Esa Iivonen,
Mannerheimin Lastensuojeluliitto

”MLL kannatti voimakkaasti lapsiasiavaltuutetun viran perustamista, joka on myös käytännössä osoittautunut tarpeelliseksi ja hyödylliseksi. Valtuutettu on tuonut lapsen oikeuksista ja asemasta kokonaisnäkemystä valtionhallintoon ja edistänyt lapsivaikutusten arviointia.

Lapsen maailma on kokonainen ja on tärkeää nähdä arki kokonaisvaltaisesti. Siihen liittyy myös perhe. Palvelujen järjestäminen kunnissa elämänkaarimallin mukaisesti vahvistaisi lasten hyvinvoinnin kokonaisnäkemystä.

Maria Kaisa Aula on hyvin sitoutunut tehtäväänsä, työmyyrä, joka on myös näkynyt paljon julkisuudessa. Tietopohjan vahvistaminen on ollut ja on edelleen tärkeä tehtävä. Esimerkiksi erityisryhmiin kuuluvien lasten asioista on yksittäisiä tutkimuksia, muttei seurantatietoa.

Verkottuminen on tärkeää, mutta toivoisin lapsiasiavaltuutetun toimistolle nykyistä enemmän resursseja, koska työ vaatii erityisasiantuntemusta monelta alueelta – lapsen oikeuksien juridiikasta median ja kulutuksen maailmaan, päivähoitoon, perusopetukseen, nuoriso-työhön, lastensuojeluun, terveydenhuoltoon, vähemmistökuultuureihin ja maahanmuuttajiin.

Pidemmillä aikavälillä valtuutetun toimistolla tulisi olla mahdollisuudet myös lasten tekemien kanteluiden käsittelyyn, kuten YK:n lapsen oikeuksien komitea on esittänyt.”

Lapsen äänen esiin nouseminen merkittävää

Kaste-ohjelman lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen kehittämisteeman ohjelmajohtaja, kehittämisspäällikkö Riitta Viitala, sosiaali- ja terveysministeriö

”Tietoisuus YK:n lapsen oikeuksien olemassaolosta on kasvanut alan toimijoiden piirissä ja myös sopimuksen sisältö tunnetaan entistä paremmin. Sen sijaan konkreettinen toimeenpano lasten arjessa vaatii vielä paljonkin työtä.

Valtuutetun työ on ollut merkittävä myös lapsen äänen esiin nousemisessa, vaikka asiassa ollaankin vielä alussa. Lasten osallisuuden, omien toiveiden ja mielipiteiden kuuntelemisen ja huomioon ottamisen lisäksi tärkeää on se miten lapsi kohdataan.

Ainakin 'heikkoja signaaleja' on siitä, että tätä keskustelua on ryhdytty käymään 'ääneen'; ja keskustelijoita ovat ehkä erityisesti nuoret. Kohdataanko lapsi tai nuori tasaveroisena, vai vähätelläänkö häntä tai hänen ajatuksiaan? Usein ja usein tiedostamatta vähätellään.

Lapsiasiavaltuutettu on nostanut ylös useitakin tärkeitä teemoja, kuten kuritusväkivalta, romanilapset ja vammaiset lapset. Nykyistä enemmän voisi panostaa sellaisiin teemoihin kuin 'lapset ja aikuiset yhdessä', 'vanhempien merkitys' ja 'sukupolvien välinen dialogi'. Vuoropuhelun lisäämisen kautta eri ikäpolvien ymmärrys toisistaan voisi kasvaa.

Erityisen hienoa on ollut arkikieli, jota lapsiasiavaltuutettu on käyttänyt niin julkaisuissa kuin muutenkin. Myös siten asiat ovat tulleet konkreettisiksi.”

Valtuutetun kanta edustaa koko yhteiskuntaa

Pääsihteeri Kalevi Virtanen,
Seurakuntien Lapsityön Keskus

Lapsiasiat ovat tulleet enemmän näkyviksi yhteiskunnallisessa keskustelussa. Valtuutettu alkaa henkilönäkin olla niin tunnettu, että huomattava osa suomalaisista tietää, että lapsiasiavaltuutettuna on joku Maria Kaisa.

Lasten parissa työskentelevien kentän yhteistyö on olennaisesti toisella tasolla kuin ennen lapsiasiavaltuutetun toimiston perustamista. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen juhlavuoden tapahtumien takana on aika iso valtiovalan, järjestöjen ja luterilaisen kirkon yhteistyö.

Silläkin on merkitystä, että on olemassa nimenomaan julkisen vallan rakenteissa oleva toimija, joka muotoilee kannan niin, että se edustaa koko yhteiskuntaa. Ja että tämä henkilö esiintyy julkisuudessa usein. Hänen kannanottonsa ovat enemmän kuin yhden järjestön kanta. Sitä varten on oltava laaja yhteiskunnallinen näkemys, yhteistyösuhteet ja oma tietäminen. Hänen on kuunneltava paljon ja opittava kuuntelemalla.

Lapsen arjessa alkaa varmasti vaikuttaa juhlavuoden aikana vahvistunut yleinen tietoisuus lapsen oikeuksista. On merkittävää, että kampanjan jälkeen peräti 72 prosenttia suomalaisista tiesi sopimuksen olemassaolosta.

Toinen merkittävä askel on lapsen oikeuksien sopimuksen kansallinen viestintästrategia. Siinä on ajatus lapsiystävällisestä toimijasta. Jos seurakunta tai muu yhteisö päättää olla lapsiystävällinen toimija, toimii tämän edellyttämällä tavalla ja saa siitä jonkinlaisen tunnuksen, se alkaa vaikuttaa moneen työpaikkaan tässä maassa.

Kolmantena askeleena voi pitää lapsivaikutusten arvioinnin kehittämistä. Kirkolliskokous päätti jo lähteä valmistelemaan asiaa. Kirkkolakiin näyttää tulevan omaksi pykäläkseen, että toiminnan vaikutukset lapsiin on arvioitava. Tämä yleistyy varmaan muuallakin yhteiskunnassa ja vaikuttaa monien lasten elämään.”

Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointi keskiöön

Toiminnanjohtaja Tuomas Kurttila,
Suomen Vanhempainliitto

Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointi on nousemassa yhteiskuntapolitiittiseen keskiöön. Tätä muutosta on edistänyt eri toimijoiden välinen tiivistynyt yhteistyö. Lapsiasiavaltuutetun rooli uuden toimintakulttuurin sekä lapsi-, nuoris- ja perheystävällisen Suomen rakentamisessa on ollut ratkaiseva.

Olemme oikealla tiellä. Tietä on edessä, mutta sitä käymme voimistuen yhdessä. Hyvinvoiva Suomi vaatii näkyä, kykyä ja tahtoa. Niiden varassa nyt olemme.”

VI HALLINTO, TALOUS JA HENKILÖSTÖ

Lapsiasiavaltuutetun työhön kohdistuu paljon odotuksia ja suunnitelmat voivat muuttua myös toimintavuoden aikana ympäristön muuttuessa. Priorisointi ei ole aina helppoa. Suunnitelmallisuutta lisättiin laatimalla strategia.

Uudet tilat antavat mahdollisuuksia

■ Muutto uusiin väljempiin tiloihin Jyväskylän Wanhan läänin kiinteistössä osoittautui hyväksi ratkaisuksi. Toimisto siirtyi Cygnauksenkatu 1 b:stä Vanhan ortopedian puolelle Vaasankatu 2:een omaan puutalokokonaisuuteen.

Toimiston työssä lisättiin suunnitelmallisuutta kansalaisyhteydenottoa tarkemmin dokumentoimalla, laatimalla lapsiasiavaltuutetun toimiston strategia sekä valmistelemalla työjärjestys.

Kansalaisyhteydenottojen vastaamisen uusi organisointi mahdollisti vuoden 2008 vastauksien purkamisen sekä vastausten nopeuttamisen. Vastausapua hankittiin toimiston aiemmalta lakimieheltä **Johanna Aallolta**. Myönteistä oli myös asiakirjahlinnon edistyminen. Molempien nettisivujen www.lapsiasia.fi ja www.lastensivut.fi uudistukset tukevat sekä sisäistä että ulkoista tiedottamista.

Toimiston työhön kohdistuu paljon odotuksia ja suunnitelmat voivat muuttua myös toimintavuoden aikana toimintaympäristön muuttuessa. Priorisointi ei ole aina helppoa. Kansalaisyhteydenottoihin vastaaminen on edelleen ajoittain vaativaa ja aikaa vievää.

Ulkopuoliset ostopalvelut vastaavat työpanokseltaan yhteensä noin yhden henkilön työvuotta. Lapsiasianeuvottelukunnan sihteeripalvelut oste-

taan Lastensuojelun Keskusliitosta **Auli Paavolalta**. Lasten verkkosivujen ylläpidosta ja kehitystyöstä on sopimus Jyväskylän yliopiston Agora Centerin kanssa. Lasten sivujen tiimiin kuuluvat **Terhi Tuukkanen**, **Jukka Varsaluoma** ja **Tuula Nousiainen**. Viestintäpalveluita ostettiin Medita Communication Oy:lta.

Lapsiasiavaltuutetun toimiston palkka- ja toimintamäärärahat sisältyvät valtion talousarviossa sosiaali- ja terveysministeriön toimintamenojen momentille. Vuoden 2009 aikana lapsiasiavaltuutetun toimintamenoihin kului 471 823 euroa. Näistä palkkojen osuus oli 243 900 euroa ja muut menot 218 000 euroa. Loppusumma on hieman pienempi kuin vuonna 2008. Tähän eivät sisälly STM:n yhteisistä menoista maksettavat toimitilojen vuokra, postimaksut, atk-laitteet ja puhelimet, lehti- ja kirjatilaukset sekä tilojen sisustus.

Ulkopuolista rahoitusta saatiin Alli Paasikiven säätiöltä romanihankkeen toteuttamiseen yhteistyössä Jyväskylän yliopiston kanssa (30 000 e). Opetusministeriön lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma kustansi lasten sivujen pelin (8 000 e) sekä lapsen oikeuksien juhlavuoteen liittyvän etenkin ruotsinkielisen julkaisutoiminnan kustannuksia (noin 7 000 e).●

Yhteenveto lapsiasiavaltuutetun toimiston menoista sosiaali- ja terveysministeriön toimintamomentilla vuosina 2008 ja 2009.

VUOSI	2008	2009
• palkat ja sotu	263 167	253 888
• muut toimintamenot yhteensä	225 747	217 935
• palkkiot ja sotu	6 311	4 958
• tarvikkeet ja tavarat	2 021	4 405
• kokoustilavuokrat	527	867
• toimistopalvelut (mm.painatus)	63 068	65 892
• henkilöstöpalvelut	1 212	4 774
• muut palvelut (ulkopuoliset ostot)	108 535	91 264
• matkakulut	36 064	40 928
YHTEENSÄ	488 914	471 823

Toimiston henkilöstö ja tehtäväkuvaukset

**Lapsiasiavaltuutettu
Maria Kaisa Aula**

- toiminnan ja talouden suunnittelu
- toiminnan yleinen johtaminen
- esimiestehtävät
- vaikuttamistyö ja viestintä

**Lakimies
Jaana Tervo**
14.4.2009–

- vaikuttaminen (lausunnot)
- kansalaisyhteydenotot

**Osastosihteeri
Pirkko-Liisa Rautio**

- yhteydenpito, viestintä
- toimistotehtävät

**Ylitarkastaja
Elina Nivala**

vuonna 2009 100 %, vuoden 2010 alusta lähtien 20 % virasta

- lasten osallistuminen
- viestintä lapsen oikeuksista

**Ylitarkastaja
Anne Hujala**

- hallinto ja talous
- vaikuttamistyö (aloitteet) osa-aikainen 1.6.2009–28.2.2010

**Suunnittelija
Mirkka Jalonen-Alava**

korkeakouluharjoittelijana –31.1.2009 1.2.–13.4.2009 ja 18.1.2010–

- vuonna 2009 kansalaisyhteydenottojen analyysi
- lasten osallistuminen ja viestintä lapsen oikeuksista 80 % virasta vuonna 2010

Lisätietoja verkossa

www.lapsiasia.fi/perustietoa/toimintasuunnitelma

Lapsiasiavaltuutetun strategia

– lapsiystävällisempään Suomeen

**Ylitarkastaja
Satu Siitari**
1.6.2009–28.2.2010
Anne Hujalan
osa-aikalisäijäinen
■ selvitys erityistä tukea
tarvitsevien lasten
oikeuksista

**Korkeakouluharjoittelija
Inka Hakanen**
18.3.–17.6.2009
■ lapsen oikeuksien koulukiertue

**Lakimies
Johanna Aalto**
–31.1.2009

**Työelämävalmennettava,
toimistosihtööri
Ari Lensu**
1.3.2009–17.1.2010
■ toimistotehtävät

**Toimiston henkilökunta
koolla sisäisessä tieto-
tekniikkakoulutuksessa
uusissa tiloissaan.**

Lapsen oikeuksien sopimus lyhyesti

1. Jokainen alle 18-vuotias on lapsi.
2. Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. Ketään lasta ei saa syrjiä hänen tai hänen vanhempiensa ominaisuuksien, mielipiteiden tai alkuperän vuoksi.
3. Lapsia koskevia päätöksiä tehtäessä on aina ensimmäiseksi otettava huomioon lapsen etu.
4. Valtion on toteutettava Lapsen oikeuksien sopimuksen määräämät oikeudet.
5. Valtion on kunnioitettava vanhempien tai muiden lapsen huoltajien vastuuta, oikeuksia ja velvollisuuksia lapsen kasvatuksessa.
6. Lapsella on oikeus elämään. Valtion on taattava mahdollisimman hyvät edellytykset lapsen henkiinjäämiselle ja kehitykselle omaan tahtiin.
7. Lapsi on rekisteröitävä heti syntymän jälkeen. Syntyneellä lapsella on oikeus nimeen ja kansalaisuuteen. Lapsella on oikeus tuntea vanhempansa ja olla ensisijaisesti heidän hoidettavanaan.
8. Lapsella on oikeus säilyttää henkilöllisyytensä, kansalaisuutensa, nimensä ja sukulaissuhteensa.
9. Lapsella on lähtökohtaisesti oikeus elää vanhempiensa kanssa, jos hänellä on hyvä ja turvallista olla heidän kanssaan. Vanhemmistaan erossa asuvalla lapsella on oikeus tavata ja pitää säännöllisesti yhteyttä kumpaankin vanhempansa. Tapaaminen voidaan estää, jos se on lapsen edun vastaista.
10. Jos lapsi ja hänen vanhempansa joutuvat eri valtioihin, on valtion velvollisuus käsitellä hakemus perheen jälleenyhdistämiseksi myönteisesti ja viivyttämättä.
11. Valtion pitää estää lasten laitton kuljettaminen maasta toiseen.
12. Lapsella on oikeus vapaasti ilmaista mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa. Lapsen mielipide on otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti.
13. Lapsella on mielipiteidensä ilmaisemiseksi oikeus hakea, vastaanottaa ja levittää tietoa ja ajatuksia vapaasti, kunhan se ei loukkaa muiden oikeuksia.
14. Lapsella on oikeus ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen. Vanhempien lapselle antamaa ohjausta tämän oikeuden käyttämisessä on kunnioitettava.
15. Lapsella on oikeus liittyä yhdistyksiin ja toimia niissä.
16. Lapsella on oikeus yksityisyyteen, kotirauhaan ja kirjesalaisuuteen. Hänen kunniaansa tai mainettaan ei saa halventaa.
17. Lapsella on oikeus saada tiedotusvälineiden kautta sellaista tietoa, joka on tärkeää hänen kehityksensä ja hyvinvointinsa kannalta. Lasta tulee suojella hänen hyvinvointinsa kannalta vahingolliselta tiedolta ja aineistolta.
18. Vanhemmilla on ensisijainen ja yhteinen vastuu lapsen kasvatuksesta. Heillä on oikeus saada tukea tehtävänsä. Vanhempien tulee toimia lapsen edun mukaisesti. Valtion on turvattava päivähoito- ja lastensuojelupalvelut.
19. Lasta on suojeltava kaikelta väkivallalta, välinpitämättömältä kohtelulta ja hyväksikäytöltä.
20. Lapsella, joka ei voi elää perheensä kanssa, on oikeus saada erityistä suojelua ja tukea. Tällöin on kiinnitettävä huomiota lapsen kasvatuksen jatkuvuuteen sekä lapsen etniseen, uskonnolliseen ja kielelliseen taustaan.
21. Lapsi voidaan adoptoida, jos se on hänen kannaltaan paras vaihtoehto.
22. Pakolaislapsella on oikeus saada tarvitsemansa erityinen huolenpito.
23. Vammaisen lapsen pitää saada parasta mahdollista hoitoa ja apua, joka edistää hänen itseluottamustaan ja osallistumistaan.
24. Lapsella on oikeus elää mahdollisimman terveenä ja saada tarvitsemansa terveyden- ja sairaudenhoito. Odottaville äideille on taattava asianmukainen terveydenhoito.
25. Syntymäkotinsa ulkopuolelle sijoitetulla lapsella on oikeus hänelle annetun hoidon ja hänen sijoitukseensa perusteiden ajoittaiseen tarkistamiseen.
26. Lapsella on oikeus sosiaaliturvaan.
27. Lapsella on oikeus hänen kehityksensä kannalta riittävään elintasoon.
28. Lapsella on oikeus saada maksuttomasti perusopetusta. Valtion on edistettävä toisen asteen koulutusta ja opinto-ohjausta sekä ehkäistävä koulunkäynnin keskeyttämistä.
29. Koulutuksen on kehitettävä lapsen yksilöllisiä taitoja, ihmisoikeuksien sekä lapsen oman kielen ja kulttuurin kunnioitusta, vastuullista kansalaisuutta, suvaitsevaisuutta sekä ympäristön suojelua.
30. Vähemmistöryhmään tai alkuperäiskansaan kuuluvalla lapsella on oikeus omaan kulttuuriinsa, uskontoonsa ja kieleensä.

Varsinaisen
sopimustekstin
löydät
lyhentämättömänä
verkkosivuilta
www.lapsiasia.fi

31. Lapsella on oikeus lepoon, leikkiin ja vapaa-aikaan sekä taide- ja kulttuurielämään.
32. Lapsella ei saa teettää työtä, joka haittaa hänen opintojaan tai vahingoittaa hänen terveyttään tai kehitystään.
33. Lasta on suojeltava huumeilta ja laittomalta huumekaupalta.
34. Lasta on suojeltava kaikenlaiselta seksuaaliselta hyväksikäytöltä.
35. Valtioiden on estettävä lapsikauppa.
36. Lasta on suojeltava kaikelta hänen hyvinvointiaan uhkaavalta hyväksikäytöltä.
37. Lasta ei saa kiduttaa. Lasta ei saa rankaista julmalla tai halventavalla tavalla. Lapsen vangitsemisen tulee olla viimesijainen keino ja silloinkin on huomioitava hänen ikänsä mukaiset tarpeet.
38. Alle 18-vuotiasta ei saa värvätä armeijaan eikä hän saa osallistua sodankäyntiin. Aseellisissa selkkauksissa on suojeltava lapsia.*
39. Väärinkäytösten uhriksi joutunutta lasta on autettava toipumaan ja hänen sopeutumistaan yhteiskuntaan on edistettävä.
40. Lakia rikkonutta lasta on suojeltava ja hänen oikeuksiaan on kunnioitettava.
41. Jos valtion kansallinen lainsäädäntö turvaa lapselle paremmat oikeudet kuin tämä sopimus, sitä on noudatettava.
42. Valtion on huolehdittava, että kaikki kansalaiset tietävät lapsen oikeudet.
43. Tämän sopimuksen noudattamista valvoo YK:n lapsen oikeuksien komitea.
- 44.–54. Nämä artikkelit ovat päätöksiä sopimukseen liittymisestä, muuttamisesta, siitä raportoisesta ja sopimuksen muusta voimassaolosta.

* Lisäpöytäkirjassa ikäraja on nostettu 15:sta 18 ikävuoteen.

LASTEN OIKEUDET OVAT AIKUISTEN VELVOLLISUUKSIA.

- Viranomaisten on kaikissa lasta koskevissa toimenpiteissään ja päätöksissään arvioitava niiden vaikutukset lapseen, otettava huomioon lapsen etu ja kuunneltava lapsen mielipidettä.

VANHEMILLA JA HUOLTAJILLA ON ENSISIJAINEN VASTUU LAPSENSA HUOLENPIDOSTA JA KASVATUKSESTA.

- Tähän tehtävään heillä on oikeus saada tukea, ohjausta ja neuvontaa.
- Jos vanhemmat tai huoltajat eivät tuesta huolimatta pysty huolehtimaan lapsensa hyvinvoinnista, valtion on turvattava lapselle hyvä hoito sijaishoidon tai adoption kautta.

SOPIMUKSEN NOUDATTAMISTA JA LAPSEN OIKEUKSIEN TOTEUTUMISTA SEURAA YK:N LAPSEN OIKEUKSIEN KOMITEA.

- Sopimukseen liittyneiden maiden tulee raportoida edistymisestään lapsen oikeuksien toteuttamisessa komitealle viiden vuoden välein.
- Komitea esittää saamiensa määräaikaisraporttien pohjalta kunkin maan tilanteesta omat huolenaiheensa ja suosituksensa. Suomessa raportoinnista vastaa ulkoministeriö.

SOPIMUKSEN SISÄLTÖ VOIDAAN TIIVISTÄÄ KOLMEEN ERI TEEMAAN:

Protection

- Lapsella on oikeus erityiseen suojeluun ja hoivaan.

Provision

- Lapsella on oikeus riittävään osuuteen yhteiskunnan voimavaroista.

Participation

- Lapsella on oikeus osallistua ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti itseään koskevaan päätöksentekoon.

Lapsiasianeuvottelukunnan jäsenet 2010

Varsinaiset jäsenet

Maria Kaisa Aula, lapsiasiavaltuutettu, puheenjohtaja
Kari Ilmonen, neuvotteleva virkamies, sosiaali- ja terveysministeriö, varapuheenjohtaja
Pekka Järvinen, hallitusneuvos, sosiaali- ja terveysministeriö
Päivi Rotola-Pukkila, lainsäädäntöneuvos, ulkoasiainministeriö
Markku Helin, lainsäädäntöneuvos, oikeusministeriö
Jyrki Pelkonen, poliisitarkastaja, Poliisihallitus
Olli Saarela, johtaja, opetusministeriö
Eeva-Riitta Pirhonen, johtaja, opetusministeriö
Anna-Liisa Tarvainen, hallitusneuvos, liikenne- ja viestintäministeriö
Leena Alanen, professori, Jyväskylän yliopisto
Tuomas Kurtti, toiminnanjohtaja, Suomen Vanhempainliitto
Jukka Tahvanainen, pääsihteeri, Alianssi
Marja-Leena Toivanen, johtaja, Kirkkohallitus
Anneli Kangasvieri, opetus- ja kulttuuriasioiden johtaja, Suomen Kuntaliitto
Anneli Taina, ylijohtaja, Etelä-Suomen aluehallintovirasto
Pentti Arajärvi, tohtori, Lastensuojelun Keskusliitto

Varajäsenet

Taru Kuosmanen, tilaajapäällikkö, Tampereen kaupunki
Matti Kaivosoja, LT, ylilääkäri, Keski-Pohjanmaan erikoissairaanhoidon- ja peruspalvelukuntayhtymä
Maarit Leppänen, erityisasiantuntija, oikeusministeriö
Riitta Viitala, kehittämisspäällikkö, sosiaali- ja terveysministeriö
Janne Jokinen, lähetystöneuvos, ulkoasiainministeriö
Anne-Marie Välikangas, neuvotteleva virkamies, valtiovarainministeriö
Anna Mikander, ylitarkastaja, opetusministeriö
Hannu Tolonen, ylitarkastaja, opetusministeriö
Juha Valtonen, yli-insinööri, liikenne- ja viestintäministeriö
Anja-Riitta Lahikainen, professori, Tampereen yliopisto
Teemu Japison, pääsihteeri, Nuori Suomi ry
Kalevi Virtanen, pääsihteeri, Seurakuntien Lapsityön Keskus
Hanna Markkula - Kivisilta, pääsihteeri, Pelastakaa Lapset
Anna Roinevirta, sosiaalityön johtaja, Janakkalan kunta, Lastensuojelun Keskusliitto

Asiantuntijajäsenet

Riitta Haverinen, johtava asiantuntija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
Anneli Pouta, ylilääkäri, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
Matti Paloheimo, johtaja, Valtion elokuvatarkastamo
Anja Peltonen, johtaja, Kuluttajavirasto
Marjukka Lasola, tutkimusjohtaja, Optula
Esa Rantanen, taidesihteeri, Taiteen keskustoimikunta
Irmeli Halinen, opetusneuvos, Opetushallitus
Anne Alitolppa-Niitamo, monikulttuuriasioiden päällikkö, Väestöliitto
Sirkka Rousu, johtava projektipäällikkö, Suomen Kuntaliitto
Mirjam Kalland, pääsihteeri, Mannerheimin Lastensuojeluliitto
Inka Hetemäki, ohjelmajohtaja, Suomen Unicef
Jussi Mertsola, puheenjohtaja, Suomen Lastenlääkäriyhdistys
Hannele Sauli, erikoistutkija, Tilastokeskus
Johanna Suurpää, vähemmistövaltuutettu
Marjaana Pelkonen, ylitarkastaja, sosiaali- ja terveysministeriö
Georg-Henrik Wrede, ohjelmajohtaja, opetusministeriö

Sihteerit

Anne Hujala, ylitarkastaja, lapsiasiavaltuutetun toimisto
Pirkko-Liisa Rautio, lapsiasiavaltuutetun toimisto
Auli Paavola, erityisasiantuntija, Lastensuojelun Keskusliitto

Vuosikirjassa on hyödyllistä luettavaa kuntien päättäjille ja viranomaisille, jotka suunnittelevat lasten ja nuorten hyvinvointipalveluita. Siinä katsotaan myös eteenpäin ja asetetaan tavoitteeksi lapsen oikeuksia tukevien rakenteiden vahvistaminen valtionhallinnossa ja kuntatasolla. Kirja antaa aineksia myös seuraavien eduskuntavaalien alla käytävään yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Lapsiasiavaltuutettu on itsenäinen viranomainen, joka edistää lapsen edun ja oikeuksien toteutumista yleisellä yhteiskunnallisella tasolla. Valtuutettu raportoi vuosittain valtioneuvostolle toiminnastaan sekä lasten ja nuorten oikeuksien toteutumisesta ja hyvinvoinnista Suomessa vuosikirjan muodossa.

■ LAPSIASIAVALTUUTETUN TOIMISTO

Vaasankatu 2
40100 Jyväskylä
puhelin (09) 160 73986
faksi (014) 337 4248
lapsiasiavaltuutettu@stm.fi
www.lapsiasia.fi
www.lastensivut.fi

ISSN 1798-3991 (painettu)
ISBN 978-952-00-2997-5 (nid.)